

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

MONITOIMIJAISEN PERHETYÖN MALLIN KEHITTÄMINEN

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE)

TEKIJÄ: Satu Korhonen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma	
Työn tekijä Satu Korhonen	
Työn nimi Monitoimijaisen perhetyön mallin kehittäminen	
Päiväys	18.11.2018
Sivumäärä/Liitteet	58 + 4
Ohjaaja Sinikka Tuomikorpi	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pohjois-Savon Liitto, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE), YHDESSÄ! -hanke	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Suomessa on käynnissä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus, jonka tavoitteena on luoda tehokkaampia ja laadukkaampia palveluita. Uudistuksella tavoitellaan hyvinvoinnin lisäämistä ja eriarvoisuuden vähenemistä. Lapsi- ja perhepalvelujen tulisi tarjota perheille apua oikea-aikaisesti sekä ennaltaehkäisevästi. Perhetyö on kokonaisvaltainen prosessi, jossa työskentelee monia eri tahoja. Perhetyön määrittäminen on vielä osittain jäsentymätön. Perhetyön sisällöt määrittyvät pitkälti tällä hetkellä toimijoiden mukaan. Uudistuksen tavoitteena on luoda yhteisiä toimintamalleja. Meidän tulee löytää yhteinen näkemys siitä mitä eri perhetyön muodot tarkoittavat.</p> <p>Pohjois-Savossa Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE) toteuttaa YHDESSÄ!-hanke. YHDESSÄ!-hankkeessa kehitetään varhaiseen tukeen ja matalaan kynnykseen perustuvaa perhekeskustoimintamallia sekä erityisen ja vaativan tason palveluita, joihin kuuluu lastensuojelun kehittäminen. Lastensuojelun ja monitoimijaisen perhetyön mallin kehittäminen on yksi viidestä lastensuojelun kehittämisosa-alueesta, joita hankkeen aikana on viety eteenpäin. Kehittämistyössäni olin mukana YHDESSÄ!-hankkeessa keräämässä tietoa monitoimijaiseen perhetyön malliin. Monitoimijaisen perhetyön ja perhekuntoutuksen kokonaisuuden osatoteuttajina olivat Kuopion kaupunki ja Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (ISO), joiden hanketyöntekijät olivat vetovastuussa. Tiedon kerääminen tapahtui neljässä yhteiskehittämispäivässä. Päiviin osallistui perhetyössä mukana olevia tahoja eri puolilta Pohjois-Savoa. Kehittämispäivien teemoja olivat lapsi- ja perhekeskeisyys, kuntouttava työote, monitoimijainen arviointi sekä perhetyön eri muotojen selkiyttäminen. Tieto monitoimijaiseen perhetyön malliin kerättiin Learning Cafe työryhmätyöskentelyistä sekä palautekyselyinä.</p> <p>Kehittämistyön tuloksena syntyi monitoimijainen perhetyön malli. Monitoimijainen avoin ja arvostava yhteistyö perhetyön eri toimijoiden välillä on tärkeää perhetyönprosessin onnistumisen kannalta. Työskentelyn keskiössä ovat lapsi- ja perhekeskeisyys sekä heidän osallisuutensa työskentelyssä. Fattoren, Masonin ja Watsonin luoma lasten hyvinvoinnin malli luo hyvän pohjan lasten kohtaamiseen ja osallisuuteen työskentelyssä. Arvostava kohtaaminen on tärkeää perhetyössä. Työskentely perheiden kanssa perustuu luottamukselliseen työskentelysuhteeseen. Työskentelyssä korostuu kuntouttava työote, joka tukee koko perhettä muutokseen. Yhteisessä työskentelyssä olevat tahot osallistuvat kaikki yhteiseen arviointiin. Tietoa perheestä täydennetään koko perhetyöprosessin ajan. Yhteinen työskentely perhetyössä mahdollistaa jatkumollisuuden perheiden palveluissa ja perheet saavat oikeita palveluita oikeaan aikaan.</p>	
Avainsanat Perhe, perhetyö, lapsikeskeisyys, perhekeskeisyys, kuntouttava työote, tuen tarpeen arviointi, monitoimijaisuus	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Master's Degree Programme in Management and Development for Social and Health Care Professionals			
Author Satu Korhonen			
Title of Thesis Development of a multifunctional family model			
Date	18.11.2018	Pages/Appendices	58 + 4
Supervisor Sinikka Tuomikorpi			
Client Organisation /Partners Regional Council of Pohjois-Savo, Programme to address reform in child and family services, TOGETHER! project			
<p>Abstract</p> <p>Social and health services reform is going on in Finland. Its purpose is to create more effective and higher quality services. The reform aims to increase common well-being and reduce inequalities. Child and family services should provide families help in right time and preventively. Family work is a comprehensive process involving many different professionals. Defining a family work is still partially unstructured. Now the content of family work is largely determined by operators. The aim of the reform is to create common operating models for family work. We must find a common definition for different forms of family operations.</p> <p>In North Savo, the Child and Family Services Change Program is implemented by a project called; TOGETHER!. The project TOGETHER! will develop a family center operation model. It is based on early support and low threshold. The project will develop also special and demanding services, including child welfare. The development of a child welfare and a multifunctional family model is one of the five areas of child welfare development that have been taken forward during the project. My thesis was a part of project TOGETHER. I gathered information for building a multifunctional family model. The whole working of the multifunctional family and family rehabilitation were implemented by the City of Kuopio and the East Finland Social and Welfare Centre of Expertise, whose project workers were in charge. The data was collected during four co-development days. During these four days professionals who are working with the families all over North Savo gathered together. The themes for these development days were; child and family orientation, a rehabilitative workout, multifunctional assessment and clarification of the different forms of family work. The information to the multifunctional family model was collected in the Learning Cafe workgroup work as well as a feedback questionnaire.</p> <p>As a result of the development work, a multifunctional family model was created. Multifunctionality, open and appreciative cooperation between family workers is important for the success of family work. In the center of working is child and family orientation and their involvement in working. The model of children's welfare by Fattore, Mason and Watson give a good foundation for encountering children and get them engaged in work. Appreciative confluence is important in family work. Working with the family is based on confidence. Rehabilitative workout supports the whole family for being able to make a change. All people who are involved in process are also part of the assessment. Information about family is complemented by every professional and family members who takes part to this process. Working together with the family makes it possible to continue working in familyservices and families get the right services at the right time.</p>			
<p>Keywords Family, family work, child orientation, family orientation, rehabilitation work, assessment of the need for support, multifunctionality</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	PERHEET	6
2.1	Perheiden monimuotoisuus.....	6
2.2	Perheet Suomessa ja ulkomailla	7
3	PERHEIDEN KANSSA TYÖSKENTELY.....	10
3.1	Lapsikeskeisyys, lapsen kohtaamisesta osallisuuteen	10
3.2	Lasten hyvinvoinnin malli (Fattore, Mason & Watson).....	12
3.3	Vanhempien tukeminen perhe- ja asiakaslähtöisyyden kautta	14
3.4	Kuntoutuksellinen työote	17
3.5	Lapsen ja perheen tilanteen tuen tarpeen arviointi	20
4	MONIMUOTOINEN PERHETYÖ	23
4.1	Varhaisen tuen perhetyö	24
4.2	Tehostettu perhetyö.....	26
4.3	Perhekuntoutus	27
4.4	Sijaishuollon perhetyö	28
4.5	Monitoimijainen yhteistyö	29
5	KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS	33
5.1	Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) ja Pohjois-Savon YHDESSÄ!-hanke.....	33
5.2	Kehittämistehtävä	34
5.3	Learning Cafe ja sisällön analyysi	35
6	TULOKSIA.....	38
6.1	Monitoimijaisen verkoston yhteistyö	38
6.2	Kuntoutuksellinen työote	40
6.3	Monitoimijainen arviointi.....	42
6.4	Perhetyön eri muotojen selkiyttäminen.....	46
7	KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET OSANA MONITOIMIJAISTA PERHETYÖN MALLIA	49
8	POHDINTAA.....	52
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	55
	LIITE: TULOSKORTIT PERHETYÖMALLIN KÄYTTÖÖNOTTOON	59

1 JOHDANTO

Suomessa käynnissä oleva sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteena on luoda Suomeen laadukkaammat ja tehokkaammat palvelut, joiden myötä ihmisten eriarvoisuus vähenee ja hyvinvointi kasvaa. Lapsille ja perheille halutaan luoda palveluita, jotka tarjoavat perheille apua oikea-aikaisesti sekä ennaltaehkäisevästi. Keskiössä työskentelyssä on entistä enemmän lapsi- ja perhekeskeisyys sekä heidän osallisuutensa. Perhetyössä työskentelee monia eri tahoja. Perhetyön sisällöt määrittyvät tällä hetkellä pitkälti toimijoiden mukaan. Erot samankin palvelun sisällöstä voivat olla hyvinkin erilaiset eri toimijoilla. Perhetyö on kokonaisvaltainen prosessi. Työskentelyyn liittyy monia erilaisia näkökulmia, jotka on otettava huomioon lapsen ja perheen kanssa työskennellessä. Uudistuksen tavoitteena onkin luoda yhteinen ymmärrys perhetyön sisällöistä.

Pohjois-Savossa lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE) toteuttaa YHDESSÄ! -hanke. YHDESSÄ! -hankkeessa kehitetään varhaiseen tukeen ja matalaan kynnykseen perustuvaa perhekeskustoimintamallia sekä erityisen ja vaativan tason palveluita. Lastensuojelun kehittäminen on yksi erityistason palveluiden kehittämiskohteista. Lastensuojelun alla kehitetään yhtenä osa-alueena monitoimijaista perhetyön mallia.

Kehittämistyöni tarkoitus oli kerätä tietoa monitoimijaiseen perhetyön malliin. Monitoimijaisen perhetyön ja perhekuntoutuksen kokonaisuus rakentui neljästä yhteiskehittämispäivästä. Tiedon kerääminen tapahtui yhteiskehittämispäivien yhteydessä olevista työryhmätyöskentelyistä sekä palautekyselyistä. Kehittämistehtäväni oli luoda monitoimijainen perhetyön malli. Malli luotiin yhteiskehittämispäivistä tuotetun tiedon pohjalta. Monitoimijainen perhetyön malli toimii pohjana yhteiselle työskentelylle eri tahojen kesken. Tässä kehittämistyöni raportissa löytyy tuloksia kehittämispäivistä sekä teoriaa perheiden kanssa työskentelyyn liittyen. Lapsi- ja perhelähtöistä työskentelyä toteuttavat eri toimijat yhdessä vanhemmuutta tukien, kuntouttaen ja arvioiden.

2 PERHEET

2.1 Perheiden monimuotoisuus

Perinteisesti perhe on määritelty ihmisryhmäksi, joka on yhteydessä veren tai avioliiton kautta. Perhettä ei voida kuitenkaan määritellä selkeästi. Perheen määrittelyyn liittyvät kulttuurin sekä perheenjäsenen omat käsitykset. Jokainen kokee omalla tavallaan, ketä kuuluu perheeseen. Suomessa perhe ja sukulaiset ovat eri käsitteitä. Perheeseen katsotaan kuuluvaksi vanhempi/vanhemmat ja lapset, jotka asuvat kotona. Perheet voivat olla myös lapsettomia. Lapsiperheeksi luokitellaan perhe, jossa on alle 18-vuotiaita lapsia. Usein perhetyössä perheeseen katsotaan kuuluvan lapsi sekä hänen viralliset huoltajansa. Perhetyössä tulisi huomioida ketä perheenjäsenet katsovat perheeseen kuuluvan ja ketä olisi tärkeää ottaa yhteiseen työskentelyyn mukaan. Perheen toimivuutta voidaan myös tarkastella monella eri tapaa, joten yhtä ainuttakaan määritelmää toimivasta ja hyvinvoivasta perheestä on myös vaikeaa luoda. (Eurostat 2018; Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 10 – 11.)

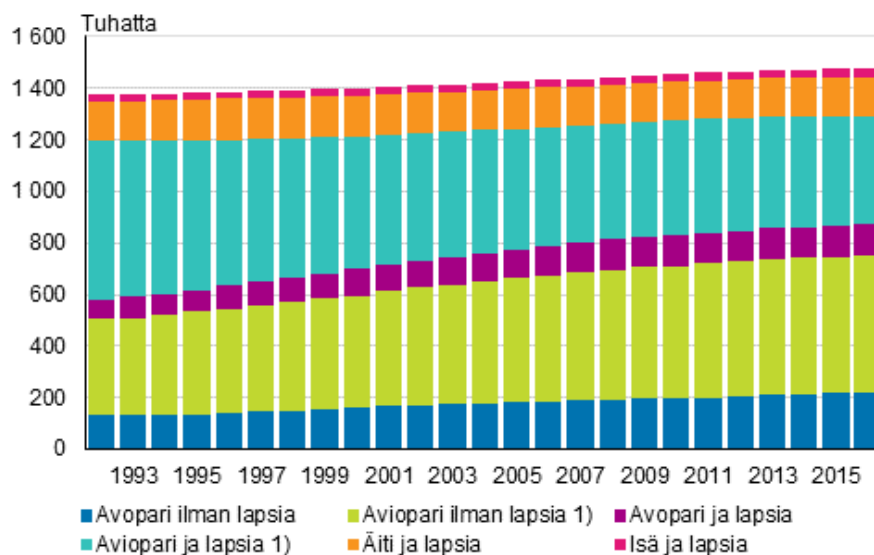
Jokainen perhe tai yksin elävä kuuluu johonkin sukuun. Biologisten suhteiden lisäksi perheeseen kuuluu emotionaalisia sekä sosiaalisia suhteita. Perheessä voidaan nähdä myös yhteiskunnallinen ulottuvuus, joka ilmenee muun muassa kasvatus-, koulutus-, tuotanto-, sosialisatio- sekä kulutustehtävissä. Perheiden oletetaan toimivan yhdessä erilaisten instituutioiden kanssa, kuten päivähoiton, koulujen, seurakuntien sekä sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän kanssa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9 – 10.)

Yhteiskunnalliset muutokset ja trendit ovat muokanneet perhekäsitystä. Teollistuminen, kaupungistuminen, tasa-arvo keskustelut, seksuaalinäkemyksen avartuminen ja lapsien näkemysten huomioiminen ovat muokanneet perinteistä ydinperhettä. Ydinperheet ovat muovautuneet monimuotoisiksi perheiksi. Erilaisten perhemallien avulla voimme määritellä omaa asemaamme perhe-elämässä. Perheiden monimuotoisuus on oma haaste perheiden kohtaamisessa sekä kuinka pystymme tarjoamaan oikeanlaista tukea erilaisille perheille, joilla jokaisella on omia erityisiä tarpeita. (Rönkkö & Rytönen 2010, 11 – 18.)

Perheitä voidaan määritellä monella eri tavalla. Perhe voi olla ydinperhe, ero perhe, yksinhuoltajaperhe, uusperhe, sijaisperhe, monikulttuurinen perhe, sateenkaariperhe, adoptioperhe, monikoperhe tai perheenomainen laitos. Perheeseen voi kuulua eri-ikäisiä lapsia tai vain yksi lapsi. Lapsista osa voi tarvita erityistukea. Myös perheen vanhempien ongelmat voivat olla hyvin erilaisia. (Kivelä, Liukkonen & Niemi 2015, 58.)

2.2 Perheet Suomessa ja ulkomailla

Perheiden määrän kasvu on ollut aiempaa hitaampaa. Kuviossa 1 on luokiteltu Suomen perheiden määrää vuosilta 1992 – 2016. Suomessa oli vuoden 2016 lopussa 1 476 000 perhettä tilastokeskuksen mukaan. Perheiden määrä on kasvanut koko ajan, mutta vuoden 2013 jälkeen on kasvussa tapahtunut hidastumista. Vuosien 2004 ja 2013 välillä perheiden määrä kasvoi vuosittain noin 5500 perheellä. Vuonna 2016 kasvu oli vain 200 perhettä. (Tilastokeskus 2017.)

KUVIO 1. Perheet tyypeittäin vuosilta 1992 – 2016 (Tilastokeskus 2017.)

Tilastokeskuksen (2017) mukaan perheisiin kuuluu Suomessa keskimäärin 2,8 henkilöä. Vuonna 1990 keskikoko oli 3 henkilöä. Vaikka perheiden määrä on koko ajan kasvanut, niin lapsiperheiden määrä on pienentynyt. Tätä selittää syntyvyyden pienuus verrattuna 18-vuotta täyttäviin lapsiin. Perheiden määrä, joissa on alle 3-vuotiaita lapsia, vähentyy myös alhaisen syntyvyyden vuoksi. Tällaisia perheitä oli vuonna 2016 149 000. Yleisesti lapsiperheiden määrä on vähentynyt 2000 perheellä vuosittain viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lapsiperheitä oli vuonna 2016 noin 570 000. Väestöstä 39% kuuluu lapsiperheisiin. Avioparin perhe on edelleen yleisin lapsiperheiden perhe muoto. Heitä on lapsiperheistä 59%. Uusperheitä lapsiperheistä on vuoden 2016 mukaan joka kymmenes perhe. (Tilastokeskus 2017.)

Eurostat (2018) on koonnut tilastoja Euroopan unionin (EU:n) kotitalouksien ja perherakenteiden ominaisuuksista. Viime vuosikymmeninä kotitalouksien keskimääräinen määrä on vähentynyt EU:ssa. Tähän on vaikuttanut itsenäisinä elävien aikuisten sekä vanhusten kasvava osuus. Lisäksi syntyvyyden lasku sekä avioerojen lisääntyminen on vaikuttanut rakennemuutokseen. Keskimääräinen ikä, jolloin ihmiset menevät naimisiin, on myös noussut. Perheet muodostuvat entistä enemmän ydinperheen sijaan yksinhuoltajaperheistä sekä yksin asuvista aikuisista. Vuonna 2016 lähes kaksi kolmasosaa EU:n kotitalouksista koostui yhdestä tai kahdesta henkilöstä ja keskimääräinen kotitalouksien koko oli 2,3 henkilöä. EU:ssa avioliitto on myös edelleen yleisin lapsiperheyksikön muoto. Vuonna

2011 yli puolella kaikista aviopareista oli huollettavia lapsia kotona ja yksinhuoltajaperheiden osuus EU: n perheyksiköistä oli noin kuudesosa. (Eurostat 2018.)

Keskimääräinen kotitalouksien koko on maailmassa kahdesta yhdeksään henkilöä. Alle kolmen henkilön, pieniä kotitalouksia on eniten Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Esimerkiksi Monacossa kotitalouksien koko on 1,9 henkilöä ja Serbiassa 2,9 henkilöä. Vastaavasti henkilökoko Amerikassa kotitalouksissa on 2,6 henkilöä. Itä-Aasiasta löytyy myös Japanista pieniä kotitalouksia, joiden koko on keskimäärin 2,4 henkilöä. Suuret, yli viiden henkilön taluskoot löytyvät Afrikasta ja Lähi-Idästä. Senegalissa keskimääräinen henkilömäärä on 9,0 ja Omanissa 8,0 henkilöä. Yleisesti kotitalouksien koot ovat pienentymässä. Tähän ovat syinä mm. syntyvyyden lasku, pitkäikäisyys, muuttoliike sekä avioerot. Lisäksi sosioekonomiset tekivät vaikuttavat trendeihin koulutuksessa, työllistymisessä sekä asuntomarkkinoilla. Kahden vanhemman oleminen osana kotitaloutta vaihtelee. Kahden vanhemman läsnäolo lapsiperheissä on korkeimmillaan Aasiassa 86 prosenttia ja Euroopassa 80 prosenttia. Latinalaisessa Amerikassa ja Karibialla osuus on 72 prosenttia, Afrikassa 69 prosenttia ja Pohjois-Amerikassa 69 prosenttia. Harvinaisempia kahden vanhemman läsnäolo perheissä on alueilla, joissa aikuisten kuolleisuus on suuri HIV:n ja Aidsin- takia. Tällaisia maita ovat mm. Swazimaa, Namibia ja Etelä-Afrikka. (United Nations 2017.)

OECD maissa perheiden keskimääräinen koko on pienentynyt. Syntyvyyden laskun lisäksi alenemista selittää perheen perustamisen iän nouseminen. Oman paikan vakiinnuttaminen työelämässä naisten kohdalla siirtää lasten hankkimista. Kun perheen perustamista siirretään ei enää lapsen saaminen ole niin helppoa. Lapsettomien perheiden määrä on kasvussa. Avioerojen määrän lisääntymisen myötä myös yksinhuoltaja perheiden osuus on kasvamassa. Perheiden keskimääräiset tulot ovat nousseet, mutta lapsiin liittyvä köyhyys on kasvanut. Yhä useampi nuori aikuinen on myös työttömänä. Ennusteissa tulevaisuudessa tulisikin huomioida yhden hengen kotitaloudet, yksinhuoltajat ja lapsettomat kotitaloudet, kun suunnitellaan politiikassa mm. lastenhoitoa, koulutusta ja asumista. OECD maiden ennusteiden mukaan vuodelle 2025-30 kotitalouksissa juuri pienemmät kotitaloudet tulevat yleistymään. (OECD 2011, 17 – 18, 21 – 22, 26.)

Suomessa palvelujen kehittämiselle nousevat tarpeet arjen haasteista, lasten hyvinvoinnin eriarvoistumisesta. Valtaosa lapsista voi hyvin. Heiltä löytyy ystäviä, harrastuksia sekä vanhemmat, joiden kanssa voi jutella ja he tukevat myös lastensa koulunkäyntiä. Lasten kasvuympäristö on melko turvallista, koulussa viihtyminen ja työilmapiirit ovat kohentuneet. Ongelmat ovat kärjistyneet pienelle osalle lapsia. Haasteiksi ovat nousseet keskusteluyhteyden puuttuminen vanhempiin, vanhempien alkoholinkäyttö, fyysinen kuritusväkivalta, koulukiusaaminen ja ystävien puute. Mielenterveysongelmat nousevat yhdeksi erityiseksi haasteeksi. Näihin voivat johtaa äskeisten ongelmien lisäksi pitkittyneet ihmissuhdeisiin liittyvät ongelmat. Henkilöt kokevat yksinäisyyttä, kiusaamista erilaisuuden vuoksi ja nähdyksi ja kuulluksi tulemisen vajetta sekä vaikeita huoltajuuskiistoja. Myös vammaisten lasten vanhempien jaksamisessa tukeminen on yksi haaste. (Aula ym. 2016, 9 – 11.)

Törrönen (2012) viittaa teoksessaan Rimpelään (2008). Korjaavat palvelut kuormittuvat entistä enemmän, vaikka ne koskevat vain pientä osaa väestöä. Palvelujärjestelmissä on suuria eroja kuntien välillä. Kunnissa olevat palvelut ovat ohentuneet, vaikkakin palvelut toimivat hyvin. Perheiden oma valmius käyttää palveluja on kasvanut. Tarjotut palvelut eivät yleisesti kaikilta osin vastaa asiakkaiden tarpeita. Palvelujen vaikuttavuuteen ovat vaikuttaneet asiakkaiden kohtaamisen haasteet ja palvelujen hajanaisuus. Lapset ja perheet eivät saa heidän tarvitsemaansa apua ajoissa, vaan palvelut painottuvat näin ollen enemmän erityispalvelujen puolelle. (Aula ym. 2016, 10; Törrönen 2012, 28 – 29.)

Lasten etu nostettiin esille jo Yhdistyneiden kansakuntien Lasten oikeuksien yleissopimuksessa vuonna 1989. Suomi sitoutui sopimukseen vuonna 1991. Sopimuksessa määriteltiin alaikäisten sosiaaliset, taloudelliset, sivistykselliset sekä kansalaisoikeudet. Lapsen omaa persoonallisuutta, kehityskykyisyyttä, henkistä ja ruumiillista kasvua tulee tukea, jotta lapsi pystyy kehittymään yhteiskunnan vastuulliseksi jäseneksi. Lapsella on oikeus hyvinvointiin, kehitykseen, suojeluun haitallisilta asioilta sekä oikeus osallisuuteen että vaikuttamiseen. Lapsella on oikeus myös kehitykseen, leikkiin ja vapaa-aikaan. Lapsen oikeudet ovat ensisijaisia ja lapsella on oikeus suojaan huonolta kohtelulta sekä erityiseen suojeluun. Suomessa lasten asiat ovat maailmalajuisesti ajatellen hyvin, mutta meiltäkin löytyy parannettavaa. Lasten omien näkemysten huomioon ottaminen jää usein toteutumatta ja päätöksiä tehtäessä lasten kuuleminen jää usein vähäiseksi. (Bardy 2009, 30 – 32; Kivelä ym. 2015, 27 – 29.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos tutki 11 maan hyviä käytänteitä lasten ja nuorten palveluissa, jotka tukivat lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia, oppimista sekä kasvua. Pohjoismaiden lisäksi mukana oli Saksa, Alankomaat, Iso-Britannia (Englanti), Irlanti, Australia ja Uusi-Seelanti. Näissä maissa on lasten ja nuorten palvelujen toimintamalleja kehitetty saaden niistä myös käyttökokemuksia. Tutkimuksessa oli tavoitteena löytää erilaisia hyviä käytänteitä, joita voisi soveltaa Suomessa. Osallistuneiden maiden palveluissa korostui lapsi- ja perhelähtöisyys, varhainen puuttuminen ja tuki. Myös vaikeassa asemassa olevat lapset oli nostettu keskiöön. Tuloksien mukaan lasten oikeuksia tulisi hyödyntää Suomessa enemmän monialaisessa toiminnassa ja sen kehittämisessä. Kansainvälisen lapsistrategian ja viitekehysten avulla pystyttäisiin ohjaamaan lasten ja nuorten hyvinvointia. Kunnissa tullaankin tarvitsemaan yhteistyörakenteita, joiden avulla lasten ja nuorten palvelut voidaan toteuttaa ehyinä kokonaisuuksina.

WHO:n Euroopan alueella on hyväksytty uusi strategia: Lapsiin sijoittaminen, Lasten ja nuorten terveysstrategia Euroopalle 2015-2020. Jokaisella lapsella tulisi olla kaikki mahdollisuudet elää terveellistä ja mielekästä elämää. Lapsille ja nuorille halutaan antaa mahdollisuus kehittyä terveiksi, onnellisiksi ja osaaviksi henkilöiksi. He voivat vaikuttaa omaan terveyteen ja yhteiskuntaan myönteisesti. Strategiassa halutaan puuttua erilaisiin negatiivisiin kierteisiin kuten esimerkiksi köyhän varhaislapsuuden kehittymiseen sekä tuen puutteeseen murrosiässä. Lasten ja nuorten ääni halutaan esille. Esimerkiksi Tanskassa on perustettu lasten- ja nuorten neuvostoja, jotka kannustavat poliitikkoja ottamaan lapsia ja nuoria huomioon esimerkiksi heitä koskevassa päätöksen teossa. (World Health Organisation 2018.)

3 PERHEIDEN KANSSA TYÖSKENTELY

3.1 Lapsikeskeisyys, lapsen kohtaamisesta osallisuuteen

Lapsuus on yksilöllinen vaihe elämässä, joka vaikuttaa koko elämäämme. Lapsuudessa koetut tapahtumat ja erilaiset rakennetut suhteet luovat perustaa, kuinka suhtaudumme elämään, itseemme ja muihin ihmisiin. Lapsuuden vaikutukset voidaan nähdä näin ollen laajasti, yhteiskunnan tasolla. Lapsuutta voidaan tarkastella lapsen ja aikuisen näkökulmasta. Usein kuitenkin lapsen omat kokemukset jäävät aikuisnäkökulmien alle. (Bardy 2009, 17 – 19.)

Hollandin (2011) mukaan länsimaissa lasten huomioiminen työskentelyssä jää usein vanhempien varjoon. Vanhemmilla voi olla usein monia ongelmia, joiden kanssa työskentelyyn keskitytään. Lapsi on nähty enemmänkin passiivisena osallistujana. Lapsen yksilöllinen huomioiminen tulisi kuitenkin olla mukana työskentelyssä, arvioinnissa ja raportoinneissa. Lasten omien huomioiden ja kokemusten esille tuominen auttaisi meitä ymmärtämään lapsen maailmaa. (Holland 2011, 94 – 96.)

Hurtingin (2006) mukaan aikuisten kanssa työskentely on usein helpompaa, sillä he tarjoavat jo helpomman pohjan työskentelyyn, heillä on valmiuksia ja taitoja työskentelyyn työntekijän kanssa. Usein he voivat omalla käytöksellään myös muovata työskentelyä aikuiskeskeiseksi. Lapsen tuoma tieto voidaan myös kokea työskentelyä mutkistavana tietona tai lapselta kysymistä arastellaan. Lasten auttaminen koetaan parhaiten toteutuvan, kun autetaan vanhempia. Toisaalta lasten tuottamaa tietoa ei pidetä niin merkityksellisenä, koska lapsella ei ole vielä samanlaisia taitoja kuin aikuisella käsitellä ja havainnoida asioita. Näin ollen lapsen tuottaman tieto jää usein aikuisten tiedon viereen tai häviää kokonaan. (Hurtig 2006, 169 – 170, 178.)

Toros, DiNitto ja Tiko (2018) tekivät laajan artikkelieihin pohjautuvan kansainvälisen tutkimuksen, jossa tavoitteena oli löytää lasten ja perheiden näkemyksiä ja kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun prosesseissa. Kirjallisuushakuun käytettiin seitsemää erilaista tietokantaa, jotka kattavat laajan valikoiman lehtiä sosiaalialan palveluihin-, koulutukseen, psykologiaan sekä terveyteen liittyen. Haku rajattiin koskemaan vuosien 2010 sekä 2016 välisiä julkaisuja. Lopulta heille valikoitui 102 artikkelia, joista he tekivät yhteenvedon. Perheen sitoutumista palveluihin tukee toimiva työskentelysuhte, jossa asiakkaan näkemykset otetaan vakavasti. Myös lasten näkemyksiä tulisi ottaa huomioon, pyrkien työskentelyssä huomioimaan lasten ikä. Lasten ja nuorten taitoa ja osallistua työskentelyyn useinkin aliarvioidaan. Perheen tilannetta tulisi pyrkiä ymmärtämään paremmin ja selkeyttämään lapsen tarpeita. Työskentelyn kannalta juuri lapsen mielipiteet sekä näkemykset ovat merkittävän tärkeitä. Luottamuksellisen suhteen esteenä voivat usein olla pelot lastensuojelua kohtaan. (Toros ym. 2018.)

Perhetyön ja perhekuntoutuksen keskiöön nouseekin lapsikeskeinen työskentely. Perhetyössä tulee huomioida lapsen edun turvaaminen ja perheen tukeminen. Lapsen edun turvaaminen voi kuitenkin unohtua, jos työntekijät keskittyvät työskentelemään vanhempien ongelmien kanssa. Työntekijöillä

tulisi olla paljon tietoa, kuinka kohdata eri-ikäisiä lapsia heidän tarpeineen ja tukea heidän vanhempiaan lapsilähtöisesti. (Alatalo, Lappi & Petrelius 2017, 26 – 29, Reijonen 2005, 10.)

Jokaisen lapsen erityisyys tulee huomioida kohtaamisessa. Vuorovaikutuksessa oleminen nousee tärkeäksi työskentelyssä. Yhteiseen tekemiseen ja keskusteluihin kannustaminen tukee lapsia omien näkemysten esille tuomisessa. Lapsilla tulee olla tietoa perhetyöstä ja sen tavoitteista, ettei työskentelystä nouse lapselle epämääräisiä pelkoja. Eri-ikäisten lasten huomioiminen työskentelyssä on usein haasteellista, varsinkin pienten lasten kohdalla. Tällöin yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää, että lapsen huomioiminen työskentelyssä toteutuu. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 27 – 28, 34.)

Osallisuus on vastavuoroista toimintaa, jossa ollaan aidosti kiinnostuneita toisen ajatuksista ja kokemuksista. Osallisuuteen tarvitaan kuuntelemista, toisen huomioimista, yhdessä tekemistä ja kokemista. Osapuolet tulevat kuulluiksi ja kokevat yhteisöllisyyttä. Kaikki saavat mahdollisuuden puhua ja toiminta lähtee osapuolten tietojen ja taitojen pohjalta. Omia näkemyksiä tulisi myös opetella ilmaistamaan niin, ettei ohita tai vähättele toista. (Kivelä ym. 2015, 31; Vilén ym. 2010, 78.)

Muukkonen (2009) tuo esille, että osallisuus voidaan määritellä mahdollisuudeksi päästä osalliseksi tai osallistua johonkin. Asiakasprosessissa perheen kanssa osallisuus antaa myös työntekijälle mahdollisuuden olla osallinen heidän elämässään. Puhuttaessa lasten osallisuudesta työskentelyssä tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja kuinka ikätason mukaisesti voimme tukea lapsen osallisuutta ottaen huomioon jokaisen lapsen yksilöllisyyden. Osallisuutta voidaan tarkastella erilaisten asiakkaan työskentelyyn liittyvien prosessien (mm. arviot, neuvottelut, tapaamiset) kautta tai yksittäisissä kohtaamisissa arjessa. (Muukkonen 2009, 133 – 135.)

Lapsen osallisuuteen voidaan vaikuttaa erilaisina tekoina kohtaamistilanteissa. Tällöin dialogisuus nousee tärkeäksi elementiksi yhteistyössä. Kun lapsi on osallinen työskentelyyn, tulee hän kuulluksi ja voi vaikuttaa. Työskentelyssä tieto ja ymmärrys kasvavat kaikilla. Tällöin myös voimavarat saadaan paremmin esiin ja käyttöön. Myös lasta koskevan suojelun toteuttaminen on tällöin luontevampaa. Kun lapsi on osallinen työskentelyyn, se mahdollistaa myös yhteisen arvioinnin. Lapsi myös suhtautuu saatuun apuun myönteisemmin, kun hänet on otettu mukaan työskentelyyn ja on tietoinen ongelmista, johon pyritään vaikuttamaan. (Hurtig 2006, 188.; Muukkonen 2009, 140.)

Lapsi kokee arvostuksen tunnetta, kun hänen asioistaan ollaan aidosti kiinnostuneita ja hän saa osallistua. Joskus lapselle monen viranomaisten kohtaaminen voi olla vierasta. Lapselle tulisi mahdollistaa luotettavan aikuisen tai ystävän mukana olo tapaamisissa. Lapsella on kuitenkin myös oikeus olla osallistumatta ja puhumatta. Aikuisten tulisi myös välttää lapsen puolesta vastaamista tai lapsen puheen täydentämistä. Lapselle tulisi antaa tilaa ja aikaa kertoa omat näkemyksensä, eikä aikuinen saisi lähteä tulkitsemaan tai antamaan vaihtoehtoja lapsen kertomalle. Perhetyössä käsitellään arkojakin aiheita ja tunteita. Erilaiset tunnetilat ja niiden kohtaaminen on osa lasten kanssa työskentelyä. Lapsella on lupa kokea erilaisia tunteita ja työntekijän tulee osata sietää ja asettua lapsen kanssa samaan tunnetilaan, eikä lähteä kieltämään tai torjumaan niitä. Lapsi ei välttämättä

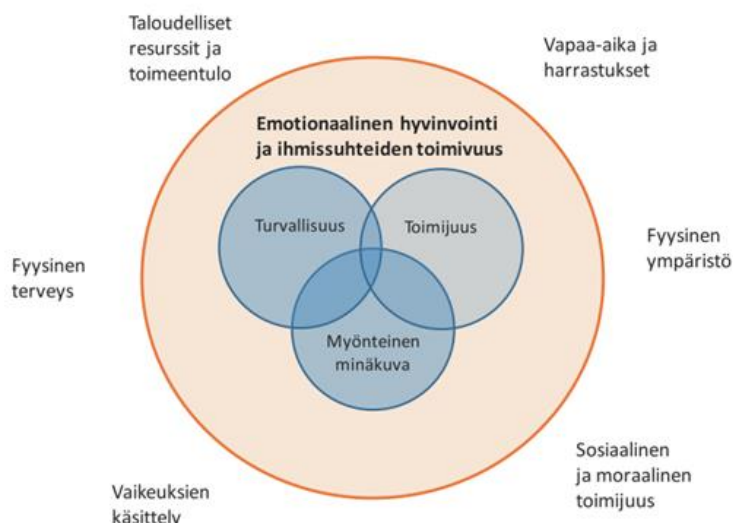
osaa tai halua kertoa asioistaan. Työskentelyssä lasten kanssa tieto kertyy usein pienistä paloista ja niiden tulkinta on aina oma haasteensa. Työntekijältä vaaditaan epävarmuuden sietämistä, sillä aina lapsen kertomiin asioihin tai kysymyksiin ei ole valmiita vastauksia. (Järvinen ym. 2012, 34 – 36.)

Lapsen osallisuutta voidaan tukea rakentamalla tapaamispaikat lasten ehdoilla. Kommunikointitapa tulisi olla lasta osallistavaa ja lapselle luontaista. Aikuinen voi tarvittaessa opetella tapaa, jolla lapsen on luontevinta kommunikoida. Erilaisten toiminnallisten menetelmien käyttö voi olla helpottamassa lapsen kohtaamisessa vähentäen virallisen tapaamisen tuntua. Yhteisillä aloituksilla, voidaan myös vahvistaa lapsen tietoisuutta yhteisestä työskentelystä. (Järvinen ym. 2012, 35 – 36; Möller 2005, 63 – 66.)

Möller (2005) toteaa, että työskentelyssä on mukana työntekijän oma persoonallisuus, taidot sekä lapsen persoonallisuus ja valmius olla mukana työskentelyssä. Lapsen halu ja taito tuoda esille itseään koskevia asioita voi vaihdella hyvinkin paljon. Osa lapsista voi myös suojella aikuista, tietäen, että satuttaisi aikuista kertomallaan. Osa lapsista voi olla myös hyvin lojaaleja vanhemmilleen ja jättävät kertomatta sen takia asioita. Aina työskentelyssä lapsen mielipiteiden esille saamisessa ei ole kyse työntekijän ammattitaidosta vaan siihen vaikuttaa monta muutakin asiaan. Työntekijän puolelta esille nousevat tärkeiksi taidot olla aidossa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, jossa ollaan kiinnostuneita lapsen sanomasta ja taidosta esittää kysymyksiä ja reagoida lapsen sanomaan. Lapselle tulee työskentelyssä tulla tunne, että työntekijä on kiinnostunut hänen asioistaan. Oma haasteensa onkin kuvata lapsen näkökulmasta asiakkuuksia. Yleisesti ottaen kuitenkin lapset kertovat mielellään omia näkemyksiä ja ovat tyytyväisiä, jos saavat aikuiselta huomiota enemmän. (Möller 2005, 66 – 68.)

3.2 Lasten hyvinvoinnin malli (Fattore, Mason & Watson)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman työkäytäntöjen ja perhetyön sisältöjen kehittämisen perustaksi on valikoitunut Lapsikeskeinen hyvinvoinnin malli (Alatalo ym. 2017, 29 – 31). Lasten hyvinvoinnin mallin (KUVIO 2) ovat luoneet Toby Fattore, Jan Mason ja Elizabeth Watson (2009). He toteuttivat haastattelu tutkimuksen Australiassa, jossa haluttiin saada tietoa lasten hyvinvointiin liittyen. Tutkimukseen osallistui 8-15 vuotiaita lapsia yhteensä 123. Tutkimuksessa haluttiin saada tietoa lapsilta itseltään. Tutkimus tehtiin kolmessa vaiheessa, johon kuului yksilö- ja ryhmähaastatteluja sekä lasten tuottamia tuotoksia, joissa he nostivat esille itselleen tärkeitä teemoja omaan hyvinvointiinsa liittyen. (Fattore, Mason & Watson 2009, 57 – 60.)

KUVIO 2. Lapsikeskeinen hyvinvointimalli, Fattore, Mason & Watson 2009 (Alatalo ym. 2017, 30).

Tutkimuksessa lapset toivat esille, että turvallisuuden tunne omassa elämässä on osa hyvinvointia. Turvallisuuden tunne vaikuttaa koko heidän elämäänsä. Turvallisuuteen liittyy oma turvallinen paikka elämässä, jota ympäröi luotettavat ja turvalliset ihmiset. Lähtökohtaisesti vanhemmat ovat ne, jotka huolehtivat, että lapsilla turvallinen tunne niin emotionaalisesti kuin fyysisestikin. Keskiössä lapsen hyvinvoinnissa ovatkin emotionaalinen hyvinvointi ja ihmissuhteiden toimivuus. Nämä elementit tukevat lasten hyvinvointia. Ne antavat lapsille myös välineitä kohdata monimutkaisia ja ristiriitaisiakin asioita sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Epäonnistumisen kokemusten käsittely lisää heidän hyvinvointinsa kokemusta. Hyvin tuettuna he pystyvät oppimaan epäonnistumisesta ja pääsemään tapahtuneesta helpommin eteenpäin. Lasten myönteistä käsitystä itsestä sekä itsevarmuuden tunteesta lisäsivät myös positiivisen palautteen saaminen tilanteista, joissa lapset olivat onnistuneet, edistyneet tai yrittäneet parhaansa. Lapset kertoivat myös, että omana itsenä oleminen on joskus vaikeaa, koska he pyrkivät vastaamaan perheen ja ystävien odotuksiin. Lapset kokivat, että on tärkeää välillä ottaa omaa aikaa, rentoutua ja miettiä mikä heille on tärkeää. Lapset kokivat tärkeänä, että voivat vaikuttaa erilaisien päätöksien tekoon omaa elämäänsä koskien. (Fattore ym. 2009, 62 – 66.)

Alatalon (2017) ym. mukaan malli ottaa hyvin huomioon lapsen kokemukset turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Mallissa korostuu lapsilähtöinen työskentely, mutta samalla myös vanhempien toimijuuden tukeminen. Turvallisuus, toimijuus ja myönteinen minäkuva ovat sidoksissa toisiinsa ja näitä lasten esille nostamia hyvinvoinnin tekijöitä tulisi käydä läpi ja tarkastella yksilöllisesti jokaisen lapsen kanssa. Työskentelyssä tulisi ottaa huomioon mallin ytimessä olevien teemojen pohjalta lapsen omia kokemuksia, toiveita, tunteita ja havaintoja. Näitä tietoja tulisikin käyttää työskentelyssä koko asiakasprosessin ajan. Työskentelyssä tulisi huomiota, kuinka lasta tuetaan itseään ja omaan elämään koskeviin valintoihin. Myös lapsen suhteita hänen vanhempiin tulisi tukea. Lisäksi mallin pohjalta voidaan pohtia miten vertaisten/yhteisöjen tuki voi tukea lapsen minäkuvaa. Malli toimii perustana asiakassuhteessa ja tuo jatkumollisuutta työskentelyprosessiin. (Alatalo ym. 2017, 29 – 31.)

Mallissa lapset nostivat hyvinvointiin vaikuttaviksi tekijöiksi myös vapaa-ajan ja harrastukset, fyysisen ympäristön, sosiaalisen ja moraalisen toimijuuden, vaikeuksien käsittelyn, fyysisen terveyden sekä taloudelliset resurssit ja toimeentulon. Vapaa-ajan lapset kokivat osaksi hyvinvointia. Tunne ei tullut niinkään itse aktiviteetista vaan siitä, että lapsilla oli hauskaa. He saivat kehittää omaa osaamistaan sekä kokea vapautta rutiineista. Vaikeuksien käsittelyssä turvallisen perheen tuki oli lapsille tärkeää. Toisaalta taas joskus tietyt ystävät voivat olla taho, jossa vaikeuksien käsittely on helpompaa kuin omien vanhempien kanssa. (Fattore ym. 2009, 66 – 67.)

Taloudelliset resurssit ja toimeentulo oli lasten näkemysten mukaan myös yksi osa hyvinvointia. Lapset kokivat, että riittävät tulot mahdollistavat perheen yhteisen tekemisen sekä asianmukaisen elintason. Raha mahdollisti lasten mielestä erilaisten tavaroiden ostamisen lisäksi mahdollisuuden sosiaaliseen ja kulttuurilliseen osallistumiseen. Fyysisessä ympäristössä lapset näkivät hyvinvoinnin tekijöinä luonnon ja rakennetun ympäristön muotoilua sekä fyysisiä ominaisuuksia. Lapset korostivat mahdollisuutta toimia yhdessä perheen ja ystävien kanssa, rauhallisuutta ja rentoutumisen mahdollisuutta. (Fattore ym. 2009, 67 – 68.)

Fyysiseen terveyteen katsottiin liittyvän asianmukainen hoito, terveellinen ruoka ja fyysinen aktiivisuus. Näiden katsottiin olevan myös kodin vastuulla. Sosiaalinen ja moraalinen toimijuus osana hyvinvointia liittyi lasten mielestä tunteeseen, että olet hyvä tyyppi. Lasten mielestä tärkeää on, miten toisia kohdellaan ja autetaan. Koulukäynnin hoitaminen hyvin ja perheenjäsenten auttaminen oli osa hyvinvointia. Yhteistyö, kunnioitus ja omien arvojen osoittamisen mahdollisuus koettiin tärkeäksi. (Fattore ym. 2009, 68 – 70.)

Lasten hyvinvoinnin näkökulmat tulisi ottaa huomioon työskentelyssä niin laajemmaltikin sekä päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa. Lasten kanssa työskentelevien tulisi pohtia miten heidän oma käyttäytymisensä ja päätökset vaikuttavat lapsiin. (Fattore ym. 2009, 75.)

3.3 Vanhempien tukeminen perhe- ja asiakaslähtöisyyden kautta

Perhetyötä tehtäessä työskentelyä määrittää sosiaali- ja terveydenhuollon keskeiset periaatteet, joita ovat lapsilähtöisyyden lisäksi asiakaslähtöisyys ja perhelähtöisyys (Järvinen ym. 2012, 17). Perhelähtöisyys periaatteessa työntekijä nähdään työprosessin asiantuntijana, mutta perhe itse on oman tilanteensa ja arkensa asiantuntijoita. Työntekijä tarjoaa perheelle uusia näkökulmia arjen tilanteisiin. Perheiden sisällä olevia suhteita työstetään perhetyössä, sillä nämä suhteet vaikuttavat perheen toimintaan. Perhe nähdään kokonaisuutena, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Perheenjäseniä herätellään miettimään miten oma toiminta vaikuttaa perheeseen. Perheenjäsenten yksilölliset toiveet ja tarpeet tulee huomioida. Perheen kanssa luodaan myös yhteinen käsitys työskentelyn tavoitteista. Jokaisen perheen omaa yksilöllisyyttä ja erilaisuutta tulee huomioida työskentelyssä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 35 – 36; Vilén ym., 2010, 27.)

Kivelä, Liukkonen ja Niemi (2015) korostavat, että työskentelyssä tulee arvostaa perhettä ja kunnioittaa heidän omaa arkea. Työntekijä ohjaa ja neuvoo arjessa, ei ota vanhemman paikkaa. Huolen puheeksi ottaminen on kuitenkin tärkeää, että perhe pystyisi näkemään ongelmia, joita pikkuhiljaa lähdettäisiin työstämään. Perhetyöntekijä sanallistaa arjessa kohtaamia tilanteista esimerkiksi rajojen asettamistilanteissa ja yhdessä perhe voi pohtia vaihtoehtoja, miten tilanteessa voisi toimia. Perhetyönsisällöt keskittyvät pääsääntöisesti vanhemmuuden tukemiseen, lapsen hoidon sekä arjen ylläpidon tukemiseen ja ohjaamiseen, sosiaalisen verkoston vahvistamiseen ja lapsen edun turvaamiseen. Vanhempien ja lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen on myös yksi keskeisimmistä perhetyön sisällöistä. (Kivelä ym. 2015, 274 – 275.)

Perheen kanssa työskentelyssä kuitenkin korostuu lapsilähtöinen työskentely. Tällöin lapsi nähdään keskiössä myös silloin, kun työskennellään perheen kanssa. Työskentely suunnitellaan ja rakennetaan lapsen näkökulmista käsin. Lapsi ja vanhemmat otetaan mukaan työskentelyyn, jossa kaikki saavat tietoonsa mitä yhteisen työskentelyn aikana on tarkoitus tehdä ja millä välinein. (Möller 2005, 63 – 66.)

Asiakslähtöisyydessä perheen jäsenet otetaan kunnioittavasti huomioon, heidän tarpeitaan ja toivetaan kuullaan. Heille tiedotetaan myös heidän oikeuksistaan. Asiakas on mukana perhetyön prosessissa aktiivisena toimijana valintoja ja päätöksiä tehdessä. Asiakas kokee tätä kautta valtaistumista. Hän ymmärtää näin oman tilanteensa paremmin, useammasta näkökulmasta tarkastellen. Näin ollen hän on myös motivoituneempi muutokseen. Asiakkaan omaa tarinaa ja kokemuksia arvostetaan ainutlaatuisina kokemuksina. Työntekijän tulee huolehtia, että perhetyön prosessi etenee kuitenkin perheen parasta ajatellen, jossa asiakasta tuetaan omaan elämäänsä vaikuttavien päätösten tekemiseen. Työntekijä ei asetu työskentelyssä asiakkaan yläpuolelle tietäjän rooliin vaan muokkaa käyttämiään menetelmiä yhdessä asiakkaan tilanteeseen sopiviksi ja mukauttaa omaa toimintaa asiakkaan rytmiin, kieleen ja tyyliin sopivaksi. (Järvinen ym. 2012, 18 – 20.)

Järvisen ja Taajamon (2008) mukaan asiakslähtöisessä työssä asiakas tulisi nähdä kumppanina, joka itse on omien asioiden asiantuntija. Häntä tulisi myös kannustaa omien asioiden esiin tuomisessa, jotta hän voisi tuoda omat näkemyksensä hyvin esille. Monesti hänen kanssaan läheisesti työskentelevä työntekijä saa luotua häneen luottamuksellisen suhteen. Tällöin tällä työntekijällä on mahdollisuus tarkentavilla kysymyksillä saada asiakkaan tuomaan esille omia näkökulmiaan. (Järvinen & Taajamo 2008, 20.)

Asiakslähtöisyyteen kuuluvat avoimuus, rehellisyys ja luottamuksellisuus. Näiden avulla voidaan käsitellä hankaliakin asioita ja asioista uskalletaan olla eri mieltä. Näin ollen myös palautteen anto on mahdollista. Asiakkaalla tulee olla myös tieto, keiden kanssa hänen asioitaan käsitellään. Asiakslähtöisyyteen liittyy monenlaista työtapaa, perhetyön tulee kuitenkin olla kokonaisvaltaista. Asiakkaalla tulee olla myös riittävästi tietoa tarjottavista palveluista ja valinnanmahdollisuuksista. Asiakas tulee ottaa myös mukaan valitsemaan yhdessä käsiteltäviä teemoja ja työtapoja. (Järvinen ym. 2012, 21 – 23.)

Uusimäki (2005) painottaa, että perhetyö on sitä vaikuttavampaa, mitä toimivampi perheen ja työntekijän suhde on. Aitoon dialogiseen vuorovaikutukseen kuuluvat molemminpuolinen kunnioittaminen ja perheen tilanteen ymmärtäminen. Usein voi olla tilanne, että perhettä kuullaan, mutta kuunteleminen unohtuu. Työskentelyn lähtökohtana tulisi olla asiakkaan todelliset tavoitteet ja voimavarat. Perhetyön vaikuttavuus näkyy viiveellä ja usein on vaikeaa todentaa, mikä on ollut seuraus mil-läkin toimenpiteellä. (Uusimäki 2005, 37 – 40.) Paasivirta (2012, 242) korostaa myös, että kiire ei saisi vaikuttaa asiakastapaamisiin, asiakas tulisi kohdata kunnioittavasti kiireenkin keskellä.

Perheiden kanssa tehtävässä työssä erilaiset menetelmät ja tekniikat ovat asioita, joilla työskentely saadaan näkyväksi. Syvällisemmin vaikuttavat tekijät ovat kuitenkin näkymättömiä. Näitä ovat muun muassa kuunteleminen, läsnä oleminen, välittämisen ja arvostuksen osoittaminen. Työhön heijastuvat myös työntekijän omat asenteet työtä kohtaan. Työntekijän vuorovaikutustaidot ovat osanaan vaikuttamassa toimivan asiakassuhteen syntymiseen. Perheiden kanssa työskentelevältä vaaditaan taitoa eläytyä toisen asemaan, ymmärtää erilaisuutta sekä korjata omaa toimintaa saadun palautteen perusteella. Työntekijän tulee osata antaa tilaa toiselle, mutta myös tarvittaessa ottaa omaa tilaa sekä tietää omat rajansa. Asiakkaan kanssa vuorovaikutustilanteesta on mahdollista myös oppia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 165 – 167.)

Ammateissa, jossa tarvitaan sujuvaa vuorovaikutusta samaan loppu tulokseen voi päästä monella eri tavalla. Jokainen käyttää itselleen sopivaa tapaa toimia. Perhetyöntekijän persoonallisuus on yksi työväline. Työssä kohdatut vaikeat tilanteet ovat usein opettavaisimpia oman ammatillisuuden kehittymisen kuin vuorovaikutustaitojenkin kohdalla. Haasteelliseksi ihmisten kanssa tehtävässä työssä muotoutuu se, että samaa tapaa toimia ei voi soveltaa jokaiseen ihmiseen. Perhetyöntekijän tulee työssään pystyä vastavuoroiseen vuorovaikutukseen, aktivoiden myös asiakas mukaan työskente-lyyn. (Järvinen ym. 2012, 227 – 228.)

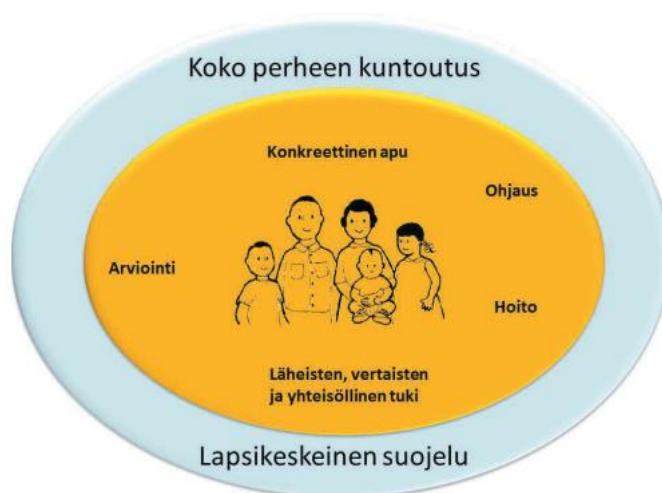
Perheen kohtaamattomuus voi työskentelyssä johtaa luottamuksen katoamiseen. Perhetyöntekijä voi työskentelyssä tehdä oletuksia, ohittaa tai mitätöidä perheen esille nostamia asioita. Kontaktin puuttuminen perheeseen häiritsee luottamuksen syntyä. Tulkintojen tekeminen eri teorioiden pohjalta eikä perheen tuottaman tiedon pohjalta, voi johtaa myös työskentelyä väärään suuntaan. Perheen luottamusta työskentelyyn vaikeuttaa erilaiset tavoitteet työskentelyssä, jos perhe kokee, että työskentelyn tavoite on vain kerätä tietoa esimerkiksi mahdollista huostaanottoa varten. (Rönkkö & Rytönen 2010, 53 – 54.)

Noppi (2006) toteaa tekstissään viitaten Pihaan (1999), että perhetyöntekijät kohtaavat työssään perheiden keskeneräisyyttä. Persoonina työntekijöiden tulisi olla vahvoja kokonaisuuksia. Perheet tarvitsevat työssä aktiivista kohtaamista, jossa kuunnellaan, keskustellaan, autetaan, toivotaan ja uskotaan muutokseen. Työntekijä on läsnä arjessa vaikeinakin hetkinä. Hän satsaa työskentelyyn oman persoonallisuutensa. Kun olemme mukana kasvattamassa toisten lapsia, olisi tärkeää olla tietoinen omasta kasvatuskäytännöstään, mihin sillä pyritään. Lisäksi tulisi tunnistaa omat kasvatusjuurensa, millaisia arvoja sen takaa löytyy. Oman taustansa ja historian sekä omien elämän koke-

musten tutkiskelu voi olla myös voimavara omassa työskentelyssä. Ammatilliseen kasvatukseen liittyy aina tietoisuus ja tavoitteellisuus. Ajankohtainen tutkimustieto antaa myös valmiuksia toimia oikein ammatillisesti. (Kivelä ym. 2015, 60 – 61; Noppari 2006, 182 – 183.)

3.4 Kuntoutuksellinen työote

Alatalo ym. (2017) tuovat esille, että lastensuojelun perhetyötä ja perhekuntoutusta tulisi tehdä sisältöelementtien avulla, joita ovat kuntoutus, lapsen/perheen tilanteen arviointi, ohjaus, konkreettinen apu, läheisten, vertaisten ja yhteisöjen tuki, hoito ja lasten suojelu (KUVIO 3). (Alatalo ym. 2017, 26.)

KUVIO 3. Sisältöelementit perhetyössä (Alatalo ym. 2017, 14).

Ohjaus ja perhetyö liittyvät tiivisti toisiinsa, sillä ohjaus on iso osa perhetyössä tehtävää työskentelyä. Ohjaus on aktiivinen työmenetelmä, jossa pyritään vaikuttamaan asiakkaaseen. Ohjausprosessi on vuorovaikutukseen perustuvaa ammatillisen keskustelun muoto, johon osallistuu ohjaaja ja ohjattava. Ohjauksella on sisällölliset tavoitteet, joiden avulla ohjattavaa pystytään tukemaan osaksi tasapainoisempaa elämää. Asiakkaan voimavaroja ja osallisuutta vahvistetaan. Myös sosiaalihuoltolaissa viitataan ohjauksesta keinona hyvinvoinnin edistäjänä. Lapsinäkökulma tulisi ottaa huomioon myös ohjauksellisessa työskentelyssä (Alatalo ym. 2017, 43, 45; Saved & Helminen 2017, 61.)

Kuntoutus on monialainen toimintakokonaisuus, jossa tavoitteena on yksilöiden toimintakyvyn ja sosiaalisen selviytymisen parantaminen. Kuntoutuksella pyritään ehkäisemään sairauksia, vammoja ja sosiaalisen syrjäytymisen haittoja. Tavoitteena on yksilön toimintakyvyn paraneminen, elämänhallinnan ja hyvinvoinnin lisääntyminen sekä sosiaalisen osallisuuden vahvistuminen. Käsitteen sisältö on melko vaihteleva ja ihmisten omat kokemukset kuntoutus käsitteestä myös vaihtelevat. Yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat myös kuntoutuskäsitteeseen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 8 – 11, 14.)

Kuntoutusjärjestelmä voidaan jakaa neljään osa-alueeseen:

- Lääkinnällinen kuntoutus
- Ammatillinen kuntoutus
- Kasvatuksellinen kuntoutus
- Sosiaalinen kuntoutus

Lääkinnällinen kuntoutus on yleensä terveydenhuoltoon liittyvää kuntoutusta, jota tarjoavat mm. terveyskeskukset ja sairaalat. Lääkinnälliseen kuntoutukseen liittyvät myös erilaiset terapiamuodot, kuten esimerkiksi toiminta-, fysio-, puhe- ja psykoterapia. Psykkinen kuntoutuminen liittyy myös lääkinnälliseen kuntoutukseen. Psykkiset toimintakyvyn ongelmat liittyvät myös sosiaalisiin tekijöihin. Ammatillisessa kuntoutuksessa keskitytään työllistymisen mahdollisuuksiin esimerkiksi parantamalla asiakkaan työkykyä, työhön sijoittumista tai opiskelua. Kasvatuksellisessa kuntoutuksessa tuetaan lasten- ja nuorten kehitys- ja oppimismahdollisuuksia. Kasvatukselliset kuntoutuspalvelut liittyvät usein päivähoitoon tai kouluun. (Suvikas, Laurell & Nordman 2013, 32 – 33, 41, 52, 55, 72.)

Sosiaalihuoltolaissa (2014) sosiaalisella kuntouksella tarkoitetaan yksilöiden sosiaalisen toimintakyvyn ja osallisuuden tukemista sekä syrjäytymisen ehkäisemistä. Työtä tehdään sosiaalityön sekä sosiaaliohjauksen avulla. Sosiaalisessa kuntoutuksessa tuetaan neuvonnan, ohjauksen ja erilaisten palvelujen kautta yksilöiden selviytymistä arjessa sekä vuorovaikutustilanteissa lisäten elämänhallintaa. Työskentelyssä kartoitetaan myös sosiaalinen toimintakyky sekä kuntoutustarve. Nuorten sosiaalisessa kuntoutuksessa tuetaan heidän sijoittumista työ- ja opiskelupaikkoihin. (Sosiaalihuoltolaki 2014, §17.)

Sosiaalinen tuki voi olla konkreettista, henkistä, tiedollista tai arviointitukea. Konkreettinen tuki voi olla mm. taloudellista tukea tai kodinhoitoapua. Henkinen tuki näkyy välittämisenä, arvostamisena, luottamisena, kuuntelemisena sekä kannustamisena. Tiedollisessa tuessa jaetaan neuvoja, ohjeita sekä tietoa. Arviointituessa annetaan palautetta ja vahvistetaan toimintaa tasa-arvoisesti. (Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 56 – 57.) Konkreettisen tuen avulla voidaan tuoda perheen tilanteeseen helpotusta tekemällä asiakkaan puolesta arkeen liittyviä asioita. Tällaisissa tilanteissa työntekijän on osattava toimia harkiten ja aistien tilannetta. Joustava suhtautuminen työhön voi vahvistaa perhettä kokemusta avun saamisesta tilanteeseen. (Alatalo ym. 2017, 46 – 47.)

Järvikoski ja Härkäpää (2011) tuovat esille kuntoutuksen erilaisia ominaispiirteitä. Kuntoutus ei ole pelkästään korjaavaa toimintaa, vaan sillä on myös ennaltaehkäisevä näkökulma. Kohteena ei ole pelkästään yksilö vaan myös hänen ympäristönsä. Kuntoukseen liittyvät tavoitteellisuus, suunnitelmallisuus, prosessinomaisuus, moniammatillisuus ja monialaisuus. Kuntoutus on tavoitteellista toimintaa muutoksen aikaansaamiseksi. Yhteiskunnan näkökulmasta kuntoutuksessa pyritään tukemaan yksilöä niin, että hän voimavarat lisääntyisivät ja hän voisi olla aktiivisempi yhteiskunnan jäsen. Suunnitelmallisuuden avulla kuntoutuksessa punnitaan, millaisia muutoksia halutaan ja millä keinoin. Tavoitteellisten yhteisten suunnitelmien pohjalta työskentely on kokonaisvaltaista. Työskentelyn prosessinomaisuutta ohjaa erilaiset työskentelyn vaiheet, mutta oma haasteensa on saada prosessi toimimaan katkeamattomana. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 33 – 34.)

Rönkkö & Rytönen (2010) tuovat esille, että perhetyö on tavoitteellista työskentelyä muutoksen aikaan saamiseksi niin koko perheessä kuin sen yksittäisissä jäsenissäkin. Muutokseen voidaan pyrkiä esimerkiksi perheen toimintavoissa, vuorovaikutuksessa tai ajatusmalleissa. Työskentely kiinnittyy arkeen ja on laaja-alaista. Muutoksessa pyritään päästämään irti jostakin ja oppimaan jotakin uutta. Parhaimmillaan muutos tuo esille uusia voimavaroja. Muutokseen suhtautumiseen vaikuttaa yksilön oma persoona ja muutosmyönteisyys. Näin ollen asiakastyössä suhtautuminen muutokseen on hyvin yksilöllistä. Yksilön voi olla vaikeaa nähdä muutos positiivisessa valossa. Muutosprosessiin kuuluvat myös kaaosmaisuuks, takapakit sekä motivaation vaihtelu. Muutos ja sen pysyvyys ei synny hetkessä. Perheelle tulee antaa aikaa muutosprosessiin, aikaa yhteiselle keskustelulle ja ihmettelylle. (Rönkkö & Rytönen 2010, 72 – 80.)

Hyvän luottamuksellisen työskentelysuhteen löytäminen sekä lapsiin että vanhempiin on askel kohti vaikuttavaa työskentelyä. Lastensuojelussa asiakkailla on usein hyvin monisyisiä ongelmia ja tilanteet ovat hyvin monimutkaisia. Lapsilla voi olla haasteita omassa kehityksessä, jaksamattomuutta, vanhemmilla taitojen puutteita ja lisäksi perheellä voi olla myös taloudellisia huolia. Tilanteet voivat olla pitkään jatkuneita, jopa aiemmilta sukupolvilta perittyjä. Vaikuttavaan lopputulokseen tarvitaan kokonaisvaltaista kuntouttavaa työtä. Olisi tärkeää, että sama työntekijä pystyisi työskentelemään perheen kanssa koko matkan ajan ja tarvittaessa tiedon siirto uudelle työntekijälle olisi luontevaa. (Alatalo ym. 2017, 19 – 20.)

Kuntouttava työote on toimintatapa, joka liittyy hyvään hoitoon ja hoivaan. Työskentelyssä huomioidaan asiakkaan osallisuus, vaikuttamismahdollisuudet sekä subjektiivisuus. Työtapa edistää asiakkaan elämänhallintaa ja omatoimisuutta. Työskentelyä kuvaa toisen puolesta tekemisen sijaan yhdessä tekeminen. (Järviöskö & Härkäpää 2011, 23.) Kuntoutus on jakaantunut eri toimijoille ja kuntoutumiseen liittyy toimijoiden verkostoituminen. On tärkeää, että eri toimijoilla olisi kuitenkin samanlainen arvopohja miltä kuntoutusta lähdetään tekemään. (Metteri & Haukka-Wacklin 2004, 54.)

Kuntoutus työskentelyssä korostuu toimintakyvyn arviointi, voimavarakeskeisyys, kuntoutusprosessin tuntemus, dialogisuus sekä monialainen yhteistyö. Työskentelyn tavoitteiden määrittely tulisi tehdä yhdessä kuntoutujan kanssa, jolloin työskentelyä ohjaavat kuntoutujan tarpeet. Yhteisessä työskentelyssä korostuvat asiakaslähtöisyys, ratkaisukeskeisyys sekä asiakkaan sitouttaminen. Asiakkaan kohtaamisessa korostuvat dialogiset vuorovaikutustaidot. Suhteen asiakkaaseen tulisi olla arvostava, jossa asiakas kokee turvallisuutta ja luottamusta työntekijään. Työskentelyä luonnehtivat myös dialogisuuden lisäksi rehellisyys, yhteinen tavoitteiden asettaminen, motivointi, osallisuus ja kohtaaminen. Toimintaa ja tavoitteita myös arvioidaan säännöllisesti, jotta kuntoutusta voidaan kehittää. (Rönkkö & Rytönen 2010, 73; Suvikas ym. 2013, 119 – 120.)

Lapsen osallisuuden huomioiden kuntoutuksessa on oma haasteensa, koska aikuiset usein määrittävät lasten näkökulman. Kuntoutustyössä myös lapsi tulisi kohdata tietoisesti ja lapsella tulisi olla myös mahdollisuus kertoa mielipiteensä ja osallistua päätöksentekoon. Kuntoutuksessa tulisi suunnata tulevaisuuteen, lapselle halutaan parempi huominen. Meidän tulisi olla kiinnostuneita siitä, mitä

lapset kertovat ja ajattelevat. Lapset tulisi nähdä yhteistyökumppaneina, joita myös kuunnellaan aidosti. Vanhempien tietoa lapsesta ja kehityksestä ei kuitenkaan pidä unohtaa kuntoutusprosessissa. (Melamies, Pärnä, Heino & Miller 2004, 103 – 106.)

Alatalo ym. (2017) korostavat, että perheiden kanssa työskentelyssä on tärkeää vahvistaa koko perheen toimijuutta kokonaisvaltaisesti. Tavoitteena on vahvistaa lapsen hyvinvointia, perheen vuorovaikutusta sekä vanhemmuutta. Tavoitteena on myös suojella lasta. Työskentely tulisi olla arkeen liittyvää. Perhe on monitasoinen työskentelyn kohde ja siksi työskentelyinkin tulisi olla laaja-alaista, jossa tarvitaan monipuolista osaamista. Työskentelyssä tulisi pystyä huomioimaan niin perhe kuin sen yksittäiset jäsenet. Tavoitteiden määrittäminen yhdessä on tärkeää työskentelyn toteutumisen kannalta. Arvostavan vuorovaikutuksena ja sitä kautta luottamuksellisen työskentelysuhteen luominen on askel kohti intensiivistä toimintajaksoa. Työskentelyn tavoitteissa ei kuitenkaan tulisi luoda liian suuria tavoitteita, vaan pienin askelin tapahtuva työskentely on realistisempaa. Käsitteenä juuri kuntoutus vastaa perhetyön laaja-alaisuuteen, vaikka on käsitteenä vielä jäsentymätönkin. (Alatalo ym. 2017, 32 – 36.)

3.5 Lapsen ja perheen tilanteen tuen tarpeen arviointi

Perhetyöhön kuuluvat aloitus-, selvittely-, toteutus- ja lopetusvaihe. Työskentelyn alussa pyritään saamaan tietoa mm. arjen ja päivittäisten asioiden sujumisesta, lasten huolenpidosta ja hyvinvoinnista sekä vuorovaikutuksesta perheen sisällä. Lisäksi selvitetään perheen voimavaroja, huolia, tarpeita ja toiveita. Palaveriinkin osallistuu sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän lisäksi perheen itsenä haluama henkilö tai taho, joka on ollut huolestunut perheen asioista. Sosiaalityöntekijä on vastuussa lastensuojelun perhetyön kokonaisuudesta, kun taas perhetyöntekijä prosessista. Perheen suostumus tarvitaan aina työskentelyyn. Tieto perheestä lisääntyy koko ajan havainnoimalla, toimimalla ja keskustelemalla. Perheen kanssa tehdään myös perhetyö suunnitelma selvittelyvaiheen jälkeen. Suunnitelmassa sovitaan tavoitteista, työmenetelmistä, arvioinneista ja työskentelyn kestosta. Selkeät, konkreettiset ja perheen itsensä tärkeiksi kokemat tavoitteet ovat hyvä pohja lähteä työskentelemään. Perhetyöntekijän ei kuitenkaan tarvitse ratkaista kaikkia ongelmia, vaan perheen muut tukitoimet ovat tärkeitä perhetyön onnistumisessa. (Kivelä ym. 2015, 271 – 273.)

Hietämäki (2016) on vertaillut vanhempien kokemuksia lastensuojelun alkuarvioinneista kansainvälisissä tutkimuksissa. Käsitteenä lastensuojelu ja lastensuojelun alkuarviointi ymmärretään eri tavalla eri maissa. Tämä näkyy myös työskentelyn alkuvaiheessa tehtävässä arvioinnissa. Kuitenkin arviointiin liittyy yhtäläisyyksiä maista riippumatta. Vanhempien kokemukset kohtaamisesta ja vuorovaikutuksesta ovat hyvin samanlaisia maasta tai kulttuurista riippumatta. Kynnys lastensuojelun alkuarviointiin on kuitenkin matalammalla Pohjoismaissa kuin englannin kielisissä maissa. Suomessa lastensuojelun alkukartoitus on kokonaisvaltainen arviointi niin lapsen kuin perheenkin elämän osalta. Englanninkielisissä maissa arviointi tehdään vasta vakavissa tapauksissa, jolloin sosiaalityöntekijä arvioi enemmänkin rikosoikeudellista lastensuojelututkintaa, riskeistä lasten pahoinpitelyyn liittyen. Työskentely on välillä kapea-alaista, joustamatonta ja lisäksi toimivaa yhteistyötä asiakkaan kanssa on

hankalaa solmia. Tällaisten riskiarviointien rinnalle onkin pyritty kehittämään toimivampia kokonaisvaltaisempia työmuotoja. Työmuodot ja käytännöt voivat siis olla hyvinkin erilaisia eri maissa lastensuojelun arvioinneissa. Yhtäläisyyksiä löytyy kuitenkin asiakkaiden kokemuksista, mitä pidetään myönteisinä tai kielteisinä työskentelyssä. Vanhempien kokemusten perusteella yhteisiä peruselementtejä työskentelylle on lapsikeskeisyys, osallistuminen, tiedon saaminen, toimiva asiakassuhde, tapaamisten määrä, työvälineet, voimavarakeskeisyys sekä pelot työskentelyn alussa. (Hietamäki 2016, 61 – 63.)

Perheiden kanssa työskentely tulisikin nähdä kokonaisuutena. Tuen tarpeen arviointia tulisi selkiyttää sosiaalityössä, perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Ennen kuin tavoitteellista ja suunnitelmallista työskentelyä voi aloittaa tulisi kokonaisvaltainen arviointi olla tehtynä tarpeeksi kattavana lapsen tilanteesta ja tuen tarpeesta. Usein tiedot perheistä ovat kuitenkin niukat ja työskentely joudutaan aloittamaan lapsen ja perheen tilanteen kartoittamistyöskentelystä. (Alatalo ym. 2017, 36 – 39.)

Perhetyön tulisi kohdentua juuri siihen, mitä perhe tarvitsee. Yhdessä luotu suunnitelma auttaa myös arvioinnin tekemistä. Työskentelyyn kuuluu perheen tapaamisen lisäksi kirjaaminen. Kirjaaminen tuo esille sen, mitä perheen kanssa on tehty ja samalla tieto perheestä on lisääntynyt. Kirjaamisen avulla voidaan myös arvioida tavoitteiden toteutumista. Perhetyöntekijä arvioi tehtyä perhetyötä yhdessä perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa. (Kivelä ym. 2015, 273.)

Arvioinnin kannalta on tärkeää tiedostaa oma osaaminen, tarjoten sellaisia palveluita, jotka on mahdollista toteuttaa. Tukitoimet tulisi olla juuri niitä, mitä asiakasperhe tarvitsee. Perheiden omien tarpeiden esille tuominen jää usein myös työntekijöiden näkemysten varjoon. Asiakkaan näkemysten huomioiminen ja esimerkiksi vaihtoehtojen perusteella itselle sopivimman palvelun itselle valitseminen tuo tunnetta osallisuudesta työskentelyn suunnitteluun ja vahvistaa oman elämänhallinnan tunnetta. Parhaimmillaan monitoimijainen arviointi tukee kokonaisvaltaisesti perhetyötä ja perhekuntoutusta. Arvioinnin tulisi kuitenkin olla yhtenäistä ja yhteisten käsitteiden avulla kirjauksista olisi helpompaa hyödyntää sekä täydentää työskentelyä. Monitoimijainen arviointi mahdollistaa jatkumollisuuden. (Alatalo ym. 2017, 36 – 39.)

Hurtig (2006, 192) viittaa kirjoituksessaan *Lapsen tieto sosiaalityön haasteena* Forsbergin (2002) tekstiin arviointitutkimuksesta lasten asiakkuuksista ja kokemuksista turvakodissa. Lapsia osallistava työskentely on asenne, jossa lapset ovat aktiivisia toimijoita, eivätkä vain kohteita arvioinnissa ja työskentelyssä. Lapsilähtöisyys ei ole pelkästään lapsimyönteistä ajattelua vaan konkreettisia valintoja ja kohtaamista perhetyön prosessin eri vaiheissa. Työskentelyssä on tärkeää huomioida lapsen näkökulma ja sen huomioon ottaminen lapsen kanssa työskentelyssä. Lasta tulee kuulla ja hänen tarpeet tulee ottaa huomioon. Lapsikeskeisyys ei sulje vanhempia pois työskentelystä, vaan he voivat tuoda omat näkemyksensä esille lapseen liittyen. Yhdessä lapseen katsoen on helpompaa löytää tavoitteet yhteiselle työskentelylle. (Hurtig 2006, 192.; Järvinen ym. 2012, 26 – 27.)

Järvinen ym. (2012) toteavat, että työskentelyssä perhetyöntekijä voi tavata perhettä ja kuulla lapsesta perheen välityksellä. Parhaiten lapsen kohtaaminen tapahtuu kuitenkin tavatessa lasta kahden kesken. Kotona lapsen tapaaminen on luonnollinen tapa kohdata lapsen omaa elämis- ja kokemusmaailmaa. Arkisten toimien havainnoiminen, leikkiminen ja keskustelu ovat hyviä tapoja saada tietoa lapsesta. (Järvinen ym. 2012, 27.)

Lapsen ei ole aina helppoa kertoa asioitaan mitä hänelle on tapahtunut. Usein lapsen paha olo ilmenee käytöksessä. Työntekijältä vaaditaan kykyä tulkita mitä tietoa lapsi tuottaa. Lapselle on mahdollistettava erilaisia välineitä, mitä kautta pystyisi tuomaan omia ajatuksiaan esille. On kuitenkin oltava tarkkana, kuinka lapsen tuottamaan tietoa arvioidaan, sillä lapset ovat yksilöllisiä kuinka ilmaisevat asioitaan. Lapsen käytöksen tulkintaan työntekijä tarvitsee vankkaa lapsen kehityskaaren ja kehitystehtävien tuntemista. Lapsen käytöstä on osattava suhteuttaa myös lapsen elämässä tapahtuneisiin muutoksiin. (Hurtig 2006, 173 – 174.)

Arvioinnissa tulisi osata huomioida tietoa, joka on kertynyt työskentelyn aikana. Arviointeja tulisi täydentää tarvittaessa. Haasteena perheiden kanssa työskentelyssä on se, että työskentelyssä nojataan usein aikaisempien työntekijöiden arvioihin, eikä työntekijät välttämättä käytä omaan ammatillista osaamista tilanteen arvioinnissa. Tällainen tilanne voi olla hyvin hämmentävää asiakkaan näkökulmasta. Työntekijöiden vaihtuvuus on myös oma haasteensa ja kuinka silloin turvataan tietojen siirtyminen ja arviointi. (Alatalo ym. 2017, 42.)

4 MONIMUOTOINEN PERHETYÖ

Perhetyössä neuvotaan, valistetaan ja kasvatetaan Vuoren ja Nätkin (2007) mukaan. Työskentelyn aikana pyritään keräämään tietoa, auttamaan, palvelemaan, aktivoimaan ja valmentamaan. Perheen ongelmia pyritään ehkäisemään ja tarvittaessa niihin puututaan. Perhetyö on moniammatillista työtä, jossa yhdistyy useamman alan osaaminen. Yleisesti ottaen perhetyö voidaan nähdä osana hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa, johon heijastuu yhteiskunnalliset muutokset ja ilmiöt. (Vuori & Nätkin 2007, 7 – 9.)

Perhetyötä ei ole virallisesti määritelty laissa, mutta käytännössä sitä ovat kaikki perheiden hyvinvointia lisäävä työ. Perhetyöntekijöinä toimivat sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon (lähihoitaja) tai korkeakoulututkinnon suorittaneet (sosionomi) ammattilaiset. Myös muista koulutustaustoilta voi toimia perhetyöntekijänä. Perhetyöntekijän ammattinimikettä ei ole myöskään laillistettu laissa. Perhetyöntekijöillä itsellään voi olla myös erilaisia käsityksiä siitä mitä perhetyö on. Perhetyötä tekeviä tahoja on monia ja perhepalvelut ovat usein myös kuntakohtaisia, joten kaikkia perhetyötä tekeviä tahoja on myös vaikeaa määritellä. (Vilén ym., 2010, 24, 29.)

Työskentely perheen kanssa tapahtuu pääasiassa perheen kotona. Työskentely on maksutonta. Perhetyö on perheen tarpeista lähtevää työskentelyä. Työskentely toteutetaan perheen elämäntilanteen mukaan, missä ollaan ja mihin tavoitteisiin pyritään. Tavoitteena on perheen tukeminen muutoksessa. Perheiden tilanteet ovat hyvin erilaisia, niinpä perhetyökin on hyvin laaja käsite. Osittain perhetyö käsitteenä on jäsentymätönkin. Vaikka lastensuojelulaissa perhetyö on määritelty yhdeksi avoimuuden tukitoimeksi, on perhetyö muutakin kuin lastensuojelua. Perhetyössä yhdistyy monen eri tahon työskentely erilaisine tehtävineen ja tavoitteineen. (Araneva 2016, 61; Järvinen ym. 2012, 12 – 13.)

Perhetyömallit keskittyvät pääasiassa lasten yksilöllisiin tarpeisiin, niiden tukemiseen sekä vanhemmuuden tukemiseen. Ongelmalähtöisen ajattelun siirtyminen syrjään on luonut tilaa voimavarakeskeiselle ajattelulle ja ratkaisukeskeisyyteen. Toiminnassa pyritään pois osapuolten syytelystä ja keskittämään enemmänkin näkemään ongelmat voimavaroina. Menneisyydessä olevia asioita pyritään hyödyntämään voimavaroina ja työskentelyn fokus keskittyy tulevaisuuteen ja onnistumisten sekä vahvuuksien korostamiseen. (Saarnio 2004, 247 – 248.)

Perhetyössä käytettäviä menetelmiä ovat mm. parityö, kotikäynnit, verkostotyö, toiminnalliset menetelmät, palveluohjaus, arjen ylläpidon menetelmät sekä psykososiaalinen tukeminen. Menetelmien käyttö pohditaan jokaisen perheen kanssa yksilöllisesti perheen tarpeiden mukaan. Tarvittaessa perhetyöntekijä voi ohjata perhettä muiden palvelujen piiriin, jos sieltä löytyy osaamista mitä perhetyöntekijällä ei ole. Verkostomaisessa työskentelyssä voi olla ammattilaisten lisäksi mukana perheen lähiverkosto. (Kivelä ym. 2015, 279 - 280.)

Työmuotojen monipuolistuminen, ammattien sisällöt ja menetelmien kehittyminen ovat jatkuvassa muutoksessa, joka näkyy työntekijöiden arjessa. Kaikkien tehtävänkuvaukset eivät välttämättä ole selkeää,

vaan käytännöt ovat syntyneet paikallisesti tukemaan niitä tarpeita, joita on olemassa. Käytännöt voivat siis olla melko kirjavia ja kokemuksista ei ole puhuttu. Kirjavat käytännöt voivat johtaa siihen, että perhe ei saa tarvitsemaansa tukea ja eikä palvelun sisällöstä ole yhteistä käsitystä. Perhetyössä on tavoitteena muutoksen saaminen ja työskentelyn tulisi olla perhe- ja lapsikeskeistä. Perhetyö käsitteenä voi kuitenkin saada monia eri merkityksiä. Tämä voi johtaa perheiden eriarvoisuuteen, sillä sisällöt vaihtelevat alueittain. (Reijonen 2005, 7 – 9; Rönkkö & Rytönen 2010, 28.)

Perhetyössä vaaditaan sitoutumisen ja motivoituneisuuden lisäksi sopeutumiskykyä muuttuviin tilanteisiin. Usein työntekijä joutuu työpäivän aikana olemaan hyvinkin erilaisissa rooleissa ja muuttamaan omaan toimintaansa sen mukaan. Perhetyö on kuitenkin niin moninainen ala, että selkeästi on vaikeaa määritellä mitä osaamista tarvitaan ja mitä ei. Toisaalta taas mikään tieto ei ole turhaa, sillä perhetyöntekijällä tulee olla laaja tieto ja osaaminen elämään liittyvistä eri ilmiöistä. Kehittämistarpeet työntekijöillä kuuluvat usein ammatilliseen kasvuun, erilaisten menetelmien ja asiakasprosessien tuntemiseen ja hallintaan. Kehittymistä omassa työssä voi tapahtua periaatteessa koko työuran ajan. Käytännössä motivaatio omaa työtä kohtaan usein kuitenkin laskee. Työ muuttuu enemmän rutiininomaiseksi. Perhetyöntekijälle ei riitä pelkästään lainvaatima pätevyys vaan oman työn kokonaisuuden näkeminen ja kehittäminen nousevat tärkeiksi elementeiksi. (Reijonen 2005, 7 – 14.)

4.1 Varhaisen tuen perhetyö

Sosiaalihuoltolaki määrittää lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamisen. Lain perusteella vanhempia on tuettava. Laki myös määrittelee palvelut, jotka ovat välttämättömiä lapsen kehityksen ja terveyden kannalta. Lapsien mielipiteet on otettava huomioon. Laki määrittelee erityisesti lapsille ja perheille tarjottavat yleiset sosiaalipalvelut, joita ovat mm. sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvola, lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyö, laitoshoido, vertaisryhmätoiminta, tukihenkilö tai tukiperhe toiminta. Tarvittaessa kunnan on järjestettävä muita tarvittavia palveluja. Kunta on vastuullisena järjestämään kyseiset palvelut joko itse, yhteistoiminnassa toisen kunnan kanssa tai ostopalveluina yksityisiltä palveluntuottajilta. Myös järjestöt voivat olla tuottamassa kyseisiä palveluita. Kaikille avoimia palveluita tarjoavat myös seurakunnat ja järjestöt, kuten kerhoja lapsille ja perheille, nuorille suunnattua toimintaa sekä erityisnuorisotyötä. (Järvinen ym. 2012, 51; Kivelä ym. 2015, 63 – 65.)

Sosiaalihuoltolain mukainen työskentely ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Vuonna 2015 tullut uudistus sosiaalihuoltolakiin onkin vähentänyt lastensuojelun asiakkuuksia, siirtäen heitä enemmän ennaltaehkäiseviin palveluihin. Perhetyön tavoitteena on tukea asiakkaan ja hänen perheen hyvinvointia. Perhetyön avulla tuetaan vanhemmuutta, ohjataan lasten hoidossa ja kasvatuksessa, ohjataan kodin arjen hallintaa, ehkäistään syrjäytymistä ja tuetaan perheen sosiaalisen verkoston laajentumista. Tavoitteena on vahvistaa perheen voimavaroja ja parantaa perheen vuorovaikutusta ja elämänhallintaa. Työskentely on kokonaisvaltaista, pitkäjänteistä ja suunnitelmallista. (Lith 2018; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017b; Rönkkö & Rytönen 2010, 32 – 33.)

Perhetyö perustuu matalaan kynnykseen, eli asiakas voi itse ottaa yhteyttä perhetyötä tekeviin ohjaajiin. Työskentely tapahtuu pääasiassa perheen kotona. Ehkäisevää perhetyötä voidaan tehdä peruspalveluissa mm. kotipalvelussa, sosiaalitoimessa, perheneuvolassa, neuvolassa, terveydenhuollossa, päivähoidossa, koulussa ja lisäksi kolmannen sektorin organisaatiot täydentävät palveluita. Palvelut ovat saatavilla eri-ikäisten lasten perheille. Palveluja käyttävät useimmiten odottavat perheet ja alle kouluikäisten lasten perheet. Palvelua pyritään tarjoamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa heti kun huoli on havaittu, silloin kun pulmat ovat vielä pieniä. Tällöin tarjotulla avulla saadaan myös nopeampia vaikutuksia. Samalla työskentelyllä on tavoite ehkäistä erilaisiin muutostilanteisiin liittyviä riskejä. Tarpeeksi ajoissa tarjottu tuki voi ennalta ehkäistä ongelmien vaikeutumista, ehkäisee syrjäytymistä ja vähentää tarvetta mm. lastensuojeluun. Kotiin vietävillä palveluilla perhetyössä voidaan vähentää korjaavien palvelujen tarvetta ja näin ollen vähentää kustannuksia. (Järvinen ym. 2012, 72 – 73, Kivelä ym. 2015, 265 – 266.)

Perheen elämäntilanteen muuttuessa tai kun sitä kohtaa jokin erityinen perhetilanne, perhe voi saada lapsiperheiden kotipalvelua. Perheeseen voi olla esimerkiksi uupumusta, äkillinen loukkaantuminen, avioero, perheenjäsenen kuolema tai raskauteen/vauvan hoitoon liittyviä vaikeuksia. Tällöin palvelu turvaa lapsen hyvinvointia, kun perheen toimintakyky alenee. Kestoltaan palvelu voi olla muutamasta tunnista useaan kuukauteen. Perhe voi tulla palvelun piiriin omasta halustaan tai ohjatuna. Työskentelyssä keskitytään vanhempien jaksamisen ja lasten hyvinvoinnin tukemiseen, esimerkiksi tekemällä arjen askareita. Lisäksi pyritään tukemaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta sekä vahvistamaan perheen tukiverkostoja. Työskentely perheessä voi olla esimerkiksi päivärytmin ylläpitoa, kasvatuksessa auttamista ja ravitsemuksesta huolehtimista. Lapsiperheiden kotipalvelun työmenetelmiä ovat kotikäyntien lisäksi arjen ylläpito, lasten hoito, keskusteleminen, tukeminen, mallina oleminen ja kuntouttavan työotteen käyttäminen. (Kivelä ym. 2015, 265 – 268.)

Äitiys- ja lasten neuvoloissa tehtävässä perhetyössä työntekijä tapaa perhettä säännöllisesti. Tapauksissa keskustellaan lapsen odotukseen liittyvistä ajatuksista, peloista ja perheen tarpeista niin vanhemman kuin lapsen näkökulmasta. Tavoitteena on vahvistaa perheen sosiaalisia voimavaroja ja suhteita sekä samalla tukea perheen vuorovaikutusta ja tukea varhaisen vuorovaikutuksen syntymiseen. Odotusaikana tehdyt sekä lastenneuvolan tarkastukset ovat myös osaltaan tukemassa perheen hyvinvointia. Niiden kautta pystytään ennakoimaan tuen tarvetta perheissä, selvittämään perheen elinolosuhteita ja elintottumuksia. Perheet voivat tarvita tukea neuvolasta esimerkiksi itkuisen vauvan aiheuttamaan väsymykseen, lievään masennukseen, lapsen levottomuuteen tai epävarmuuden tunteisiin liittyen vanhemmuuteen. Päivähoidolla tai koululla voi olla oma perhetyöntekijä, joka pyrkii oman perustyönsä ohella toimimaan lapsen, nuoren tai perheen tukena. Työskentely on yksilöllisempää ja tehokkaampaa kuin perinteinen päivähoito- tai koulutoiminta. Perhetyöntekijä voi auttaa mm. lapsen käytösongelmien pohtimisessa, oppilaan päivärytmin tukemisessa, koulunkäynnin tukemisessa tai harrastuksiin ohjaamisessa. Työ on yhteistyötä eri tahojen kanssa. (Järvinen ym. 2012, 76 – 80.)

4.2 Tehostettu perhetyö

Lastensuojelulaki toteuttaa osiltaan Lasten oikeuksien yleissopimusta. Lastensuojelulaki turvaa lapsen oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä tarvittaessa erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain tavoitteena on poistaa lapsen turvallisuutta vaarantavia tekijöitä. Arjen turvaamiseksi tulisi vaikuttaa lasten ja nuorten kasvuoloihin sekä kehittää palveluita, jotta ongelmia voitaisiin ennaltaehkäistä. Lapsi- ja perhekohtaiseen tukemiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota avohuollon keinoin aina huostaanottoon saakka. (Bardy 2009, 39.)

Lastensuojelulaki määrittelee lastensuojelun avohuollon tukitoimet, joista yksi on perhetyö. Lastensuojelun perhetyö on haluttu eriyttää ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen vaatii lastensuojelun tarpeen selvittämisen. Perheet tulevat usein palvelun piiriin, kun ongelmat ovat kasaantuneet. Työskentelyyn liittyy motivointia muutokseen, kontrollia, arviointia ja tukea. Sijointus kodinulkopuolelle voi olla estettävissä perhetyöllä. Perhetyöhön voi liittyä paljon pelkoja ja jännitteitä, minkä hankaloittaa luottamuksellisen suhteen syntymistä perheeseen. (Järvinen ym. 2012, 52, 81 – 82.)

Tehostettu perhetyö on tarkoitettu alle 18-vuotiaille lastensuojelun lapsille ja heidän perheilleen. Perheiden kotona tehtävän työn tavoitteena on lapsen kehityksen ja kasvun tukeminen, vuorovaikutuksen tukeminen vanhemman ja lapsen välillä sekä perheen arjen hallinnan lisääminen. Lapsen etu pyritään turvaamaan ja työskentely on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Työskentelyn alkaessa on huoli lapsen tilanteesta jo syntynyt. Perhetyöntekijät ovat osa tiimiä, joka työskentelee perheen kanssa. (Kivelä ym. 2015, 269; Rönkkö & Rytönen 2009, 34.)

Perheeseen tehdään intensiiviperhetyötä, jos lapsen kehitys tai kasvu kotona on merkittävässä vaarassa. Tällöin työskentelyä voidaan tehdä useita tunteja päivässä, tarvittaessa iltaisin ja viikonloppuisinkin. Vauvaperhetyötä voidaan tarjota perheille, joiden odotusaikaan ja vanhempiin liittyvät tekijät ennakoivat vauvan kehitykseen riskejä. Monikulttuurillisessa perhetyössä korostuu vuorovaikutuksen sujuvuus. Lastenpsykiatriassa toteutettavassa perhetyössä taas puolestaan korostuu moniammatillinen työtiimi. (Järvinen ym. 2012, 52, 88 – 91.)

Jokimiehen (2001) mukaan Saarnion (2004) tekstissä perhetyön tekee haastavaksi se, että työskentelyssä yhdistyy sekä tuki että kontrolli. Perhetyötä voidaan tehdä vapaaehtoisesti tai vastentahtoisesti. Perheen luottamus työskentelyyn on yleensä sitä vähäisempää mitä enemmän perheeseen liittyy sijaishuollon tarvetta. Perhe ei useinkaan koe myöskään hyötyvänsä työskentelystä. (Saarnio 2004, 248.)

4.3 Perhekuntoutus

Perhekuntoutus on kuntien tai yksityisten lastensuojelulaitosten tuottamaa palvelua, jota toteutetaan ympärivuorokautisena tai ryhmätoimintana. Käsitteenä kuntouttava perhetyö on kuitenkin kirjava. Yleensä kuntoutukseen osallistuu koko perhe, jossa tavoitteena on tukea lasten ja nuorten kehitystä. Lisäksi tavoitteena on vaikuttaa niihin ongelmiin ja haasteisiin, joita perheen arjessa on ollut. Työskentelyssä pyritään pysäyttämään nykyinen tilanne ja tukemaan perhettä muutokseen. Yleensä lapsen psyykinen, fyysinen tai sosiaalinen kasvu ja kehitys on vaarantunut, kun perhe ohjataan kyseisen tuen piiriin. Työskentelyssä keskitytään lapsen kehityksen ja kasvun turvaamiseen tai perheen vuorovaikutuksen arviointiin. Perhe voi tarvita apua esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmiin, perheväkivaltaan, vuorovaikutusongelmiin tai lapsen käytöshäiriöihin. (Järvinen ym. 2012, 86 – 87; Rönkkö & Rytönen 2010, 30 – 31.)

Aranen (2016) tuo esille, että perhekuntoutusta voidaan käyttää myös silloin kun pohditaan kodin ulkopuolelle sijoittamista tai kun pohditaan sijoituksen purkamista. Tärkeää perhekuntoutukseen osallistuville on motivoituneisuus työskentelyyn ja muutokseen. Koko perheen kuntoutus perustuu suunniteltuun ja tavoitteelliseen toimintaan. Perhekuntoutusta toteutetaan pääsääntöisesti laitoksissa. Tällöin voidaan turvata lapsen turvallisuus jatkuvalla valvonnalla, jos perheen tilanne sitä vaatii. Perhekuntoutusta voitaisiin järjestää myös perheen omassa ympäristössä, perheen kotona. Kotiin suunnatun avohuollon tukitoimina järjestettävän perhekuntoutuksen etuna olisi, että intensiivinen ja monipuolinen tuki tarjottaisiin perheen arjessa, tosiasiallisessa kasvuympäristössä. Edellytyksenä on kuitenkin, että lapsen edun mukaisesti tulee hänen saada jatkuva hoito, valvonta ja huolenpito. Koko perheen sijoituksella voidaan myös arvioida mm. perheen tuen tarpeita lapsiperheen arjessa. Tällöin tukitoimenpiteet ja perheelle tarjottavat palvelut voidaan järjestää tarkoituksen mukaisesti. (Aranen 2016, 263 – 264.)

Alatalo ym. (2017) toteavat, että lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus ovat olleet malleja, joilla on pyritty vaikuttamaan lasten ja perheiden laaja-alaisiin avun tarpeisiin. Perhetyön tehostamista ja perhekuntoutusta on käytetty, ettei sijoituksia tarvitsisi tehdä. Perhekuntoutus on kuitenkin käytössä usein vasta silloin, kun sijoituksen uhka on jo todellinen. Lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen sisältöjen kehittämistyötä tarvitaan, jotta ymmärrys palvelujen sisällöistä kasvaisi. Tarvitsemme tietoa, mitä tarkoittaa esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö, tehostettu perhetyö tai perhekuntoutus. Palvelut ovat hyvin toimijakoista. Esille nousevat palvelujen räätälöinti ja joustavuus. Palvelumallien erilaisuus, hajanaisuus ja kirjavuus luovat haasteensa palvelujen vertailulle ja laadun seuraamiselle. Palvelut eivät ole tasalaatuisia ja asiakkaat joutuvat eriarvoiseen asemaan. Sama palvelu tulisi jatkua, jos asiakas esimerkiksi muuttaa uuteen kuntaan. Palvelujen kilpailutuksessa ei myöskään ole tietoa mitä perhetyön ja perhekuntoutuksen toiminnot ovat sisällöltään. Laadun seuraaminen on tällöin vaikeaa ja helposti hinta nousee sisältöjä tärkeämmäksi. Näin ei kuitenkaan saisi olla. (Alatalo ym. 2017, 9 - 10, 17 – 19.)

4.4 Sijaishuollon perhetyö

Perhe on ensisijaisesti paikka, jossa lapsi kasvaa. Lapsen oikeuksien turvaaminen on kuitenkin perheen ja yhteiskunnan välinen tehtävä, joka on vastavuoroista. Perheellä on oikeus saada apua ja suojelua, jotta he voivat toimia yhteiskunnan jäseninä. Lapsen suojeluun on kuitenkin ryhdyttävä, jos tilanne sitä vaatii. Lapsi ei saa kokea mitään ruumiillista tai henkistä väkivaltaa, vahingoittamista, pahoinpitelyä, laiminlyöntiä, välinpitämättömyyttä, huonoa kohtelua tai hyväksikäyttöä, olipa hän omien vanhempien tai muiden aikuisten hoidossa. Lasten oikeuksien sopimus kannustaa ongelmien ennaltaehkäisyyn ja tehokkaisiin menetelmiin tilanteiden käsittelemiseksi. Lapsen ja vanhempien suhdetta tulee kuitenkin kunnioittaa, jos se ei ole lapsen edun vastaista ja eikä lasta saa erottaa vanhemmista vastentahtoisesti kuin erityistapauksissa. Kaikkia asianomaisia on tällöinkin kuultava. (Bardy 2009, 32 – 34.)

Lastensuojelun asiakkaille voidaan tarjota mm. avohuollon palveluista perhetyötä tai perhekuntoutusta. Perhe tai lapsi voidaan myös sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimina. Jos avohuollon tukitoimet eivät riitä lapsen edun suojaamiseen voidaan joutua huostaanottoon ja sijaishuoltoon. Lapsi sijoitetaan hänen tarpeisiin nähden sopivaan sijoituspaikkaan. Sijoituspaikkana voi olla perhehoito, ammatillinen perhekoti, lastensuojelulaitos tai muu tarpeelliseksi katsottu paikka. Lapsen huostaanoton tai avohuollon sijoituksen yhteydessä perheelle voidaan tarjota sijaishuollosta käsin tehtävää perhetyötä. Kodin ulkopuolelle tapahtuva sijoitus aiheuttaa perheessä usein pettymyksiä, pelkoa ja häpeää. Perheen kanssa työskennellessä on tärkeää saada vanhemmat näkemään sijoituksen mahdollisuutena ja että perhe tulee kuulluksi, vaikka lapsi on sijoitettuna. Yhteistyötä turvaa hyvät yhteistyörakenteet, lapsen läheisten ihmissuhteiden turvaaminen ja vanhemman roolin selkiyttäminen. Parhaimmillaan perhe hyväksyy sijoituspaikan, vanhempien ja lapsen välinen suhde kehittyy. Työskentely tavoitteena on, että lapsen sekä vanhempien kuntoutuminen etenee. (Huikko ym. 2017, 14; Järvinen ym. 2012, 52, 84 – 86; Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 2018a.)

Hyvä yhteistyö mahdollistaa lapselle kiintymisen myös sijaishuoltopaikkaan. Tämä edistää lapsen kasvua ja kehitystä. Lapsen edun mukaisesti tavoitteena tulee olla myös perheen yhdistäminen. Vanhempien tukeminen on yksi osa onnistunutta sijoitusprosessia. Vanhempien tukemisen ja kuntoutumisen edistämiseksi tulisi luoda myös oma suunnitelma. Vanhempien kanssa on tärkeää myös käydä läpi työskentelyn vaiheita ja käsitteitä, joita liittyy sijaishuollossa työskentelyyn. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2018b.)

Lith (2018) kirjoittaa artikkelissaan kuntien avopalveluiden kustannuksista verrattuna laitos- ja perhehoidon kustannuksiin. Yhteiskunnalle olisi halvempaa panostaa lapsiperheiden arkea tukeviin avohuollon palveluihin kuin laitospalveluihin. Laitos- ja perhepalveluiden järjestäminen on jopa kolme kertaa kalliimpaa kuin avopalveluiden järjestäminen. Vuonna 2016 tehtiin alle 18-vuotiaista lapsista yhteensä lastensuojeluilmoituksia 121 370. Ilmoitusten määrä oli kasvanut edelliseen vuoteen verrattuna 5,7 prosenttia. Vuonna 2016 sijoitettujen alle 20-vuotiaiden määrä kodin ulkopuolelle oli 17 330. Kunnat voivat järjestää sijaishuollon palvelut itse tai ostaa ne muualta. Suurin osa

yksityisistä palvelunostoista kertyykin kunnille juuri lasten sekä nuorten hoitopaikkojen hankinnoista niin laitos- kuin ammatillisten perhehoitopaikkojen osalta. (Lith 2018.)

Pohjoismaisessa hyvinvointi mallissa kunnilla on varsin laajat ja sitovat tehtävät palvelun tarjoamisessa perheille. Lisäksi järjestöt täydentävät sosiaalipalveluja tarvittaessa. Sosiaalityöntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Pohjoismaissa pyritään järjestämään avohuoltoa sen sijaan että lapsia sijoitettaisiin kodin ulkopuolelle. Sosiaalialan työ on kuitenkin raskasta ja taakkaa lisää työntekijöiden vaihtuvuus, osaavien työntekijöiden puute ja usein he jättäytyvät helposti pois lastensuojelusta. Lastensuojelun tilanne on melko samanlainen kaikissa pohjoismaissa. (Heino 2009, 12 – 13.)

4.5 Monitoimijainen yhteistyö

”Monitoimijainen perhetyö on lapsi- ja perhelähtöistä, monen toimijan tietoa ja taitoa yhdistävää sekä yhteisesti asetettuihin tavoitteisiin perustuvaa työskentelyä.” (Alatalo, Lappi & Petrelius 2017, 11.)

Perhetyöntekijä voi työskennellä perheen kanssa yksin tai parin kanssa. Parityöskentelyssä työtä tehdään toisen ammattilaisen kanssa yhdessä, esimerkiksi sosiaalityöntekijän, terveydenhoitajan tai toisen perhetyöntekijän kanssa. Tällöin sovitaan yhteisestä työnjaosta, etenemisestä ja arvioinnista. Näin työskentely on tehokkaampaa ja edullisempaa. Työskentelyssä voidaan oppia toiselta, keskustella eri näkökulmista perheen edun mukaan sekä tarvittaessa jakamaan aikaa lapselle ja vanhemmalle tapaamisen aikana. Työskentely auttaa sekä työn jakamisessa että työssä jaksamisessa. Tärkeää on kuitenkin tiedonsiirto ja luottamuksellisten suhteiden luominen asiakkaaseen. Moniammatillinen verkoston mukana olo on tärkeää, jos työskentely arjessa tapahtuu yksin. (Järvinen ym. 2012, 210 – 212.)

Moniammatillisuus on ammattiryhmien ja eri sektoreidenkin välistä yhteistyötä. Moniammatillisen työskentelyn kehittymistä on helpottanut tietotekniikan kehittyminen, jonka avulla voimme jakaa ja koota tietoa yhteen helpommin. Työskentely on entistä asiakaslähtöisempää ja yhteisöllistä. Yhteisöllinen työ vaatii asennoitumisen muuttumista ja uudenlaista osaamista. Myös erilaisten tiimien johtamiseen tulee kiinnittää huomiota, jotta erilaisten tietojen ja taitojen yhdistäminen onnistuu. (Lindholm & Vogt 2017, 260.)

Moniammatillisessa työssä on mukana useita viranomaisia ja ammattilaisia, joskus heitä voi olla työskentelyssä mukana kohtuutonkin määrä. Tavoitteena moniammatillisessa työssä on yhdistää kaikkien osaaminen perheen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tärkeää on löytää yhteiset menettelytavat, pelisäännöt ja avoin vuorovaikutus. Perhe ja perheen kanssa toimivat tietävät näin ketä työskentelee perheen kanssa ja mitä kultakin taholta voidaan odottaa. Jokaisen ammattilaisen tulee kuitenkin tietää omat vahvuutensa ja osaamisensa rajat. Työskentely on kokonaisvaltaista, jossa jokai-

sella on mahdollisuus oppia toiselta perheen kanssa työskentelevältä taholta uusia tapoja ja näkökulmia perheen kanssa työskentelyyn. Työskentelyssä nousee tärkeäksi vuorovaikutustaidot, toisten kunnioitus ja arvostus. (Järvinen ym. 2012, 92 – 94.)

Ammattitaito ja erityisosaaminen helpottavat omaa työtä ja auttavat asiakkaan kohtaamisessa. Perusta työssä on kuitenkin ihmisen kunniallisesta kohtaamisesta. Asiakkaiden erikoistarpeet luovat tarpeen moniammatillisuudelle ja asiakkaat saattavat käydä useampien ammattilaisten luona yhtä aikaa. Verkostopalaverit ovat paikka, jossa voi yhdessä suunnitella toimintaa ja tehdä selkeäksi työskentely rooleja. Hyvästä verkostopalaverista kaikki lähtevät toiveikkaana toteuttamaan omaa osaansa kokonaisuudesta. Työskentelyssä tulisi pyrkiä enemmän huomioimaan kokonaisuutta, kuinka yhdessä voisimme päästä yhteiseen tavoitteeseen, eikä niinkään keskittyä yksittäisen ammattilaisen työpanokseen. Asioista keskustellaan, mutta asiat esitetään totuuksina. Helposti asiakkaalle voi tulla tunne turhautumisesta ja latistuksesta. Dialogisuus yhteistyössä on tapa asennoitua ihmisiin kunnioittavasti kuuntelemalla ja kohtaamalla ihminen aidosti. Tavoitteena on löytää yhteinen ymmärrys, jota luomassa on myös asiakas itse. (Pyhäjoki 2005, 71 – 72.)

Yhteistyötä moniammatillisuudessa usein haittaavat tietämättömyys toisen tahon osaamisesta ja toimenkuvasta. Oman työn läpinäkyvyys on osa ammatillisuutta. Tällöin pystymme näyttämään yhteistyötahoille, kuinka toimimme ja miksi. Oman työn hahmottamista helpottaa työskentelyn auki kirjoittaminen, jolloin työntekijä tietää omat vastuut ja samalla yhteistyötahot ovat tietoisia toistensa työskentelystä. Näin he voivat käydä avointa keskustelua, miten kunkin tahon osaaminen pääsisi parhaiten esille asiakkaan kanssa toimiessa. Asiakkaan tulee olla myös tietoinen sovitusta työnjaosta. (Vilén ym. 2010, 93.) Asiakas tulee ottaa moniammatillisessa työskentelyssä mukaan säännöllisiin tapaamisiin, joissa käsitellään hänen asioitaan. Asiakkaalle tulee antaa vastuuta omista asioistaan ja hänen näkemyksiään asioista kuullaan ja huomioidaan. Käsitteet tulee myös avata niin, että kaikki ymmärtävät puhuttavat asiat samalla tavalla. Myös asiakas on mukana käsitteiden jäsentelyssä. (Järvinen ym. 2012, 94 – 95.)

Kaikko ja Friis (2009) tuovat esille, että erilaisten menetelmien käyttö asiakkaiden kanssa tulisi myös selvittää yhdessä. Tällöin vältetään päällekkäisyyksiltä työskentelyissä ja varmistetaan etteivät eri tahot työskentele ikään kuin toisiaan vastaan. Yhteisellä pohdinnalla pystytään valikoimaan keinot, joilla parhaiten saadaan hyötyä asiakkaalle. Hyvä suunnittelu parantaa onnistumisen mahdollisuuksiakin. (Kaikko & Friis 2009, 85 – 86.) Käsitteiden määrittelyyn ja yhteisen ymmärryksen luomiseen tarvitaan tiivistä yhteistyötä ja yhdessä tekemistä. Yhteinen kieli on yhteistyön seuraus. (Järvinen & Taajamo 2008, 21.) Käsitteiden ymmärtäminen voi aiheuttaa sekaannuksia myös asiakkaille. Tämä voi vaikuttaa heidän motivaatioon ja hoidon vaikuttavuuteen (Alatalo ym. 2017, 19).

Moniammatillisessa työskentelyssä korostuu yhteisen ajan löytäminen, työntekijöiden pysyvyys, suunnitelmallinen työskentely, yhteisiin palaverihin valmistautuminen ja esimiesten rooli yhteistyön kehittäjinä. Omat haasteensa työskentelylle luo salassapito- ja vaitiolovelvollisuus, mitä tietoja voimme jakaa toisillemme moniammatillisessa verkostossa, jos asiakas ei ole paikalla. (Järvinen ym. 2012, 96 – 97.)

Kuorilehto (2014) on tutkinut väitöskirjassaan *Moniasiantuntijuus sosiaali- ja terveydenhuollon perhetyössä* tekijöitä, jotka estävät tai edistävät moniasiantuntijaista yhteistyötä. Tutkimuksen tuloksena nousevat yhteistyöhön vaikuttaa käsitykset, vuorovaikutus, koulutus, osaaminen, rakenteet ja prosessit. Johdon vastuu monitoimijaisessa yhteistyössä nousi tärkeäksi elementiksi. Johtamisen tulisi olla pitkäjänteistä. Esimiesten tulisi jo rekrytointivaiheessa löytää sitoutuneet ja motivoituneet työntekijät perhetyöhön. Näiden motivoituneiden henkilöiden työskentelymallit tulisi saada myös tarttumaan muihin työskentelijöihin. Onnistumisia ja hyviä käytänteitä tulisi myös tuoda julki, sillä ne myös motivoivat työntekijöitä omaksumaan uusia toimivia toimintamalleja. (Kuorilehto 2014, 86 – 87.)

Suomessa korostuu enemmän yksilöasiantuntijuus kuin moniammatillinen toiminta. Tämänkin vuoksi yhteisen työskentelyn sujuminen on usein haasteellista, oman ammatillisuuden esiin tuominen ei välttämättä edistä moniammatillista toimintaa. Jokainen monitoimijaisessa yhteistyössä toimivan tulisi tuoda omaa osaamistaan esille. Joskus kuitenkin toisen osaaminen voidaan kokea esimerkiksi uhkaksi omalle ammatillisuudelle. Jokaisen osaamista tulisi kuitenkin korostaa, ja tuoda osaksi yhteistyötä. Kokeneiden ja perheen kanssa työskentelevien työntekijöiden hiljainen tieto tulisi nostaa ja hyödyntää työskentelyssä. Parhaimmillaan moniammatillinen toiminta lisää asiakastyön laatua. Huonoimmillaan se turhauttaa sekä työntekijät että asiakkaat. (Lindholm & Vogt 2017, 264; Rönkkö & Rytönen 2010, 285 – 289.)

Perhetyössä ihmisten kanssa tehtävässä työssä kontrolli ja tuki ovat yhdistettynä työssä. Dialogisessa kohtaamisessa kontrolli ei häviä vaan se tehdään vaan avoimeksi ja näkyväksi. Dialogisuus on yhteisen ymmärryksen ja totuuden löytämistä, joka syntyy vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus on vastavuoroista, jossa jokainen osallistuja on mukana luomassa ja vaikuttamassa tilanteeseen. Yhdessä etsitään erilaisia vaihtoehtoja ja näkökulmia asioihin. Dialogissa on tavoitteena ymmärtää mitä muut ajattelevat asioista. Tilanteessa mennään kaikkien osapuolten ehdoilla. Dialogiin liittyy kuunteleminen, puhetta ja keskustelua. Osallistujat voivat oppia tilanteesta ja muuttaa omia asenteitaan tai mielipiteitään. Avoin ja rehellinen vuoropuhelu tarvitsee onnistuakseen luottamuksellisen suhteen, jotta arkojakin asioita uskalletaan nostaa keskusteluun. Dialogi vaatii osallistujiltaan nöyryyttä. Tavoitteena ei ole löytää yhtä totuutta vaan yhdistää erilaiset näkemykset. (Pyhäjoki 2005, 71 – 77.)

Arjessa on myös havaittavissa hoitoon pääsyn vaikeutta ja tuen tarpeisiin on pyritty vastaamaan työntekijöiden kouluttamisella tai hankkimalla moniammatillista osaamista työyhteisöön. Tästä on kuitenkin syntynyt tilanteita, joissa palvelut toimivat päällekkäin. Samaa ongelmaa hoidetaan useammassa eri paikassa. Asiakkaat uupuvat monissa eri paikoissa samaan aikaan. Palveluja tulisi koordinoita paremmin ja luoda verkostomaista yhteistyötä. Lastensuojelun perhetyön työskentelyssä ei pidä kuitenkaan unohtaa, että varmistamme lapsen kehitystä turvaavan hyvinvoinnin. Vaikeissa tilanteissa vastuuta asiakkaista tulisi pystyä jakamaan ja monialaista toimijoiden joukkoa tulisi osata hyödyntää. Hoitotahot saattavat usein toimia ilman keskinäistä koordinaatiota. Jos lapsen palveluissa on lastensuojelun tarvetta, koordinaatio lastensuojelun puolelta on hyvin tärkeää. Tähän ei kuiten-

kaan ole luotu mitään yhteisiä käytäntöjä, vaan jokainen tapauksen työntekijöiden harteille. Yhteistyötaitoiset ja yhteistyöhalukkaat toimijat ovat päässeet hyviinkin lopputuloksiin. Haasteena ovat myös eri toimijoiden väärät käsitykset toisen tehtävistä ja asenteet, jotka voivat vaikeuttaa yhteistyötä. Toimintakulttuurilliset erot ovat myös ongelma, joka vaikeuttaa perheiden kanssa tehtävää työtä. (Alatalo ym. 2017, 22 – 25.)

5 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS

5.1 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) ja Pohjois-Savon YHDESSÄ!-hanke

Suomessa menossa oleva sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteena on uudistaa julkiset sosiaali- ja terveystalvet. Uudistuksen myötä kotimaakunta vastaa palveluista vuoteen 2020 mennessä. Uudistus on tarpeellinen, koska nykyisellään palvelut eivät ole yhdenvertaisia eri alueilla sekä tehottomuus lisää jonoja. Tavoitteena on, että voimme saada laadukkaista palveluita. Näin ollen asukkaiden hyvinvointi- ja terveyserot vähenevät. Toiminnoissa pyritään ottamaan käytäntöön tehokkaimmat toimintatavat. Uudistuksen tavoitteena on, että palveluista toiseen siirtyminen on sujuvaa ja asiakas saa tukea oikea-aikaisesti. (Valtioneuvosto 2018.)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) on yksi valtakunnan kärkihanke. Muutosohjelman johtamiseen osallistuvat sosiaali- ja terveysministeriön lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö. Tavoitteena on uudistaa lasten, nuorten ja perheiden palvelut asiakaslähtöisesti. Hajallaan olevat palvelut integroidaan laajemmiksi kokonaisuuksiksi koko maakunnan ja kuntien toimintaympäristöön sopiviksi. Painopiste siirtyy ennaltaehkäiseviin palveluihin, varhaiseen tukeen ja hoitoon. Lapsen etu ja oikeudet, lapsi- ja perhelähtöisyys, voimavarojen vahvistaminen sekä perheiden monimuotoisuus ovat periaatteita, jotka ohjaavat työskentelyä. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2017a.)

Pääpaino hankkeessa on alle 18 -vuotiaiden asiakkaiden ja heidän perheiden palvelujen kehittämisessä ja hyvinvoinnin edistämisessä. Muutokset vaikuttavat kuitenkin myös yli 18-vuotiaiden palveluihin, kun pohditaan uudistuksia palvelujen jatkuvuuden ja puuttuvien palvelujen näkökulmasta. Käytännössä yläikäraja on tällöin 23-25- vuotta. Hankkeen tavoitteena on ottaa mukaan työskentelyyn valtio, kunnat, seurakunnat, Kelan järjestöt sekä muut yksityiset palveluntuottajat. Tärkeässä keskiössä palvelujen kehittämisessä ovat myös lasten, nuorten ja heidän vanhempain osallisuus sekä kokemusasiantuntijuus. Uudistuksella saadaan aikaan säästöjä. Palvelut saadaan vaikuttavimmiksi ja oikea-alaisiksi. Tällöin myös korvaavien palvelujen tarve vähenee. Muutosohjelman toteuttamiseen on varattu valtakunnallisesti 40 miljoonaa euroa vuosille 2016-2018. (Aula ym. 2016, 2 – 8.)

Pohjois-Savon YHDESSÄ!-hankkeessa on mukana käytännön toimijoita, LAPE- työryhmä, LAPE- ohjelman YHDESSÄ! tiimi sekä maakunnan koordinoiva LAPE-muutosagentti. YHDESSÄ!-hankkeessa työskentelee vuosien 2016-2018 aikana 10-15 hanketyöntekijää, jotka ovat mukana toteutuksessa. Uudistuksien myötä lasten ja nuorten palvelut ovat helposti saatavilla, jalkautuvia palveluita. Palveluissa korostuu osallisuus, vertaisuus ja oikea-aikaisia. Vanhemmuus sekä erilaisten perheiden tukeminen otetaan huomioon palveluita suunnitellessa. Keskeistä palvelujen uudistuksissa on kuitenkin lapsen etu sekä lapsen äänen ja näkökulman huomioiminen. (Pohjois-Savo 2019, 2017.) Vetovastuussa maakunnan muutosohjelmasta on Pohjois-Savon Liitto. Osatoteuttajina ovat muun muassa Kuopion Kaupunki sekä Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (ISO).

Aiemmin pirstaleisten palveluiden pohjalta tavoitteena on luoda perhekeskustoimintamalli, joka yhdistää ammatillista osaamista ja lisää yhteistoimintaa julkisten, yksityisten ja järjestötoimijoiden välillä. Verkostoimalla ja yhteensovittamalla lasten ja perheiden palveluja rakennetaan pohjaa lasten ja perheiden hyvinvoinnille laajempien palvelukokonaisuuksien avulla. Työskentelyn painopiste siirtyy varhaiseen tukeen ja matalan kynnyksen palveluihin. Perhekeskustoimintamallissa toteutetaan palveluohjeuksellista työtettä. Vanhemmuutta pyritään tukemaan vanhempien palvelutarpeen tunnistamisella ja tarvittaessa heille järjestetään tarvittava tuki. Perhekeskukset tarjoavat avoimia kohtaamispaikkoja aikuisille ja erilaisia toimintoja lapsille. Palvelut pyritään kuitenkin ensisijaisesti järjestämään asiakkaan omassa ympäristössään. (Aula ym. 2016, 19 – 20.)

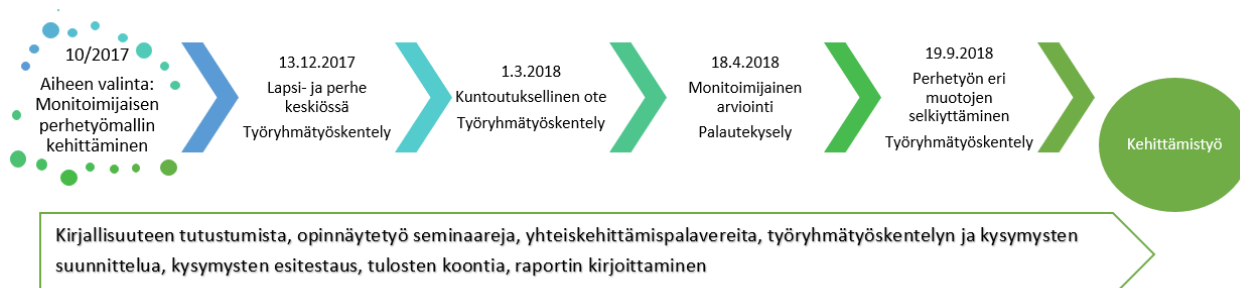
5.2 Kehittämistehtävä

Perhekeskustoimintamallin ohella kehitetään erityisen ja vaativan tason palveluita, joista yhtenä on lastensuojelun kehittäminen. YHDESSÄ! - ohjelman muutoskohteena on lastensuojelun alla olevan monitoimijaisen perhetyön ja perhekuntoutus mallin kehittäminen. Kehittämistehtävässäni olin keräämässä ja kokoamassa yhteen tietoa perhetyön ja perhekuntoutuksen yhteiskehittämispäivien yhteydessä. Kehittämistyön tavoitteena oli luoda monitoimijainen perhetyön malli. Yhteiskehittämispäivät olivat teemoiteltu aiheittain, joita olivat: Lapsi- ja perhekeskeisyys, kuntouttava työote, monitoimijainen arviointi sekä perhetyön eri muotojen selkiyttäminen. Yhteiskehittämispäiviin liittyi ajankohtaista tietoa LAPE-hankkeesta ja päivän teemaan liittyviä luentoja. Tiedon kerääminen tapahtui monitoimijaiseen perhetyömalliin kehittämispäiviin liittyvistä työryhmätyöskentelyistä sekä palautekyselystä. Yhteiskehittämispäiviä järjestettiin yhteensä neljä kappaletta (13.12.2017, 1.3.2018, 18.4.2018 ja 19.9.2018).

Syksyllä 2016 toteutettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta kehittämistyöskentelyä työpajatyöskentelyn muodossa, johon osallistui monimuotoisesti lastensuojelun ja lastenpsykiatrian asiantuntijoita ympäri Suomea. Työskentelyn tavoitteena oli luoda yhteinen viitekehys lapsi- ja perhepalveluiden uudistamiselle, jotta palvelut saataisiin vaikuttaviksi ja laadukkaiksi. Työryhmien tuloksena syntyi mallinnusraportti: Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja kuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. Kyseinen mallinnusraportti on toiminut ohjenuorana monitoimijaisen perhetyön kehittämisessä. (Alatalo ym. 2017, 3 – 5.)

Kehittämistehtävän prosessin kuvaus on tiivistetty kuvioon 4. Yhteiskehittämispäivien sekä niihin liittyvän työskentelyn pohjalle kuului yhteisiä tapaamisia ja työskentelyä kehittämiskokonaisuudesta vastaavien kanssa. Yhteisissä tapaamisissa pohdittiin kehittämispäivien aiheita, suunnitellen työryhmätyöskentelyä. Tapaamisissa muotoiltiin sekä hiottiin työryhmätyöskentelyssä käytettäviä kysymyksiä, joita käytettiin keskustelun avaajina Learning Cafe työskentelyssä. Kysymykset esitettiin vielä toimestani alalla työskentelevillä henkilöillä. Kirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin tutustuminen loi pohjaa opinnäytetyön teoriaosuuteen, mutta myös kehittämispäiviin liittyvien työpajatyöskentelyiden

suunnitteluun. Työpajatyöskentelyssä toimin työskentelypöydissä puheenjohtajana kokoamalla yhteisesti tuotettua tietoa. Kehittämistyön prosessiin kuului myös tuotettujen tietojen koonti, jotka jaettiin kehittämispäiviin osallistuneille. Opinnäytetyö prosessiin kuuluivat olennaisesti myös joka kuukausi opinnäytetyöseminaarit. Seminaarit olivat tärkeä osa oman työn rajaamisessa sekä kohdentamisessa oikeisiin asioihin.

KUVIO 4. Kehittämistyön prosessin kuvaus.

Kehittämissiltapäiviin oli kutsuttu Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman puolesta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia ympäri Pohjois-Savo. Osallistujia kehittämispäiviin oli 25-44 henkilöä. Osallistujia oli julkiselta sekä yksityiseltä sektorilta. Lisäksi mukana oli kokemusasiantuntijoita. Ammattinimikkeiltään osallistujat olivat mm. perhetyöntekijöitä, ohjaajia, perheohjaajia, perhesosiaalityöntekijöitä, kuraattoreita, ammattikorkeakoulun lehtoreita ja sosionomi (amk) opiskelijoita. Lisäksi mukana oli lastensuojelun perhetyöntekijä, perhehoitaja-taiteilija, johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, palveluesimies, perhesosiaalityön esimies, kehitysjohtaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, lastentarhanopettaja, rehtori, psykologi, lastenvalvoja, kuntoutusohjaaja/perhehoidon koordinaattori, intensiivisen perhetyön sairaanhoitaja, kuntoutusohjaaja, projektikoordinaattori, kehittäjäsaيراanhoitaja, perheterapeutti, lastensuojelun kehittämissasiantuntija, toimintaterapeutti, perheterapeutti sekä perheterapeutti opiskelija.

5.3 Learning Cafe ja sisällön analyysi

Kehittämisprosessiin kuului laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Laadullinen tutkimus on hyvä tapa etsiä uusia näkökulmia tutkittavaan asiaan, todellisen elämän kuvaamiseen. Elämä voi olla hyvinkin moniulotteista. Tapaukset ovat ainutkertaisia ja tuloksia tulkitaan sen mukaan. Laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitella tilastollisia yleistyksiä. Tiedonkeruussa nousee esille tutkittavaan aiheeseen liittyviä merkityksellisiä asioita pidemmältäkin aikajanelta. Tärkeää on, että tutkimuksessa on mukana ne henkilöt, joilla on mahdollisimman paljon tietoa ja kokemusta tutkittavasta aiheesta. Tutkimusaineiston koolla ei ole niinkään merkitystä. (Vilka 2015, 118, 135, 150.)

Laadullinen tutkimus vastaa kysymykseen mitä ja miksi. Kysymysten avulla saadaan esille ilmiön piirteitä, ominaisuuksia ja mistä tutkittavasta ilmiöstä on kyse. Lisäksi asioiden välisiä suhteita voidaan myös tutkia. Kysymysten avulla saadaan selville ilmiön syntyä ja kehitystapaa. Laadullisen tutkimuksen kysymystyypeillä saadaan myös selville mitä käytäntöjä työskentelyyn liittyy ja miten rakenteita

voisi muuttaa uudella tavalla. Ilmiötä pyritään ymmärtämään kokonaisuutena, luopuen ennakkokäsityksistä. (Vilkkä 2015, 118 – 120.)

Työskentelyssä oli käytössä Learning Cafe eli oppimiskahvila menetelmä. Tässä yhteistoimintamenetelmässä korostuu tiedon luominen ja siirtäminen keskustelun yhteydessä. Menetelmä toimii suurempienkin ryhmien kanssa työskennellessä. Oppimiskahvilassa määritellään etukäteen teemoja ja kysymyksiä, joiden pohjalta työskentely alkaa ja ryhmäläiset tuottavat tietoa. Jokaiselle teemalle on oma pöytänsä, josta löytyy työskentelyyn tyhjää paperia, post-it lappuja sekä kyniä. Osallistujat jaetaan pienempiin ryhmiin. Jokaisessa pöydässä on oma puheenjohtaja, joka kirjaa tuotettua tietoa, ideoita ja ajatuksia ylös. Hänen tehtävänä on myös huolehtia, että jokainen ryhmäläinen saa mahdollisuuden puhua. Ryhmäläiset kuuntelevat, ilmaisevat mielipiteitä ja kommentoivat. Tarvittaessa myös ryhmän jäsenet voivat kirjoittaa tekstiä ylös. Ryhmä keskustelee pöydässä sovitun ajan ja siirtyy sitten seuraavaan pöytään. Ryhmät kiertävät jokaisessa pöydässä. Puheenjohtaja ei liiku omasta pöydästään, vaan kertoo lyhyesti seuraavalle ryhmälle aiemman ryhmän tuotoksen, josta työskentely jatkuu. Puheenjohtaja voi tarvittaessa tehdä tarkentavia kysymyksiä ryhmälle aiheeseen liittyen. Learning Cafe menetelmässä ryhmien tuottamat ideat jalostuvat ja ryhmä löytää yhteisen ymmärryksen. Samalla on mahdollista toisilta oppiminen. Lopuksi työpöytien tuotokset esitellään osallistujille. (Hyppönen & Lindén 2009, 41; Inno-Kylä 2017.)

Työryhmäpöydissä tuotetusta tiedosta tehtiin sisällön analyysi. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan sisällönanalyysin avulla voi tehdä tiivistelmiä sekä päätelmiä sanallisesti aineistosta. Miltei mikä tahansa kirjalliseen muotoon tuotettu materiaali voi olla dokumentti, josta voidaan tehdä sisällönanalyysia. Tietoa on kuitenkin pystyttävä analysoimaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Analyysin avulla on tarkoitus luoda selkeä ja sanallinen kuvaus ilmiöstä. Hajanainen aineisto pyritään koostamaan yhteen, luoden yhtenäisen tietokokonaisuuden. Menettelyn avulla voidaan tutkittava ilmiö käsitteellistää. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103 – 104.)

Aineiston tarkka läpi käyminen on tärkeää, jotta esille voi nostaa kiinnostavat asiat. Esille voi nousta uutta ja hämmentävääkin tietoa. Kaikkea ei voi saada mukaan, joten rajaamista on tehtävä. Aineistosta on poimittava ne asiat, jotka ovat tärkeitä oman työn kannalta. Esille nostettua aineistoa tulee luokitella, teemoitella ja tyypitellä. Näin ollen saan esille selkeitä kokonaisuuksia, joiden pohjalta on helpompaa lähteä kirjoittamaan yhteenvetoa tuloksista. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa on tavoitteena tehdä listauksia, ryhmittelyä, pelkistyksiä ja etsiä erilaisuuksia sekä samankaltaisuuksia. Löydetyille kategorialle tulisi antaa myös sisältöä kuvaava nimi. Kategoriointia jatketaan liittämällä saman sisältöiset yhteen, jolloin muodostuu yläkategorioita ja alakategorioita, joista ylemmät muodostuu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108 – 113.)

Tutkimukset esitetään aina raportin muodossa. Laadulliset tutkimustulokset eivät välttämättä ole aina yleistettävissä vaan tuloksista voi löytyä jotain, jolla olemassa olevia ajatusmalleja voidaan tarkastella uudelleen. Laadullisen tutkimuksen yleistäminen tehdään vuoropuhelusta, joka tapahtuu tutkijan, aineiston sekä teorian kesken. Tutkijan on osattava ajatella tutkittavia asioita yleisimmillä

tasoilla kuin pelkästään yksittäistapauksina. Laadulliseen tutkimuksen luotettavuudessa merkittävässä asemassa on tutkija itse ja hänen rehellisyytensä. Hänen tulee osata tulkita tutkimukseen osallistuneiden tuottamaa tietoa oikein. Tutkittajan on tunnistettava oma arvomaailma sekä taustansa, kuinka se vaikuttaa tulosten tulkintaan. Puolueettomuus tulkinnoissa onkin hyvän tutkijan piirre. Jokainen laadullinen tutkimus on oma ainutkertainen kokonaisuus, joten niitä on haasteellista toteuttaa samanlaisena uudelleen. (Vilka 2015, 195 – 198.)

6 TULOKSIA

6.1 Monitoimijaisen verkoston yhteistyö

Ensimmäisen työryhmätyöskentelyn aiheena oli Lapsi- ja perhe keskiössä. Yhteiskehittämispäivään osallistui 44 henkilöä. Työpöytien aiheena olivat: Lapsen osallisuus, lapsen turvallisuutta vahvistava työskentely, lapsen kohtaamiseen pohjautuva ja myönteisen minäkuvan tukeminen, lapsen toimijuutta vahvistava työskentely, suhdeperustaisuus sekä monitoimijainen työskentely. Työpajapöytiä oli yhteensä kuusi. Toimin puheenjohtajana pöydässä, jonka aiheena oli monitoimijainen työskentely.

Työryhmätyöskentelyssä kerättiin tietoa seuraavilla kysymyksillä:

- Millä keinoin saamme työskentelyn avoimeksi ja yhteistyötä kehittäväksi monitoimijaisessa verkostossa?
- Millaisia hyviä kokemuksia monitoimijaisesta yhteistyöstä on?

Yhteisestä työskentelystä nousi selkeästi esille kaksi teemaa. Näitä olivat asiakkaan näkeminen toimijana sekä toimiva vuorovaikutus, johon liittyi vahvasti tiedon jakaminen toisille. Taulukossa 1 on koottu kyseisestä kahvilapöydästä esille nousseet asiat.

TAULUKKO 1. Monitoimijaisen verkoston tärkeimmiksi koetut asiat sekä keinoja niiden saavuttamiseen.

ASIAKAS NÄHDÄÄN TOIMIJANA	TOIMIVA VUOROVAIKUTUS
Asiakkaan näkemykset esille. Asiakkaan vastuuttaminen ja sitoutuminen. Kunnioittava kohtaaminen. Yhdessä toimimista arjessa.	Kaikkien ääni esille. Arvostus toisen työtä kohtaan. Avoimuus, joustavuus, kiireettömyys. Tiedon jakaminen ja siirto. Lapsen kohtaaminen.
KEINOJA	
Palaverit asiakaslähtöisiksi. Asiakkaan verkoston ja käsitteiden auki kirjoittaminen. Selkeä työnjako ja ymmärrys kunkin vastuista. Palvelujen priorisointi ja palveluohjauksellinen työote. Jalkautuminen, parityö. Yhteinen tietojärjestelmä.	

Asiakas tulisi nähdä aktiivisena toimijana, joka on luomassa yhteistä näkemystä työskentelystä heti työskentelyn alkaessa. Näin ollen asiakas sitoutuu työskentelyyn paremmin ja hän pystyy ottamaan paremmin vastuuta omista asioistaan. Asiakkaan omia näkemyksiä tulisi nostaa enemmän esille ja löytää jokaisesta asiakastapauksesta jotakin hyvää. Työryhmätyöskentelyyn osallistuneiden mukaan liian usein asiakkaan tilanteessa nähdään vain negatiivisia asioita. Asiakkaan tulemistä osaksi yhteistyötä voidaan auttaa luomalla asiakkaan kohtaamiseen liittyvät tilanteet, esimerkiksi palaverit asiakaslähtöisiksi. Tällöin voidaan miettiä esimerkiksi palaveriin liittyvää tilaa ja siihen osallistuvien henkilöiden määrää.

Työpöytään osallistuneet nostivat esille, että asiakkaan toimijuuteen monitoimijaisessa verkostossa vaikuttaa suuresti se, kuinka asiakas kohdataan. Asiakkaan tulee saada kokea arvostavaa ja kunnioittavaa kohtaamista. Yhteistyössä mukana olevien tulisi muistaa miten asiakas ja etenkin lapsi tulisi kohdata arvokkaasti. Lapsen kohtaaminen työskentelyssä nousi erityisen tärkeäksi keskusteluissa.

Asiakkaan toimijuuden tukemiseen auttaa yhteinen työskentely arjessa. Yhteiset palaverit ovat hyviä paikkoja koota yhteen työskentelyä. Keskusteluissa korostui erityisesti palavereiden asiakaslähtöisyys. Ennen palaveria olisi tärkeää käydä läpi ketä palavereihin on syytä kutsua. Asiakasta ei tulisi rasittaa liian suurilla palavereilla, vaikkakin kerralla kaikki yhteen kutsumalla saadaan asiat kerralla käsiteltyä. Palavereiden paikka voi olla myös muu kuin virasto. Perheen kanssa asioiden läpi käyminen ennen palaveria ja sen jälkeen lisää asiakkaan luottamusta työskentelyyn. Aina ei ole selkeää ketä perheen verkostossa toimii. Jotta yhteistyöstä saataisiin toisia täydentävää, tulisi yhteistyöverkostot kirjoittaa auki. Tämä helpottaisi niin työntekijöitä kuin perhettäkin hahmottamaan monitoimijaisesta yhteistyöstä, vastuista ja tämä mahdollistaisi myös pohtimaan mikä työskentelyssä toimii ja mikä ei.

Monitoimijainen verkostossa toimiva ja avoin vuorovaikutus on tärkeä edellytys avoimelle ja yhteiselle työskentelylle. Hyvään vuorovaikutukseen tulisi pyrkiä jokaisen tahon kanssa, joka toimii saman asiakkaan kanssa. Usein yhteistyötä tekeviä tahoja kohtaa palavereissa, mutta keskusteluun osallistuneiden henkilöiden mielestä työskentelyyn voisi saada syvyyttä tutustumalla henkilöihin muutenkin kuin ammattinimikkeen kautta. Työskentelyn avoimuus auttaa myös asiakasta luottamaan yhteiseen työskentelyyn paremmin.

Avoimuus työskentelyssä, koettiin kuitenkin hankalaksi määrittää. Jokainen kokee avoimuuden eri tavalla ja miten avoimuuden näkyminen omassa työskentelyssä on persoonaan liittyvä kysymys. Pohdittiin myös, onko avoimuus kenties vastakohta kiireelle. Salassapidon koettiin olevan myös joskus syy avoimuuden puuttumiselle. Mutta toisaalta työpajaan osallistuneet nostivat keskusteluun, onko salassapidon taakse helppo kätkeytyä. Keinoksi yhteisen avoimemman vuorovaikutuksen löytämiseksi työpajaan osallistuneet toivat esille yhteisen työskentelyn auki kirjoittamisen. Avoimen vuorovaikutukseen katsottiin kuuluvan kiireettömyyden lisäksi joustavuus.

Yhteisessä työskentelyssä on tärkeää, että kaikkien ääni saadaan esille. Jokaisen työtä tulisi arvostaa. Varsinkin työntekijät, jotka työskentelevät paljon perheen kanssa, omaavat paljon tietoa perheestä. Näiden tietojen esiin tuominen yhteiseen työskentelyyn koettiin tärkeänä. Monitoimijaisessa verkostossa on vaarana, että tietämättömänä toisen tahon työstä tehdäänkin päällekkäistä työtä. Työpajatyöskentelyyn osallistuneista olisikin tärkeää, että monitoimijaisessa verkostossa tulisi olla kaikilla selkeä työpaja siitä, mitä kukin tekee asiakkaan kanssa ja mitä vastuita kullekin taholle kuuluu. Asiakkaan kanssa työskentelevän verkoston auki kirjoittaminen helpottaa kokonaisuuksien hahmottamista niin työntekijällä kuin asiakkaalla, luo yhteistä näkemystä sekä jakaa tärkeää tietoa yhteisestä työskentelystä asiakkaan parhaaksi. Lisäksi se lisää avoimuutta sekä tehokkuutta yhteiseen

työskentelyyn. Myös käsitteiden auki kirjoittamisen tulisi olla osa yhteistä työskentelyä. Aina ei ole selvää mitä perhetyöhön liittyvillä käsitteillä tarkoitetaan ja paikkakuntakohtaisia eroja on paljon.

Yhteiseen työskentelyyn ja tiedon jakamiseen löydettiin monia keinoja. Tällaisia olivat mm. jalkautuminen ja parityö monitoimijaisen verkoston toisen tahon kanssa. Tällöin asiakkaan tilanteesta saa uusia näkökulmia, pystyy saamaan uutta tietoa toisen tahon työskentelystä ja syventämään näin ollen omaa tietoa asiakkaasta. Yhteinen työskentely nähtiin myös hyvänä tapana lisätä asiakkaan tietoa työskentelyn yhteisistä tavoitteista.

Tiedon jakamisen pohjalle toivottiin yhteistä tietojärjestelmää ja yhteisiä lomakkeita helpottamaan työskentelyä. Asiakkaalta saatu lupa yhteistyötahojen tiedon vaihtoon lisää myös työn tehokkuutta. Työntekijöiden osaamisessa korostui priorisoinnin taito sekä palveluohjauksellinen ote työhön. Jokaisen asiakkaan tilannetta tulee arvioida monipuolisesti. Asiakkaan palvelujen osalta on osattava tehdä priorisointia. Kaikkea ei voi kerralla laittaa kuntoon, vaan edetään palanen kerrallaan. Kaikkia alueen palveluita, joita asiakkaalle voisi tarjota ei kuitenkaan pysty tietämään. Työpajaan osallistuneet toivoivatkin tietynlaisen palvelukartan luomista, sieltä olisi helppo löytää eri osajia eri paikkakunnilta.

6.2 Kuntoutuksellinen työote

Toisen työryhmätyöskentelyn aiheena oli kuntoutuksellinen viitekehys. Yhteiskehittämispäivään osallistui 32 henkilöä. Työpajatyöskentelyissä aiheina olivat: Kuntoutuksellinen ote omassa työssä, kuntoutus monitoimijaisena yhteistyönä, muutos kuntoutusprosessissa sekä hyvät käytännöt ja kokemukset. Työpajapöytiä oli neljä. Toimin puheenjohtajana pöydässä, jonka aiheena oli kuntoutuksellinen ote omassa työssä.

Työryhmätyöskentelyssä kerättiin tietoja seuraavilla kysymyksillä:

- Mitä kuntoutuksellinen työote tarkoittaa omassa työssäni?
- Miten kuntoutuksellisen työotteen tulisi näkyä lasten kanssa toimiessa?

Kuntoutuksellisen työotteen näkyminen työskentelyssä on koottu taulukkoon 2. Työryhmässä tuotetun tiedon mukaan kuntoutuksellista työotetta kuvattiin omaksi tavaksi ja asenteeksi työskennellä asiakkaiden kanssa niin, että se arkea tukevaa työskentelyä. Lasten kanssa toimiessa tärkeimmäksi asiaksi kuntoutuksellisessa työotteessa nostettiin lapsen osallisuuden tukeminen työskentelyprosessissa.

TAULUKKO 2. Kuntouksellisen työtteen näkyminen työskentelyssä

Arkea tukevaa työskentelyä	Oma työtapaa / asenne	Lapsen osallisuuden tukeminen
Yhdessä kulkemista ja tekemistä	Pitkäjänteinen, sinnikäs, motivoiva	Lapsi muutakin kuin diagnoosi
Yhdessä asetettuja tavoitteita ja niiden tarkastelua säännöllisesti	Käytännönläheinen ja toiminnallinen	Lapsilähtöinen rakenne: tavoitteet, työskentely ja välineet suunnitellaan lapsen kanssa
Pieniä, arkisia asioita	Voimavarakeskeinen	Ikätasoinen työskentely
Asioiden mallintaminen	Ei puolesta tekemistä	Huomioidaan lapsen toiveet ja kertoma
Koko perhe mukana työskentelyssä	Rehellinen, utelias ja nöyrä	Turvallinen tila/tunne työskentelyyn
Sosiaalinen kuntoutus	Verkostoituminen	Vauvojen ja vammaisten lasten huomioiminen
Asiakkaan ymmärryksen lisääminen tilanteesta	Omien rajojen tunnistaminen	Keinoja: erilaiset kortit, sadut, selkeät vastuut ja työnjako, kanavat keneltä kysyä apua
Vanhemmille tietoa arkeen kuinka voi tukea lapsen kuntoutumisessa Ongelmien ylisukupolvisuuden työstäminen		

Kuntoutuksellinen käsite koettiin hyvin eri tavalla. Osa työryhmiin osallistuneista piti käsitettä hyvinkin laajana, osa taas puolestaan koki sen kiinnittyvän hyvin pieninä tekoina ja kohtaamisina asiakkaiden arjessa. Kuntouksellinen työote oli työryhmäläisten mielestä arjessa asiakkaan kanssa kulkemista ja tekemistä. Työskentely kiinnittyy arkeen, pieniin arjen asioihin ja mallintamiseen. Kuntouksellisen työtöteessä tärkeää on koko perheen mukaan ottaminen työskentelyyn. Lisäksi tärkeää on, että asiakkaan kanssa tehdään yhdessä tavoitteet, jotka myös asiakas itse omaksuu ja ymmärtää muutostarpeen. Tavoitteiden tarkastelun säännöllisesti nähtiin auttavan kuntoutuksen onnistumisessa. Kuntoutusprosessin aikana on mahdollista lisätä asiakkaan ymmärrystä omasta tilanteesta, joka taas puolestaan auttaa asiakasta motivoitumaan työskentelyyn.

Kuntouksellisessa työtöteessä vanhempien näkemyksiä omasta roolista lapsen kuntoutumisen tukemisena tulisi myös vahvistaa. Kuntouttaminen ei ole pelkästään ammattilaisten vastuulla. Vanhempien kykyjen mukaan myös erilaisten sukupolvien yli kulkevien ongelmien työstäminen on yksi keino tukea koko perheen kuntoutumisessa. Kuntouttava työote ei kuitenkaan ole pelkkiä arkisia tekoja, vaan sosiaalinen kuntoutus on tärkeä osa asiakkaiden kuntoutumista omassa elämässään.

Kuntouttavaa työtapaa luonnehdittiin omanlaiseksi tavaksi työskennellä arjessa asiakkaan kanssa. Työtapaa on sinnikäs, pitkäjänteinen, asiakasta motivoiva, käytännönläheinen sekä toiminnallinen. Työskentelyssä keskitytään asiakkaan voimavaroihin ja niiden kautta kuntoukselliseen näkökulmaan. Työskentelyssä ei tehdä asiakkaan puolesta. Työntekijä on rehellinen, utelias sekä nöyrä. Hän ymmärtää verkostoitumisen tärkeyden asiakkaan kokonaiskuntoutumisen vuoksi sekä tunnistaa omat rajansa, mihin hän kykenee asiakasta tukiessaan.

Lasten kanssa toimiessa tärkeimmäksi asiaksi nostettiin lapsen osallisuuden tukeminen. Lapsen saaman diagnoosin taakse ei tulisi piiloutua, vaan nähdä lapsessa muutakin. Työskentely tulisi rakentaa tavoitteista ja välineistä lähtien lapsen kanssa. Työskentelyssä tulee ottaa myös huomioon lapsen ikätasoinen kehitys. Erityisen tärkeää on luoda lapselle turvallinen tunne/tila, jossa hän voi työskennellä. Lapsen omaa kertomaa ei tule jättää aikuisten mielipiteiden alle, vaan ne tulee nostaa keskiöön yhteisessä työskentelyssä. Varsinkin vammaisten ja vauvojen kertomaa on usein vaikeaa tuoda esille työskentelyssä, tällöin korostuu työntekijöiden ammatillinen osaaminen ja lapsen kuuntelemisen taito. Keinoiksi lasten osallisuuden vahvistamiseen ovat erilaiset kortit ja sadut. Selkeät vastuut ja työjaot lisäävät myös lapsen kanssa työskennellä kuntoutuksen onnistumista. Lisäksi on tärkeää tietää kanavat, joilta voi kysyä apua tarvittaessa.

6.3 Monitoimijainen arviointi

YHDESSÄ!-hanke toteutti Kohti monitoimijaista yhteistyötä ja arviointia- yhteiskehittämispäivän. Päivä koostui kahdeksasta eri puheenvuorosta liittyen monitoimijaiseen arviointiin liittyviin malleihin, arvioinnin toteutumisesta työskentelyssä sekä LAPE-hankkeen kuulumisiin ja perhetyön pilotoinnin kokeiluihin Pohjois-Savossa. Päivään osallistui yhteensä 170 henkilöä. Learning Cafe tyyppisen työryhmätyöskentelyn toteuttaminen kyseiseen päivään olisi ollut haastavaa. Tehtäväni olikin kerätä yhteiskehittämispäivästä palautetta monitoimijaisen arvioinnin tilasta Pohjois-Savosta palaute kyseilyn muodossa. Lisäksi kyselyssä pystyi antamaan yleistä palautetta yhteiskehittämispäivästä. Kyseilyyn vastasi 38 henkilöä.

Palautekyselyssä kerättiin tietoja seuraavilla kysymyksillä:

- Miten osallistut lapsen elämäntilanteen ja perheen tuentarpeen arvioinnin tekemiseen?
- Miten kehittäisit yhteistä monitoimijaista arviointia?
- Millaista tukea toivoisit monitoimijaisen arvioinnin kehittämisessä?

Lapsen elämäntilanteen ja perheen tuentarpeen arvioinnin tekemiseen osallistuttiin arjen työskentelyssä sekä osana monitoimijaisesta tiimiä. Nämä on avattu taulukossa 3.

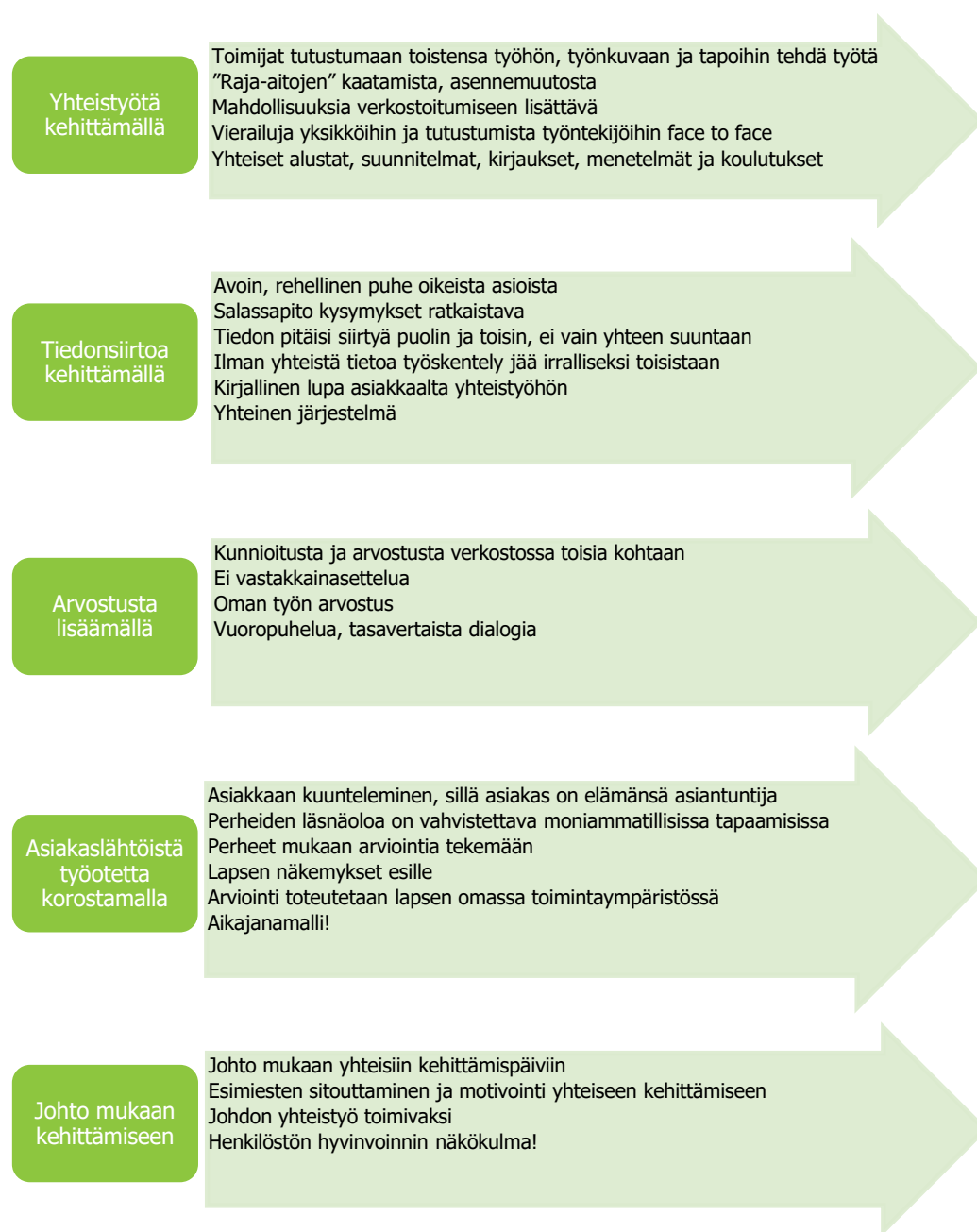
TAULUKKO 3. Miten lapsen elämäntilanteen ja perheen tuentarpeen arvioinnin tekemiseen osallistutaan?

ARJEN TYÖSKENTELYSSÄ	OSANA MONIAMMATILLISTA TIIMIÄ
Havainnointi, kuuntelu, keskustelu	Yhteistyö muiden tahojen kanssa
Tiivis yhteistyö perheen kanssa	Jalkautuminen
Lapsen ja vanhempien tapaaminen yhdessä ja erikseen	Osallistuminen palavereihin ja suunnitelmiin
Päivittäinen arviointi lapsen tilanteesta	Vastaamalla perheen/lapsen asioista
Lapsen näkyväksi tuominen	Tuen tarpeen huomaajana, arvioinnin aloittajan roolissa
	Aloitettun arvioinnin jatkajana

Arjessa lapsen elämäntilanteen ja perheen tuentarpeen arvioinnin tekemiseen voi osallistua havainnoiden, kuunnellen, keskustellen ja eläen arkea yhdessä asiakkaan kanssa. Arvioinnin tekeminen on tiivistä yhteistyötä niin koko perheen kuin lastenkin kanssa. Jotta arviota pystyy tekemään, tulisikin sekä perheen jäseniä että lapsia tavata yhdessä sekä erikseen. Tuen tarpeen arvioinnissa tulisi muistaa lapsi, hänen tilanteen arvioiminen päivittäin. Arviointiprosessin onnistumista voi tukea tuomalla lasta näkyväksi.

Vastanneet toimivat erilaisissa tiimeissä yhdessä muiden asiakkaan kanssa työskentelevien tahojen kanssa. Osa vastaajista oli lapsen tai perheen asioista vastaavana, osa arvioinnin aloittajana työskentelylle ja osa puolestaan arvioinnin aloittamisen jälkeen työskentelemässä asiakkaan kanssa. Arvioinnin tekeminen yhdessä onnistui yhteistyön lisäksi erilaisissa palavereissa sekä suunnitelmien teossa. Tärkeäksi nostettiin myös jalkautuminen arkeen arvioinnin tueksi.

Kuviossa 5 on koottu tärkeimmät palautekyselyn tulokset siitä, mitä monitoimijaisessa arvioinnissa tulisi kehittää ja kuinka kehittämistä voisi viedä eteenpäin.

KUVIO 5. Kehitettävät asiat yhteisessä monitoimijaisessa arvioinnissa ja kuinka niitä voi viedä eteenpäin.

Yhteistyön kehittäminen nousi vastauksista selkeästi tärkeäksi kehittämisen kohteeksi. Jotta voisimme tehdä yhdessä arviota asiakkaasta, tulisi meidän myös ymmärtää toisen toimijan työtä, työnkuva ja tapaa tehdä työtä. Tarvitsemme "raja-aitojen" kaatamista eri ammattiryhmien väliltä, asennemuutosta toisiimme kohtaan. Pääsemme tutustumaan toisiimme, kun avoimesti tutustumme toistemme työyksiköihin ja tapaamme työntekijöitä kasvojen kasvoiksi. Vastauksista nousi myös tarve verkostoitumisen lisäämiselle. Keinoina yhteistyön kehittämiseen voisi olla yhteiset alustat, suunnitelmat, kirjaukset, menetelmät ja koulutukset.

Tiedonsiirron onnistumisen edellytys on avoin ja rehellinen puhe oikeista asiakkaaseen liittyvistä asioista. Salassapitokysymykset nousevat usein tiedonsiirtoa estäväksi asiaksi. Jos tieto ei kulje asiakkaan kanssa toimivien tahojen kesken, jokaisen työskentely jää irralliseksi toisistaan ja asiakkaan etu kärsii. Tiedon tulisi siirtyä puolin ja toisin, ei vain yhteen suuntaan. Keinoiksi tiedon sujuvampaa siirtymiseen nousi yhteinen järjestelmä sekä kirjallinen lupa asiakkaalta yhteistyöhön.

Yhteisen arvioinnin perusta on arvostus omaa työtä kohtaan, mutta myös toisten verkostossa työskenteleviä kohtaan ja asiakasta kohtaan. Työskentelyssä ei saisi tulla vastakkain asettelun tuntua, vaan työskentely tapahtuu kohti yhteisiä tavoitteita. Työskentelyyn tarvitaan lisää vuoropuhelua sekä tasavertaista dialogia.

Asiakaslähtöinen työote on myös osa monitoimijaista arviointia. Asiakasta tulisi kuunnella, sillä asiakas on itse oman elämänsä asiantuntija. Perheiden läsnäoloa erilaisissa moniammatillisissa tapaamisissa tulisi vahvistaa sekä heidän asemaan yhteisen arvioinnin tekemisessä. Lapsikeskeisyys ja lasten näkemysten esille tuominen on myös tärkeä osa arvioinnin toteuttamisessa. Arviointia tulisi toteuttaa myös lapsen omassa toimintaympäristössä. Vastauksissa nousi esille aikajanamalli, josta keskusteltiin myös seminaariesitysten aikana. Aikajanalalle voidaan kirjata asiakkaan elämän tapahtumia, jolloin se helpottaa työntekijälle tiedon siirtoa. Asiakkaan historia on helpompi hahmottaa aikajanalta, ilman isojen paperipinojen läpi käymistä eikä asiakkaan tarvitse käydä samoja asioita läpi niin perinpohjaisesti uusien työntekijöiden kanssa.

Monitoimijaisen arvioinnin tekeminen ei kuitenkaan onnistu ilman organisaatioiden johtajien ja esimiesten tukea. Ensinnäkin johdon sisäisen toiminnan tulisi olla sujuvaa ja johdon toivottiin sitoutuvan ja motivoituvan arvioinnin kehittämiseen. Johdon osallistumista erilaisiin kehityspäiviin pidettiin tärkeänä. Kehittämiseen liittyen henkilöstön hyvinvoinnin näkökulmaa ei myöskään saisi unohtaa.

Palautelomakkeella haluttiin myös tietoa, millaista tukea vastaajat toivoivat monitoimijaisen arvioinnin kehittämiseen. Tulokset on koottu taulukkoon 4. Vastaajat toivoivat yhteisiä keskusteluja, koulutuksia ja seminaareja, joissa saisi tietoa arvioinnin kehittämiseen liittyen. Näin ollen voisi hyödyntää jo olemassa olevaa tietoa sekä saada tietoa käytännön kokemuksista. Toivottiin myös hehkutusta onnistumisista. Arvioinnin kehittämiseen toivottiin yhteisesti sovittuja toimintatapoja, työvälineitä, malleja ja pohjia, joita sitouduttaisiin yhdessä myös käyttämään. Myös harjoitusta toivottiin, miten yhteistä arviointimallia toteutetaan yhdessä konkreettisesti. Rakenteiden toivottiin kehittyvän niin, että ne tukisivat prosessien ja arvioinnin toteutumisesta sekä niiden kehittämistä. Johdon toivottiin ottavan vastuuta arviointimallin kehittämisestä sekä mallin toimintaan saattamisesta. Tuki omalta esimieheltä on myös tärkeää. Lisäksi arviointi mallin kehittämiseen toivottiin miesnäkökulmaa sekä tukea omien tunteiden kehittämiseen.

TAULUKKO 4. Tuen tarpeet monitoimijaisen arvioinnin kehittämiseen.

Millaista tukea monitoimijaisen arvioinnin kehittämiseen toivotaan?
Yhteisiä keskusteluja, koulutuksia ja seminaareja.
Olemassa olevan tiedon hyödyntämistä, tietoa käytännön kokemuksista.
Yhteisesti sovittuja toimintatapoja, työvälineitä, malleja ja pohjia.
Tukea omalta esimieheltä.
Johto ottaa myös vastuuta kehittämisestä sekä mallin toimintaan saattamisesta.
Rakenteet tukemaan prosessien ja arvioinnin toteutumista sekä kehittämistä

6.4 Perhetyön eri muotojen selkiyttäminen

Neljännän yhteiskehittämissäpäivän tavoitteena oli selkeyttää eri perhetyön muotojen sisältöä. Perhetyön muodot jaoteltiin sosiaalihuoltolain mukaiseen perhetyöhön, tehostettuun perhetyöhön, perhekuntoutukseen (avo ja laitos) ja sijaishuollon perhetyöhön. Perhetyön eri muotojen sisältöjä pyrittiin avaamaan seuraavien sisältöelementtien avulla: kuntoutus, lapsen/perheen tilanteen arviointi, ohjaus, konkreettinen apu, läheisten, vertaisten ja yhteisöjen tuki ja hoito. Toimin puheenjohtajana, jossa perhetyön eri muotoja tarkasteltiin konkreettisen avun ja ohjauksen näkökulmasta. Päivään osallistui 26 henkilöä.

Työryhmätyöskentelyssä kerättiin tietoa seuraavalla kysymyksellä:

- Miten ohjaus ja konkreettinen apu näkyy käytännön asioina perhetyön eri muodoissa?

Tulokset, kuinka ohjaus ja konkreettinen apu näkyy käytännössä perhetyössä, on koottu taulukkoon 5. Ohjauksen ja konkreettisen avun koettiin työpajatyöskentelyyn osallistuvien mielestä kulkevan kaikissa perhetyön muodoissa mukana. Ohjaus käsitettä kuvattiin sanoilla sanoittaminen sekä mallintaminen. Ohjauksen merkitys kasvaa, kun siirrytään kevyemmästä perhetyöstä tiiviimpään. Konkreettisen avun nähtiin olevan läsnä kaikissa perhetyön muodoissa, mutta pelkästään konkreettisella avulla pystyttiin tukemaan helpommin kevyemmässä perhetyön muodossa.

TAULUKKO 5. Ohjaus ja konkreettinen apu tarkasteltuna eri perhetyön muodoissa.

Sosiaalihuoltolain perhetyö	Tehostettu perhetyö	Perhekuntoutus (avo- ja laitos)	Sijaishuollon perhetyö
Konkreettinen apu on toiminnallisuutta, jossa työskennellään yhdessä perheen arkisissa tilanteissa. Ohjaus on perheen arjen sanoittamista ja mallintamista			
Yhdessä tekemistä, pyykkiä, tiskejä, ulkoilua, vaatehuoltoa jne. Perhe tunnistaa tuen tarpeen ja ohjaus pystytään omaksumaan. Palveluohjausta. Kriiseissä hetkellisesti auttamista. Perheen kannattelua ja tsemppaamista. Perheen tuen tarpeen arviointityötä.	Asiat jo solmussa. Ongelmat syvemmällä, jopa sukupolvien yli siirtyviä mm. päihteet ja väkivalta. Asiakas ei välttämättä tunnista tuen tarvetta. Käyntien ja huolen määrä lisääntyy. Arjen pilkkomista pienempiin osiin, sanoittamista ja mallintamista. Pakotteet, velvoitteet, lapsen etu ja lastensuojelulaki. Työparitoiminta.	Mallintaminen korostuu. Tarvitaan seurantaa ja ohjausta tiiviimmin. Arjen rytmittäminen ja pilkkominen. Tarvitaan konkreettisia tavoitteita. Hankitaan työkaluja perheelle arkeen, toimintamallien opettaminen. Vertaistukiryhmät.	Vanhempien tukeminen huostaanotto-prosessissa. Vanhempien ohjaus kotilomien sujumiseen. Vanhempien tukemista asioiden hoitoon. Tukea kotiutumisen yhteydessä. Tiedon siirtämistä kunnan ja laitoksen työntekijöiden kanssa. Vertaistukiryhmät.
Lapsen äänen esiin tuominen korostuu ja lapsen turvallisuutta lisätään työskentelyllä. Voimavarat perheellä vähenee, yhdessä havaintojen tekeminen lisääntyy ja moniammatillisuus korostuu.			
Työskentelyssä tärkeää: Perheen vahvuuksien esille tuominen, vanhempien kuuleminen, vanhemmuuden sekä perheen vuorovaikutuksen tukeminen. Avoimuus eri perhetyön muotojen tavoitteista ja merkityksestä.			

Sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön katsottiin olevan arjessa yhdessä tekemistä, joka painottuu arkisiin askareisiin kuten esimerkiksi pyykkeihin, tiskeihin sekä vaatehuoltoon. Perhe tunnistaa tuen tarpeen ja on näin ollen valmis ottamaan ohjausta vastaan sekä myös omaksumaan sitä. Perhetyö on usein kevyempää arjessa tsemppaamista sekä kannattelua. Perhe voi tarvita palvelua vain hetkellisesti. Tällöin perhetyössä korostuu palveluohjaus, jolloin perheitä ohjailaan oikeisiin palveluihin. Perheen kanssa voidaan tehdä arviointityötä, mitä palveluja ja tukea perhe tarvitsee. Käyntien määrä voi olla viikossa tai kuukaudessa vähäinenkin.

Käyntien määrää lisätään, kun siirrytään tehostettuun perhetyöhön. Tällöin myös huolen määrä perhettä kohtaan kasvaa. Perhe ei myöskään välttämättä enää näe omaa tuen tarvettaan. Ongelmat perheessä ovat jo monimutkaistuneen ja usein ovat myös ylisukupolvisia. Haasteet perheessä voivat liittyä päihtheisiin ja väkivaltaan. Jotta asiakkaat pystyvät työstämään omaan arkeaan, tulee sitä pilkkoa pieniin osiin. Perhe tarvitsee havahtuakseen ongelmiin arjen sanoittamista ja mallintamista. Haasteet perheissä vaatii jo työparitoimintaa. Kuvaan astuu myös lasten etu, lastensuojelulaki sekä sen mukanaan tuomat velvoitteet ja pakotteet. Usein tässä vaiheessa ”negatiivinen” sävy perhetyössä nousee pinnalle.

Perhekuntoutus palvelu perheiden keskuudessa nähtiin tarpeellisena, kun käytännössä tarvitaan seurantaa ja ohjausta tiiviimmin. Tällöin perhe tarvitsee arjen tilanteissa sanoittamista sekä mallintamista tehokkaammin. Arjen pilkkominen kenties vieläkin pienempiin osiin on helpompaa perhekuntoutuksessa. Tehokkaammalla tuella on mahdollista löytää perheelle työkaluja sekä toimintamalleja, joilla arjessa pärjääminen olisi helpompaa. Toisaalta taas perhekuntoutuksessa on mahdollista löytää sellaisia näkökulmia perheestä, joita perinteisellä perhetyöllä ei pystyttäisi huomaamaan.

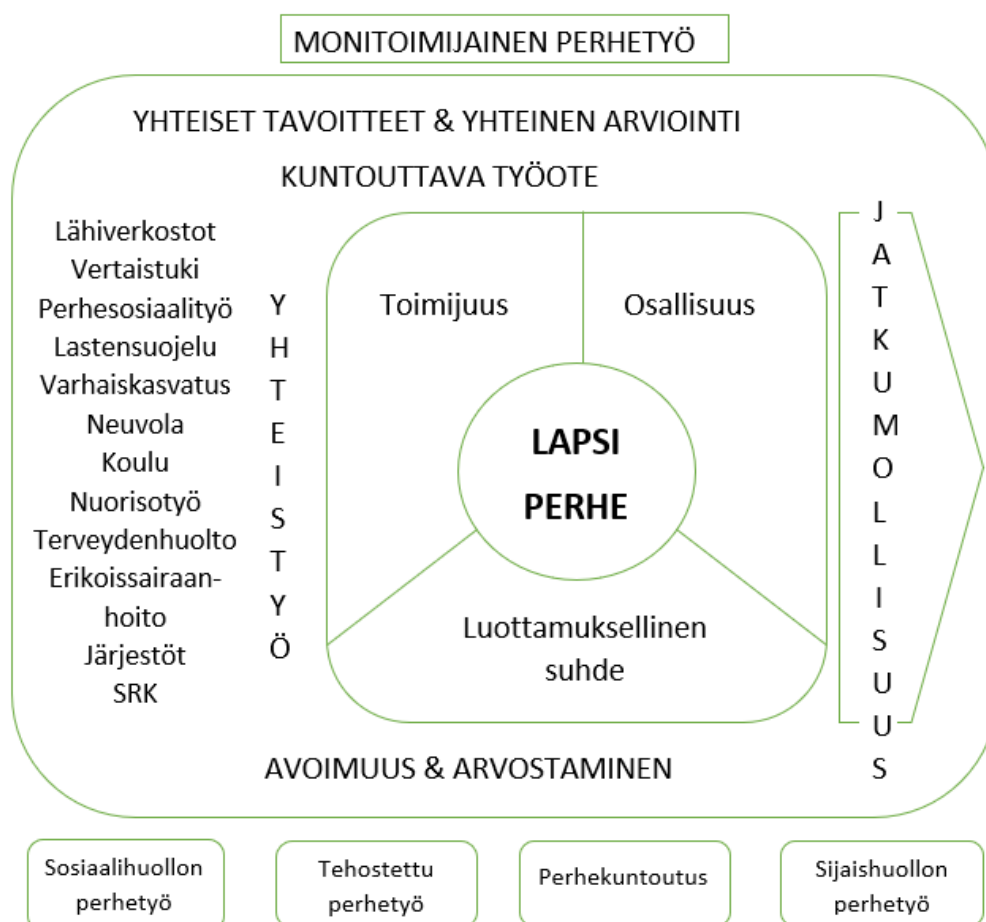
Sijaishuollon perhetyö nähtiin tiiviiksi yhteistyöksi sijoituspaikan sekä sijoittavan kunnan välillä. Yhteistyö näiden kahden tahon välillä on erityisen tärkeää, jotta lapsen ja vanhempien kuntoutumista voidaan tukea. Vanhemmat tarvitsevat tukea kotilomien sujumiseen, varsinkin kun lapsen kotiutumisen alkaa olla ajankohtaista. Vanhemmille tulee tarjota myös tukea omien asioiden hoitoon, jotta kotiutuminen on mahdollista. Laitoksen tekemän työn ja kunnan tekemän perhetyön tulisi pystyä tiedon siirtämiseen sekä yhteiseen keskusteluun, kuinka perheen yhdistäminen uudelleen olisi mahdollista. Sijaishuollosta vastaava taho usein vastaa lapsen asioista sekä yhteydestä vanhempiin. Vanhempien kanssa työskentely painottuu sijoittavan kunnan perhetyöntekijöille. Sijaishuollon perhetyössä nähtiin kuitenkin työryhmissä kehittämiskohteita. Usein huostaanoton jälkeen vanhempien kanssa työskentely jää liian vähäiseksi ja ikään kuin ajatellaan, että kun lapsi on turvassa niin työ on tehty. Vanhemmille tulisi mahdollistaa tukea huostaanoton läpikäymiseen sekä kuntoutumiseen. Vertaistukiryhmien hyödyntäminen on tärkeää niin perhekuntouksessa kuin sijaishuollon tapauksissa.

Osittain perhetyön lokeroiminen oli haasteellista työryhmätyöskentelyssä. Perheiden kanssa tehtävä perustyö arjessa tukemisessa pysyy suurilta osin samana, olipa perhetyön muoto mikä tahansa. Työryhmätyöskentelyyn osallistujat kokivat, että työskentelyn siirtyessä kevyemmästä intensiivisempään lapsen äänen esiin tuominen korostuu työskentelyssä. Samoin myös lapsen turvallisuuden tukeminen korostuu, kun kevyempi perhetyö ei enää riitä. Mitä intensiivisempää läsnäoloa perhe tarvitsee arjessa, sitä enemmän myös moniammatillisuutta tarvitaan, jotta perheen ongelmiin voidaan vastata. Perheen omien voimavarojen vähentyessä myös tuen määrää joudutaan lisäämään. Tällöin perhe tarvitsee tukea, jotta voi ymmärtää avun tarvetta. Tällöin yhdessä arjen havainnointi lisääntyy.

Perheiden kanssa työskentelyssä työskentely tulee kuitenkin rakentaa aina perheen vahvuuksien pohjalle ja vanhempien mukaan ottamisessa yhteiseen työskentelyyn. Työskentely tulee rakentaa niin, että vanhemmuutta ja perheen vuorovaikutusta tuetaan. Perhetyössä tulisi avata perheille mitä eri perhetyön muodot tarkoittavat ja pitävät sisällään. Tällöin siirtyminen perhetyön muodosta toiseen pystyttäisiin kuvastamaan ikään kuin prosessina, mitä tapahtuu, kun kevyempi perhetyö ei riitä perheen tukemiseksi. Tällöin myös perheelle on helpompaa aukaista perhetyön tavoitteita.

7 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET OSANA MONITOIMIJAINEN PERHETYÖN MALLIA

Kehittämistyön prosessin tavoitteena oli osaltaan olla luomassa mallia mitä elementtejä kuuluu monitoimijaiseen perhetyöhön. Elementtejä monitoimijaiseen perhetyön malliin on nostettu yhteiskehittämissiltapäivistä tuotetuista tiedoista sekä kirjallisuudesta. Kehittämistehtävän tulokset on koottu alla olevaan kuvioon (kuvio 6). Lisäksi elementtejä on avattu, mitä ne tarkoittavat.

KUVIO 6. Kehittämistehtävän tulokset koottuna osaksi perhetyön mallia.

Lapsi ja perhe: Työskentely perustuu lapsi- ja perhelähtöisyyteen. Lasten hyvinvoinninmalli on taustalla perhetyötä tehtäessä. Tällöin lapsen turvallisuuden tunnetta sekä myönteistä minäkuvaa voidaan vahvistaa työskentelyssä. Työskentely keskittyy myös lasta katsoen vanhemmuuden tukemiseen. Työskentelyssä lapsi ja perhe nähdään omien asioidensa asiantuntijoina, joiden tarpeita ja toiveita kuullaan ja kunnioitetaan. Työskentelyssä huomioidaan lasten erityisyys ja lasten kohtaaminen. Lapsen etu on kuitenkin läsnä työskentelyssä koko ajan.

Luottamuksellinen suhde: Lapsen/perheen ja heidän kanssaan työskentelevän tahon tulee pyrkiä luottamukseen, joka on perusta työskentelyn vaikuttavuudelle. Luottamuksellinen suhde toimii myös perustana toimivalle suhteelle, jossa lapsi ja perhe kokevat turvallisuutta. Toimivassa työskentelysuhteessa osapuolet uskaltavat olla eri mieltä. Perheen kanssa työskentely on läpinäkyvää. He tietävät mistä palvelusta ja tavoitteista on kyse, kun heidän kanssaan työskennellään.

Osallisuus ja toimijuus: Lapsen ja perheen tulee olla osallisia heidän perhetyön prosessissaan. Heidän omaa toimijuuttaan omassa arjessa tulee tukea. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lasten mahdollisuuksiin päästä osalliseksi perhetyön prosesseihin. Kohtaamistilanteet ja työskentelymenetelmät/välineet luodaan lapsen ja perheen osallisuutta tukeviksi. Perhe saa osallistua vastavuoroiseen keskusteluun, päästen mukaan perhetyön prosessin eri vaiheisiin neuvotteluihin, arvioihin ja tapausmisiin. Perheet ovat aktiivisia toimijoita perhetyössä. Heidät sitoutetaan ja vastuutetaan työskentelyyn. Toimijuus on yhdessä toimimista perheen arjessa.

Monitoimijainen yhteistyö: Kukaan ei tee perhetyötä yksin. Lasten, nuorten ja perheiden ympärillä tekee yhteistyötä monta eri tahoja. Yhteistyön sujuvuus on perusta kokonaisvaltaiselle perhetyölle. Yhteistyö onnistuminen mahdollistetaan tiedon siirtämisellä taholta toiselle. Perheen kanssa työskentelee tarvittava määrä ammattilaisia ja he tietävät myös toistensa työskentelystä. Yhteistyössä on selkeää työnjako, työskentelyn tavoitteet ja kuinka työskentely etenee. Jokainen tietää oman ja toisen osaamisen. Yhteisen työskentelyn auki kirjoittaminen lisää tietoa eri tahojen työskentelystä ja vähentää näin päällekkäistä työtä.

Avoimuus & arvostaminen: Yhteisen työskentelyn edellytys on avoimuus, joka on osa läpinäkyvyyttä työskentelyssä. Avoimuuden myötä yhteistyö on helpompaa, sujuvampaa sekä auttaa myös luottamuksen synnyttämisessä niin lapseen, nuoreen, perheeseen kuin myös yhteistyötä tekeviin tahoihin. Jokaisen tahon mukana olo ja tiedon tuottaminen on tärkeää. Jokaisen työtä tulee arvostaa. Työskentelyssä on dialogisuutta ja rehellisyyttä.

Kuntoutuksellinen työote: Perhetyössä tavoitteena on kokonaisvaltainen perheen kaikkien jäsenten kuntoutus. Kuntoutuksellisuus on suunnitelmallista, tavoitteellista ja moniammatillista työskentelyä. Kuntoutuminen tapahtuu prosessinomaisesti. Työotteena kuntouttava työote on yhdessä kulkemista ja tekemistä. Työskentely on käytännönläheinen ja voimavarakeskeinen. Asiakkaan ymmärrys omasta tilanteesta lisääntyy koko ajan kuntoutusprosessissa. Lasten näkemykset tulee huomioida osana prosessia.

Tavoitteellisuus: Yhdessä luotu tavoitteellinen toiminta lähtee lapsesta ja perheestä käsin. Näin perhetyön asiakkaat pystyvät sitoutumaan toimintaan ja saamme työskentelystä vaikuttavampaa. Tavoitteiden avulla työskentelyn arviointi on myös mahdollista. Tavoitteet tulee olla sellaisia, jotka on mahdollista saavuttaa.

Yhteinen arviointi: Lapsen ja perheen tilanteen ja tuen arviointi tapahtuu yhteisesti. Tällöin eri toimijat pystyvät tuomaan omaan tietoaan lapsesta ja perheestä yhteiseen kokonaisarviointiin. Arviointi mahdollistaa myös jatkumollisuutta työskentelyyn. Lapselle tulee mahdollistaa myös omien näkemysten tuominen esille osaksi arviointia. Arviointia perhetyössä tehdään koko perhetyön prosessin ajan.

Jatkumollisuus: Perheiden elämässä mukana olevat palvelut tulisi muodostaa ketjun, jossa palvelusta toiseen siirtyminen olisi sujuvaa. Palvelurakenteet tulisi kehittää tukemaan yhteistä tekemistä. Henkilöstön hyvinvointi on osana tukemassa henkilöstön pysyvyyttä lasten ja perheiden palveluissa. Johto ja esimiehet tulee sitouttaa ja motivoida yhteiseen perhetyön kehittämiseen.

Perhetyön eri muodot: Perhetyön malli toimii pohjana jokaisessa perheiden kanssa toteutettavassa palvelussa. Sijaishuollon perhetyö, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus ja sijaishuollon perhetyön sisällöt tulee avata. Sisältöelementit (kuntoutus, lapsen/perheen tilanteen arviointi, ohjaus, konkreettinen apu, läheisten, vertaisten ja yhteisöjen tuki, hoito ja lasten suojeleminen) ovat osa perhetyötä ja perhekuntoutusta. Sisältöelementtien avulla eri palvelumuotojen sisältöä voidaan avata. Palveluiden avaamisella myös asiakkaiden ymmärrys palvelujen sisällöistä lisääntyy. Kevyemmästä palvelusta toiseen siirtyessä huolen määrä kasvaa sekä lapsen äänen esiin tuominen korostuu. Lapsen turvallisuutta voidaan tukea intensiivisemmällä työskentelyllä, tällöin tarvitaan myös enemmän moniammatillista työskentelyä, jotta perheen ongelmiin voidaan vastata. Perheen voimavarat vähenevät mitä enemmän perheen sisällä on haasteita.

Työryhmätyöskentelyistä saatu tieto kertoo, että tietoa, taitoa ja osaamista löytyy Pohjois-Savosta. Pohjois-Savossa on alkanut myös pilotoiteja, jotka kertovat kehittämishalukkuudesta. Monipuolista olemassa olevaa tietoa ja osaamista tuleekin hyödyntää. Monitoimijaisen perhetyön yhteiskehittämispäivät ovat olleet hyvä ponnahduslauta jo olemassa olevien toimivien käytäntöjen tarkempaan tarkasteluun, hiomiseen ja yhdistämiseen eri toimijoiden kesken. Kehittämispäivistä tuotetut aineistot on jaettu kehittämispäiviin osallistuneille. Lisäksi ne tullaan liittämään materiaalipankkiin Pohjois-Savon Lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelman, www.lapepohjoissavo.fi-internetsivuille. Yhteisellä kehittämisellä meillä on mahdollista terävöittää perheiden kanssa työskentelyssä. Loppujen lopuksi olemme melko perusasioiden ympärillä, joita tarvitsemme perheiden kanssa tehtävässä työssä.

Kehittämistyön lopputulos kertoo, että yhteisessä työssä perheen parhaaksi tarvitaan eri toimijoiden avoimuutta, arvostamista sekä joustavuutta omissa näkemyksissä. Yhteisestä keskustelusta perheen kanssa tulisikin löytää näkemys, joka tukee parhaiten perheen osallisuutta sekä toimijuutta. Erityis- asemassa ovat perheen sekä lasten kokemukset. Perheen kanssa työskennellessä erityisen arvokkaaksi elementiksi nousee luottamuksellinen suhde työntekijään. Asiakkaan tulee myös ymmärtää mistä hänen kanssaan toteutettavassa palvelussa on kyse. Palvelujen läpinäkyvyys asiakkaalle löytyy avoimuudesta. Avoimuus on kuitenkin haasteellinen tavoite monen eri persoonan työskennellessä yhdessä. Avoimuuden syntymiseen tarvitaan avointa dialogia sekä yhteisen työskentelyn yhteistä määrittämistä.

Kaikista kunnista ei kuitenkaan ollut osallistujia kehittämispäiviin, joten heidän näkemyksensä jäivät puuttumaan kokonaan tuloksista. Viimeisimmän työpajatyöskentelyn tulokset kertovat perhetyön määrittämisen vaikeudesta palvelunäkökulmasta. Tämä osaltaan kertoo siitä, että palvelut ovat hyvin toimijakohtaisia, mutta toisaalta taas perhetyön monimuotoisuudesta ja perheiden yksilöllisyydestä. Olisi kuitenkin tärkeää nostaa yhteiseen keskusteluun eri palvelumuotojen sisällöt, jotta niitä voitaisiin myös arvioida eri paikkakuntienkin välillä. Perheelle itselle on myös tärkeää ymmärtää palvelujen sisältö, jotta he pystyvät sitoutumaan työskentelyyn. Tällöin he ymmärtäen mitä tapahtuu, jos kevyemmät palvelumuodot eivät auta perhettä eteenpäin.

Keskustelu työpajoissa jää helposti yleiselle tasolle. Olin varautunut työryhmätyöskentelyyn apukysymyksillä, joilla pystyin ohjaamaan keskustelua aiheeseen. On kuitenkin haasteellista suunnitella keskustelua etukäteen, koska tietoa tuotetaan yhteisen pöydän äärellä ja jokaisen osallistujan motivaatio, asenne ja näkemykset muokkaavat keskustelun kulkua. Kokonaisuudessaan kuitenkin työpajojen tuotokset olivat laaja-alaisia ja arkeen kiinnittyviä. Itselläni on kokemusta perheiden kanssa tehtävästä työskentelystä. Tulosten luotettavuuden kannalta oli erityisen tärkeää, etten itse tuonut omia näkemyksiä esille. Keskityin pelkästään kirjaamaan tuotettua tekstiä ylös sekä huomioimaan jokainen osallistuja mahdollisuudella ilmaista mielipiteitään.

Työskentelyssä itseäni yllätti se, kuinka erilaisia näkemyksiä saman teeman sisällä nousi työpajoihin osallistuvilta. Keskustelun edetessä yhteinen näkemys asiaan jäsenyi kuitenkin melko pian. Tämä mielestäni vahvistaa sitä, kuinka eri tavalla me voimme ymmärtää perheisen kanssa työskentelyyn liittyvät teemat. Onkin erityisen tärkeää, että yhteisessä työskentelyssä pystymme avoimesti puhumaan ja auki kirjoittamaan omaa työskentelyämme. Pelkkä käsitteiden ja termien toteaminen ei riitä yhteisen työskentelyn pohjaksi.

Tuloksista on huomattavissa yhtäläisyyksiä teorian kanssa. Tämä kertoo tuloksien luotettavuudesta. Haasteet perheiden kanssa työskentelyssä ovat todellisia. Työryhmätyöskentelyyn osallistui laaja joukko ammattilaisia. On kuitenkin haasteellista saada kaikkia osallistumaan yhteiseen keskusteluun työpajoissa. Vahvat persoonat nousevat keskustelussa esiin. Vaatii keskustelun ylläpitäjältä taitoa ja tarkkuutta, että kaikki saavat puheenvuoron ja keskustelu pysyy sovitussa aiheessa.

Kokemusasiantuntijoiden näkemykset yhteiskehittämissäpäivissä olivat erityisen tärkeitä. He toivat esille sellaisen näkökulman työskentelyyn, jota kautta voimme ymmärtää perhetyön vaikutuksia syvällisemmin. Olisi mielenkiintoista tutkia kehittämispäivien aihealueisiin liittyen asiakkaiden kokemuksia, kuinka työskentely perheiden kohdalta toteutuu asiakkaiden näkökulmista. Usein he tuottavat sellaista tietoa, jota emme osaa huomioida työskentelyssä ammattilaisinakaan. Perhetyön kehittämisen kannalta on oleellista, että kokemusasiantuntijoiden osallisuutta perhetyön kehittämiseen vietäisiin eteenpäin.

Oma kehittämistyö oli hyvin ajankohtainen, menossa olevan sosiaaliuudistuksen myötä. Learning Cafe työskentely oli antoisaa ja antoi kaikille osallistujille mahdollisuuden tuottaa tietoa yhteiseen työskentelyyn. Perhetyön käytäntöjen tarkastelu on kuitenkin tärkeää, tapahtuipa maakuntauudistus tai ei. Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat myös perheisiin. Heidän kanssaan tehtävää työtä tulee uudistaa samalla kun yhteiskunta kehittyy. Uusien sukupolvien perheiden rakenteet ja toiminta voivat olla monin tavoin erilaisia kuin aiemmin.

Ajatuksia perhetyön uudistamisesta koko Pohjois-Savon alueella tulisi toteuttaa käytännössä tietoisesti ja esimiesten rooli yhteisten mallien käytöstä nousee keskiöön. Esimiesten mukana olo niin rakenteiden sekä prosessien kehittämisessä on edellytys yhteiselle kehittämiselle. Uusien asioiden vakiinnuttaminen työyhteisössä vie oman aikansa. Uuden oppimiseen liittyy aina myös vanhasta irti pois päästämistä. Asenteiden muutostyö ei tapahdu hetkessä. Perhetyön kehittämisen eteenpäin viemisessä löytyy myös hyviä aihioita uusille opinnäytetöille.

Opiskelemaani sosiaali- ja terveysalan (ylempi AMK) kehittämisen ja johtamisen koulutukseen kuului opintokokonaisuus sosiaali- ja terveydenalan suunnittelu- ja arviointijärjestelmät. Tässä kokonaisuudessa pohdimme omasta valitsemastamme näkökulmasta jonkin tietyn suunnitelman käyttöön ottoa sekä sen arviointia. Omaa opinnäytetyötäni täydentääkseni tarkastelin monitoimijaisen perhetyön mallin käyttöön ottamista. Mallin käyttöön ottoa arvioitiin balanced scorecardin avulla (liite1). Näissä tuloskorteissa perhetyönmallin käyttöönottoa on pohdittu neljästä eri näkökulmasta, joita ovat talous/palvelukyky ja vaikuttavuus, asiakas, prosessit ja henkilöstö ja oppiminen.

Kehittämistyönprosessi kesti kokonaisuudessaan vuoden. Tehtävän tarkka määrittäminen sekä aihealueiden rajaaminen loivat työskentelylle selvän polun prosessin etenemiselle. Kehittämistyö vaatii aikaa. Sitä ajatellen vuosi on lyhyt aika kehittämiseksi ja on tärkeää, että uusien ajatusten viemiselle työyhteisöön on varattu aikaa. Prosessi määrittyi myös pitkälti valmiiksi aihealueisiin, joita Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa oli tavoitteena käsitellä. Aihe-alueet olivat laajoja ja omassa työssä oli mahdollista syventyä aiheisiin sen enempää, koska aika ei olisi riittänyt siihen. Koenkin, että aihealueita rajaamalla työstä olisi voinut saada joltain osin syvemmän.

Kehittämistyössäni olin yksi osa isompaa kokonaisuutta, enkä toteuttanut mitään tutkimusta itsenäisesti. Kehittämistyö oli monipuolinen prosessi, johon sisältyi monenlaista eri osaamista yhteen tuovaa työskentelyä. Oma kehittämistyö ei ollut pelkästään kehittämispäiviin osallistumista vaan koko työskentelyprosessin ajan työskentelyyn osallistumista muun muassa suunnittelun ja työpajojen tuosten yhteisen purkamisen osalta. Näen tämän tyyppiset kehittämistyöt hyvin toimiviksi tavoiksi opiskelijoille verkostoitua, jota tarvitaan nykyisin työelämässäkin.

Oma opinnäytetyöprosessi on monella tapaa samanlainen kuin perhetyöprosessi. Onnistuaksemme tarvitsemme yhteisiä tavoitteita, keskustelua, kysymyksiä sekä työnjakoa. Prosessi oli hyvin monimuotoinen. Siinä korostuu yhteistyön merkitys toiminnassa olevien henkilöiden kanssa. Työskentelyssä on mahdollista oppia toiselta sekä vastavuoroisesti myös itse pystyy antamaan yhteisen työskentelyn eteen. Tärkeäksi nousee oma arvostava asenne muiden kanssa työskentelyyn. Lopputulos syntyy yhteisen työskentelyn tuloksena, johon itsekin olet sitoutunut. Välillä kuitenkin työskentelyssä joutuu katsomaan taaksepäin, jotta voi taas suunnata katseensa tulevaan.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

ALATALO, Marjo, LAPPI, Kari & PETRELIUS, Päivi. 2017. Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuiden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 21/2017. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. [Viitattu 2017-11-02.] Saatavissa: <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-859-3>

ARANEVA, Mirjam. 2016. Lapsen suojeleminen. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Talentum pro.

AULA, Maria Kaisa, JUURIKALA, Virva, KALMARI, Hanne, KAUKONEN, Päivi, LAVIKAINEN, Marjo & PELKONEN Marjaana. 2016. Kärkihanke. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 2017-11-01.] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3813-7>

BARDY, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimessä. 3. painos. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 17 – 46.

EUROSTAT. 2018. People in the EU - statistics on household and family structures. [Viitattu 2018-04-13.] Saatavissa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=People_in_the_EU_-_statistics_on_household_and_family_structures#Household_composition:_number_of_persons

FATTORE, Toby, MASON, Jan & WATSON, Elizabeth. 2009. When Children are Asked About Their Well - being: Towards a Framework for Guiding Policy. Child Indicators Research.

FORSBERG, Hannele. 2002. Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvekodissa. Arviointitutkimus Lapsen aika -projektista. Ensi- ja turvakotien julkaisu 31. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

HEINO, Tarja. 2009. Family group conference from a child perspective. Nordic research report. Jyväskylä: Gummerus Printing.

HIETAMÄKI, Johanna. 2016. Vanhempien kokemukset lastensuojelun alkuarvioinnista kansainvälisessä tutkimuksessa. Julkaisussa: PETRELIUS, Päivi, TUENSALO, Hanna, JAAKOLA, Anne-Mari & HIETAMÄKI, Johanna (toim.). 2016. Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. TYÖPAPERI 33/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 60 – 74. [Viitattu 2018-08-26.] Saatavissa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/131363>

HOLLAND, Sally. 2011. Child & family assessment in social work practice. 2nd edition. London: Sage.

HUIKKO, Eeva, KOVANEN, Leena, TORNIAINEN-HOLM, Minna, VUORI, Miika, LÄMSÄ, Riikka, TUULIO-HENRIKSSON, Annamari & SANTALAHTI, Päivi. 2017. Selvitys 5–12-vuotiaiden lasten mielenterveyshäiriöiden hoito- ja kuntoutuspalvelu-järjestelmästä Suomessa. RAPORTTI 14/2017. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 2018-08-23.] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-987-3>

HURTIG, Johanna. Lapsen tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa: FORSBERG, Hannele, RITALA-KOSKINEN, Aino & TÖRRÖNEN, Maritta. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-Kustannus, 167 – 193.

HYPPÖNEN, Olli & LINDÉN, Satu. 2009. Opettajan käsikirja – opintojaksojen rakenteet, opetusmenetelmät ja arviointi. Teknillisen korkeakoulun Opetuksen ja opiskelun tuen julkaisuja 4/2009. Espoo: Tekninen korkeakoulu.

INNO-KYLÄ. 2017. Learning cafe eli oppimiskahvila. [Viitattu 2018-02-16.] Saatavissa: <https://www.innokyla.fi/web/malli2825539>

JÄRVIKOSKI, Aila & HÄRKÄPÄÄ, Kristiina. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5., uudistettu painos. Helsinki: WsoyPro Oy.

- JOKIMIES, P. 2001. Perhetyössä esiin nousevat tunteet. Teoksessa: M. Rautiainen (toim.). Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovelta. Suomen Kuntaliitto ja Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä.
- JÄRVINEN, Ritva, LANKINEN, Aila, TAAJAMO, Terhi, VEISTILÄ, Minna & VIROLAINEN, Arja. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- JÄRVINEN, Ritva & TAAJAMO, Terhi. Moniammatillisuuden haasteet ja mahdollisuudet perhetyössä. Julkaisussa: TORPPARI, Eija (toim.). 2008. Monialaiset verkostot perheitä tukemassa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. B raportteja 38. Helsinki: Diak, 11 – 22.
- KAIKKO, Kirsi & FRIIS, Leila. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa: BARDY, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimessä. 3. painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 76 – 88.
- KIVELÄ, Niina, LIUKKONEN, Tiina & NIEMI, Anneli. 2015. Kasvun ja hoidon osaaja. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- KUORILEHTO, Ritva. 2014. Moniasiantuntijuus sosiaali- ja terveydenhuollon perhetyössä. Monitahoarviointi q-metodologialla. Oulun yliopisto. Väitöskirja. [Viitattu 2018-09-15]. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526203966.pdf>
- LINDHOLM, Marja & VOGT, Ilse. Työnohjaus moniammatillisuuden rakentajana. Teoksessa: HELMINEN, Jari (toim.). 2017. Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki: Edita, 260 – 277.
- LITH, Pekka. 2018-05-04. Lastensuojelun painopiste on kriiseissä, ei niiden ehkäisemisessä. [Viitattu 2018-08-26]. Saatavissa: <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/lastensuojelun-painopiste-on-kriiseissa-ei-niiden-ehkaisemisessa-1/>
- MELAMIES, Niina, PÄRNÄ, Katariina, HEINO, Liisa & MILLER, Helena. Lapsi kuntoutujana – haaste aikuisille. Teoksessa: KARJALAINEN, Vappu & VILKKUMAA, Ilpo (toim.). 2004. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, 103 – 121.
- METTERI, Anna & HAUKKA-WACKLIN, Tuula. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa: KARJALAINEN, Vappu & VILKKUMAA, Ilpo (toim.). 2004. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, 53 – 68.
- MUUKKONEN Tiina. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa: BARDY, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimessä. 3. painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 133 – 143.
- MÖLLER, Sointu. Suunnitelmallinen työskentely tekee lapsesta asiakkaan. Teoksessa: REIJONEN, Mikko (toim.). 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-Kustannus, 61 – 69.
- NOPPARI, Eija. Leiman antajat ja kantajat. Ajatuksia leimasta ja leimaantumisesta asiakaslähtöisessä ja terveyttä edistävässä perhetyössä. Teoksessa: HELMINEN, Jari (toim.). 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystieteiden työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: PS-kustannus. 171 – 200.
- OECD. 2011. Families are changing. Doing better for families. [Viitattu 2018-10-21.] Saatavissa: <https://www.oecd.org/els/family/47701118.pdf>
- PAASIVIRTA, Annukka. Miten tullaan lastensuojelun asiakkaaksi? Vastaanottoryhmillä apua nopeasti ja oikea-aikaisesti. Teoksessa: STRÖMBERG-JAKKA, Minna & KARTTUNEN, Teija (toim.). 2012. Sosiaalisen haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Juva: PS-Kustannus, 234 – 252.
- PIHA, J. 1999. Lapsikeskeinen perheterapia. Teoksessa: Aaltonen, J & Rinne, R. (toim.). Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituhatvuotisen vaihtuessa. Jyväskylä: Suomen Mielenterveysseuran Koulutuskeskus, 14 – 18.

POHJOIS-SAVO 2019. 2017. YHDESSÄ! lasten, nuorten ja perheiden parhaaksi. [Viitattu 2018-04-12.] Saatavissa: <http://www.pohjoissavo2019.fi/ajankohtaista/yhdessa-lasten-nuorten-ja-perheiden-parhaaksi.html>

PYHÄJOKI, Jukka. Dialogisuus auttamistyön verkostoissa. Teoksessa: REIJONEN, Mikko (toim.). 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-Kustannus, 71 – 91.

REIJONEN, Mikko (toim.). 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-Kustannus, 7 – 15.

RIMPELÄ, Matti (2008) Lasten ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa: MOISIO, Pasi, KARVONEN, Sakari, SIMPURA, Jussi & HEIKKILÄ, Matti (toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalana tutkimus- ja kehittämiskeskus, 62 – 74.

RÖNKKÖ, Leena & RYTKÖNEN, Timo. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY pro Oy.

SAARNIO, Tuula. Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa: PUONTI, Annamajja, SAARNIO, Tuula & HUJALA, Anne (toim.). 2004. Lastensuojelu tänään. 2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 240 – 255.

SAVED, Terttu & HELMINEN, Jari. Psykososiaalinen ohjaus – Malli sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakastyön ja integraation kehittämiseen. Teoksessa: HELMINEN, Jari (toim.). Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki: Edita, 59 – 75.

SOSIAALIHUOLTOLAKI. 30.12.2014/1301. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-02-14.] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

SUVIKAS, Annukka, LAURELL, Leena & NORDMAN, Pia. 2013. Kuntouttava lähihoito. 7., uudistettu painos. Helsinki: Edita.

TERVEYDEN- JA HYVINVOINNIN LAITOS. 2017a. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). [Viitattu 2017-11-20.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

TERVEYDEN- JA HYVINVOINNIN LAITOS. 2017b. Perhetyö. [Viitattu 2017-12-18.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>

TERVEYDEN- JA HYVINVOINNIN LAITOS. 2018a. Sijaishuollon muodot. [Viitattu 2018-08-26.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot>

TERVEYDEN- JA HYVINVOINNIN LAITOS. 2018b. Yhteistyö lapsen syntymävanhempien kanssa. [Viitattu 2018-08-23.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/yhteistyo-lapsen-syntymavanhempien-kanssa>

TILASTOKESKUS. 2017. Perheiden määrän kasvu aiempaa hitaampaa. [Viitattu 2018-02-16.] Saatavissa: https://www.stat.fi/til/perh/2016/perh_2016_2017-05-26_tie_001_fi.html

TUOMI, Jouni & SARAJÄRVI, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

TOROS, Karmen, DINITTO, Diana Maria & TIKO, Anne. 2018. Family engagement in the child welfare system: A scoping review. Children and Youth Services Review. [Viitattu 2018-08-26]. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S019074091731112X?via%3Dihub>

TÖRRÖNEN, Marita. 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.

UNITED NATIONS. 2017. Population facts. [Viitattu 2018-10-20.] Saatavissa: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/popfacts/PopFacts_2017-2.pdf

UUSIMÄKI, Mervi. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa: REIJONEN, Mikko (toim.). 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-Kustannus, 17 – 42.

VALTIONEUVOSTO. 2018. Maakunta- ja sote -uudistus. Mikä on sote-uudistus? [Viitattu 2018-04-12.] Saatavissa: <http://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>

VILÉN, Marika, SEPPÄNEN, Paula, TAPIO, Nina & TOIVANEN, Riikka (toim.). 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

VILKKA, Hanna. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Juva: PS- kustannus.

VUORI, Jaana & Nätkin Ritva (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

WORLD HEALTH ORGANISATION. 2018. Investing in children: the European child and adolescent health strategy 2015–2020. [Viitattu 2018-04-13.] Saatavissa: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/child-and-adolescent-health/policy/investing-in-children-the-european-child-and-adolescent-health-strategy-20152020>

LIITE: TULOSKORTIT PERHETYÖMALLIN KÄYTTÖNOTTOON

Palvelukyky ja vaikuttavuus

Tavoitteet	Keinot	Mittarit	Tavoitetaso	Ajoitus/vastuu	Toteuma/arviointi
Perhetyö on kaikille tasalaatuista ja tasavertaista, asuinpaikasta riippumatta.	Monitoimijaista perhetyön mallia käyttää jokainen perhetyön toimija.	Onko monitoimijaisen perhetyön malli käytössä? (kyllä/ei)	Malli olisi yhteisesti käytössä maakunta-uudistuksen myötä.	Sosiaalityöntekijä vastaa mallin käyttöönotosta. Johto tukee mallin käyttöönotossa.	
Monitoimijaisen perhetyön mallin käyttö on vaikuttavaa. Lasten ja perheiden hyvinvointi on lisääntynyt.	Yhteistyötä tehdään moniammatillisesti. Kaikki tahot ovat mukana yhteisessä työskentelyssä. Apua ja tukea tarjotaan arkeen oikea-aikaisesti, varhaisessa vaiheessa.	Yhdessä asetettuihin tavoitteisiin on päästy asiakkaan kanssa (kyllä/ei) Onnistumisista ja vaikuttavuudesta (määrä/laatu) raportoidaan Ennaltaehkäisevät ja varhaisen tuen palvelujen toteutumiset ovat lisääntyneet.	Lasten ja perheiden hyvinvoinnin lisääntymisen vuoteen 2025 mennessä (Lape-tavoite)	Vastuu kaikilla lapsien ja perheiden kanssa työskentelevillä arjen työskentelyssä. Sosiaalityöntekijä koordinoi perhetyön kokonaisuutta.	Lyhyemmän ajan vaikuttavuutta arvioidaan yhteisesti moniammatillisesti yhteisissä tapaamisissa.

Asiakas

Tavoitteet	Keinot	Mittarit	Tavoitetaso	Ajoitus/vastuu	Toteuma/arviointi
Lapsi/perhe on osallinen omaan perhetyön prosessiin	Lapsi/perhe saa osallistua oman perhetyöprosessin eri vaiheisiin, kertomalla omia näkemyksiä ja kokemuksia. Kunnioittava ja arvostava kohtaaminen.	Asiakaspalautteessa pyydetään palautetta osallisuuden toteutumisesta. Kirjauksissa näkyvät asiakasnäkemukset ja kokemukset (kyllä/ei).	Kaikilla asiakkailla on oikeus osallisuuteen.	Vastuu kaikilla lapsien ja perheiden kanssa työskentelevillä, arjen kohtaamisissa. Sosiaalityöntekijä vastaa kokonaisuudesta.	Palautteen kerääminen perhetyöprosessin eri vaiheissa, jonka pohjalta työskentelyä kehitetään.
Lapsi/perhe saa tarvitsemaansa tukea.	Kuunnellaan lapsen ja perheen näkemyksiä ja niitä kunnioitetaan. Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa asiakkaalle parhaimman tuen tarjoamisen. Vältetään päällekkäiseltä työltä.	Asiakaspalautteessa osio, onko kokenut saaneensa tukea. Tarkastellaan asettuja tavoitteita ja tuen tarpeita, onko perhetyö toteutunut suunnitellusti.	Jokainen asiakas saa yksilöllistä palvelua.	Vastuu kaikilla lapsien ja perheiden kanssa työskentelevillä, arjen kohtaamisissa. Sosiaalityöntekijä vastaa kokonaisuudesta.	Palautteen kerääminen perhetyöprosessin eri vaiheissa, jonka pohjalta työskentelyä kehitetään.

Henkilöstö ja osaaminen

Tavoitteet	Keinot	Mittarit	Tavoitetaso	Ajoitus / vastuu	Toteuma / arviointi
Perhetyötä tekevät ovat motivoituneet käyttämään monitoimijaisista perhetyön mallia.	Malli löytyy jokaisen tietokoneelta ja mallia käytetään. Mallin käytöstä keskustellaan avoimesti ja kannustaen. Koulutus malliin liittyen. Perhetyötä koordinoiva tuo esille mallia työskentelyssä ja pitää keskustelua yllä mallin käytöstä ja sisällöstä. Johto kannustaa mallin käyttöön.	Malli löytyy tietokoneelta (kyllä/ei). Monitoimijaisen perhetyön mallin nettisivuston käytön lokitiedot. Lista onko osallistunut koulutukseen (kyllä/ei). Työtyytyväisyyskysely.	Malli löytyy jokaisen työntekijän tietokoneelta. Jokainen perhetyötä tekevä käy koulutuksen.	Jokainen vastaa mallin käytöstä omassa työssä. Koordinoiva henkilö korostaa mallin käyttöä yhteisessä työskentelyssä. Koulutusta järjestetään porrastetusti. Johto vastaa, että koulutus toteutuu.	Keskustelua mallin käytöstä pidetään yllä koko ajan. Eri-laisista kokemuksista puhutaan, myös epäkohdista.
Työntekijät osaavat kohdata ja osallistaa lapsia ja perheitä.	Keskustelua ja koulutusta välineistä / menetelmistä ja tavoista työskentelyyn. Tunnetaitojen kehittäminen.	Välineiden / menetelmät näkyvät kirjauksissa (kyllä/ei). Asiakspalautte, miten niiden käyttö on koettu. Koulutukseen osallistuminen.	Jokainen työntekijä omaksuu ainakin kaksi kohtaamisen ja osallisuuden välineen / menetelmän.	Jokainen työntekijä tuo omat tuen tarpeensa esille.	Kehityskeskustelut esimiehen kanssa.

Prosessit

Tavoitteet	Keinot	Mittarit	Tavoitetaso	Ajoitus/vastuu	Toteuma/arviointi
Monitoimijaisen perhetyön mallin käyttöönotto on koordinoitua.	Sovitaan vastaavat henkilöt organisaatioihin. Heille yhteisiä koulutuksia.	Vastuuhenkilöt on nimetty (kyllä/ei). Koulutus on järjestetty (kyllä/ei)	Vähintään yksi vastaava henkilö organisaatiosta.	Vastaavan lisäksi myös johto mukaan mallin käyttöönottoon.	
Eri toimijoiden välinen yhteistyö on avointa ja sujuvaa.	Jokainen taho on mukana yhteisessä työskentelyssä. Avoin keskustelu. Epäkohtiin puuttuminen. Yhteistyö ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen (koulutus tarvittaessa) Toiseen toimijaan tutustuminen.	Yhteisissä kokouksissa / palaverissa käydään läpi yhteistyönarviointia. Arviointi tehty (kyllä/ei) Vertaispalaute toiselta toimijalta itselle. Koulutukseen osallistuminen (kyllä/ei)	Arviointipalaverit suunnitelmallisesti palaverien yhteydessä. Tavoitteena sujuva yhteistyö.	Kaikki yhteiseen työskentelyyn osallistuvat ovat vastuussa yhteistyön sujumisesta. Yhteistyönarviointiin sovietaan oma vastuu henkilö.	Yhteistyönarviointi sovitusti palaverien yhteydessä.